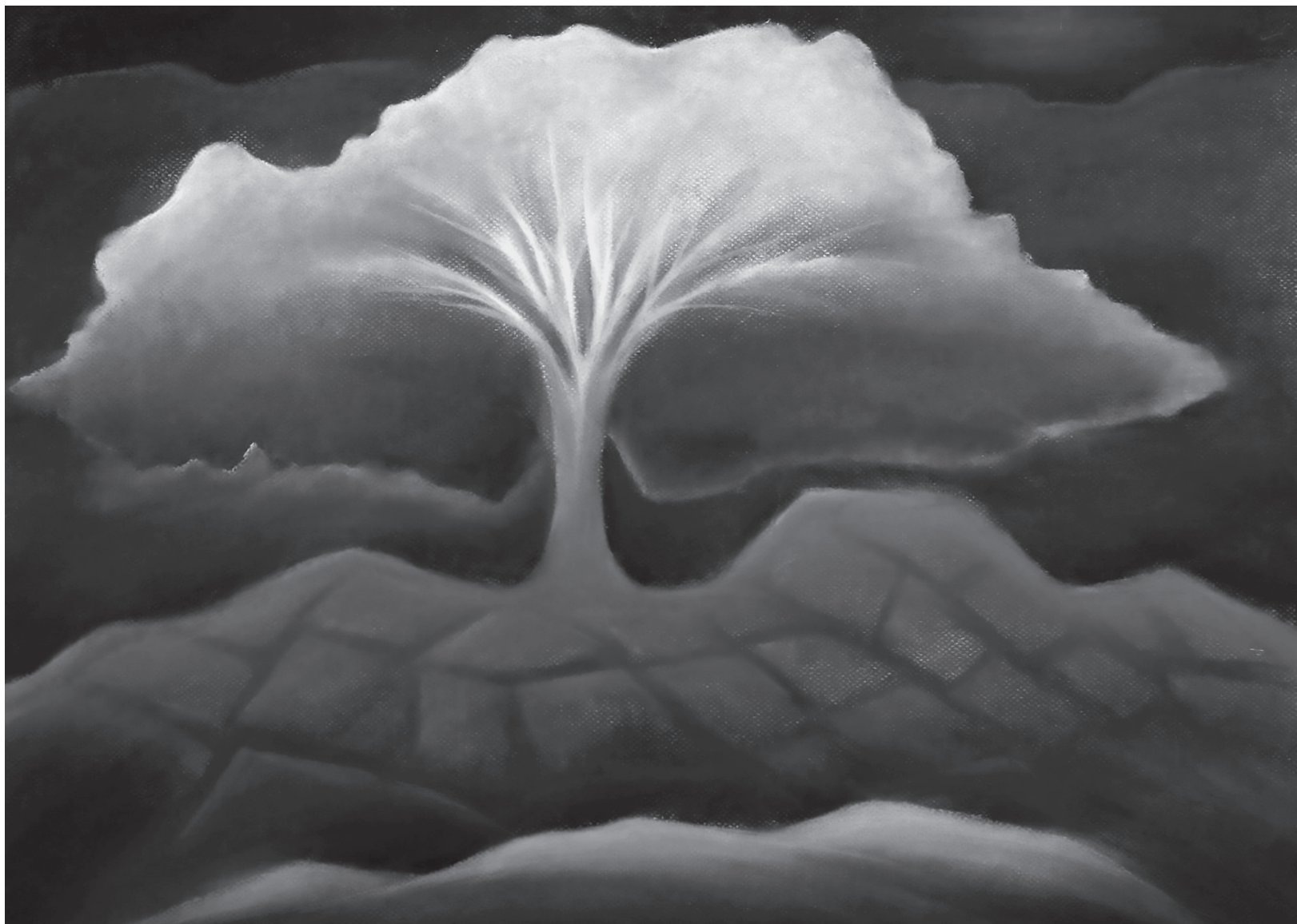

Helikon

„az a kérdés, meddig”

XXXIV. ÉVFOLYAM
2023. 20. (874.) SZÁM
OKTÓBER 25.
ÁRA 4 LEJ | 400 FT
IRODALMI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK KÉTSZER EGY
HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON

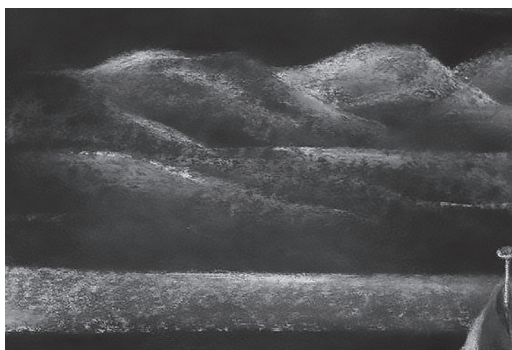
2023 20

Életfa. Lapszámunk 1., 6–8., 11., 13., 15., 16., 19–21., 25. és 28. oldalát Bordy Margit munkáival illusztráltuk.

A delfinkocsmában
menekülnének előlem
Interjú Fischer Botonddal 4

Fernando Aramburu
A kedvenc gyerek 6

Magyary Ágnes
**Láncfűrészrel a
Paradicsomban 19**

Horváth Fanni versei **15**
Lászlóffy Anna prózaverse **14**

PAVILON 420

Märçütiu-Rác Dóra: *Ha betiltják
az apákat, kikre lehetünk dühösesek?* **24**

KRITIKA

Wirth Imre: *A név kátyú, vaddisznó-dagonya, omladék, szerelem* – 38. **2.**

Márton Evelin: *Háború, béke, háború, béke...* **3.**

A delfinkocsmában menekülnének előlem. Karácsonyi Zsolt interjúja

Fischer Botond íróval, költővel **4.**

Fernando Aramburu: *A kedvenc gyerek* (regényrészlet Imrei Andrea fordításában) **6.**

Szántai János: *Versek. Idők.* (versek) **8.**

Szilágyi István: *Kirándulás a szakadékhöz* **9.**

Pavilon 420

Ocsenás Péter Bence: *A takarító, Kertben játszó macskák* (prózák) **13.**

Lászlóffy Anna: *Látszatmaradvány* (prózavers) **14.**

Horváth Fanni: *Mederben, Hunyorgó, Megadás vég nélkül, Gravitáció* (versek) **15.**

Nagy Zalán: *félreértjük egymást a 6-os buszon* (vers) **16.**

André Ferenc: *Repedések költészete* **17.**

Fried István Gergely Ágnes Zsoltár *női hangra* című könyvéről (esszé) **18.**

Magyary Ágnes: *Láncfűrész a Paradicsomban* (regényrészlet) **19.**

Kinematográf

Navarrai Mészáros Márton: *Megszokta a pofonokat* (Jean-Paul Salomé: *A célpont*) **22.**

Theátrum

Mihai Măniuțiu: *Az Egérfogó* (esszé Karácsonyi Zsolt fordításában) **23.**

Kritika

Mărcuțiu-Rácz Dóra: *Ha betiltják az apákat, kikre lehetünk dühösesek?* (Fischer Botond: *Buddha Jazz*) **24.**

Fülszöveg

Böjthe Pál: *Magunkra találni a történelemben* (Kulin Ferenc: *A történelmiség elve és a jelen horizontja*) **26.**

Demeter Zsuzsa: *Ideje van a hallgatásra* (Turi Tímea: *Egyszerre egy beszéljen*) **26.**

Képregény

Csillag István – Vincze Ferenc: *Az átszállás nyugalma* **26.**

Amplitúdó

Jakabffy Tamás: *Élni vagy meghalni Lyonban* **27.**

Artefaktum

Zilahi Nono: *Pasztellbe szőtt lírai jelképek* **28.**

WIRTH IMRE

A név kátyú, vaddisznó-dagonya, omladék, szerelem – 38.

Nem volt üres a koporsó, te is tudod, mondta riadtan Kitti, miközben W. Imre mellett ment a sírok között, fázósan összehúzva sötétkék kabátkáját. Ott hever Gábiel, azon a rohadt szűk helyen, zabálják a férgek, és kurvára semmilyen pecsétnyom sincs körülötte. Sírva fakadt, W. Imre meggyorsította a lépteit, szabaduljanak ki végre a temetőből, jussanak el a közeli kocsmáig. Hogy is mondta a pap? *Legyen könnyű neki a föld*, ilyesmit szoktak ilyenkor mondani, nem emlékezett pontosan, rendelt, belekortyolt a sörbe, nem volt igazán kedve hozzá, de aztán mégis.

Töredékek sodródtak benne, valamit mondott ő is a szertartás végén, mert Gábiel eltűnt ebből a világból, és neki kellett szavakat dobni, görgetni utána a sírba. Hiszen ott áll mindig, mióta? Villax Karolina érintése óta. Talán 1875 februárja van, szépapjának, Villax Antal nyugalmazott polgármesternek a temetése. Állnak zokogva, fekete kendőben az árván maradt lányok, és esengve kérlelik a pápai előjárókat. Vérző viasz, pecsétnyomó, ugyanaz a címer, mint Gábiel koporsóján körbe, hiába nem hisz neki Kitty. Nincs semmi a szó mögött, csak az üres hely. W. Imre nem hallja a saját hangját, hull bele az összes sírba, végtelen sorban robajlanak a koporsók a fagyott föld mélyére, és csak a képzelet, Villax Karolina emeli fel újra és újra.

„Nyugalalmazott városi polgármester úrnak hátramaradt árva hajadon leányai, beterjesztett folyamodványukban azért esedeznek, miszerint a közgyűlés, elhunyt édesatyjuknak városunk érdekében teljesített hosszú s vizontagságteljes működésének tekintetbe vételével, részükre a folyó évi nyugdíj még hátralevő részét teljesen kiutalványoztatni, jövőre pedig őket némi segély összeggel gyámolítani méltóztassék. Határozatott: a folyó évre szóló nyugdíj adassék ki nekik teljesen, a jövőre gyámolítás azonban ezúttal mellőztessék.”

A jövő mellőztessék.

W. Imre nem hallotta a saját szavait, ahogy állt a koporsóval szemben, hangtalan beszélt: ez a hely a testedé. Elkerülhetetlen és szükségszerű, hogy távozóban körülálljuk a sírt és véghez vigyünk olyan dolgokat, amelyekre álmunkban sem gondoltunk volna. Nem gondoltuk, hogy nem halhatunk meg, de azt igen, hogy még nem. Volt egy ház a dombtetőn, az otthonod, fák takarták, nyáron a kifesztett napellenzőtől, akár egy hajó, mely dagadó vitorlával győzi a szelek rohamát. Most ez a hely már csak a testedé. Elkerülhetetlen és szükségszerű, hogy megtegyük, amit ilyenkor kell...

A Cserepesben ültek le, a buszmegállónál. Jött vele, vagy inkább hozzácsapódott Kitti. Tudta, hogy ő is megégette magát, és most igyekezett nem odafigyelni, leplezve kiszolgáltatottságát az ilyen szorongató helyzetekben. Irtózott attól, hogy egyszer majd azon kezd el tűnődni, tetszik-e neki Gábiel barátnője. Egy ideje nem halotta a mély csobbanásokat, nem látta a hulló kavicsok keltette vízgűrűket, sem a képzelet artisztikus, sóvárgást keltő tájait. Minden azzal kezdődött, hogy hónapok óta részeg volt.

Nem ismerte a testét. Nem a tapintásról van szó, a simogatásról, a rejtőzészről, a szeretkezésről, az érdes, selymes, hártyavékony, borzongó és sebezhető bőrről. Hanem arról, ami már nem az övé.

A szikrák belekaptak Kitti hajába, foltosra égették. Nincs szemöldöke. Mintha a teremtés fotósa retusálni kezdte volna. Szemben is volt hely, mégis mellé ült, a kocsmasztal négy sarka felkínálta világterek közül választása, állapította meg gúnyosan, kifejezi a reménytelen jövő próbálkozását, hogy élőnek álcázza a felszínen sodródó törmelékét.

Egymás után felhajtott két Unicumot, neki is rendelt, kezdett hozzászokni, hogy ott van. Aki közénk léphetett volna, intő jobbában misztikus dimenziók fenyegetően ingó gömbjét egyensúlyozva, még dacosan biccentett is, mint aki mindent megtett a végzet elkerülése érdekében, nem volt sehol.

Tulajdonképpen jó volt ott ülni Kitti mellett. Félig nyitott kabátkája alól áradt belőle a forróság emléke, odatartotta az arcát. A halál felől is lehet közelíteni, a perzselő semmi érzéki vágya átjárja a

Háború, béke, háború, béke...

PRÓZA

testet, hunyta le a szemét, és szinte abban a pillanatban, a szegénytől dadogva megkérdezte:

– Végül is mi történt? Rég nem beszéltem veled.

Ami persze hazugság volt. Hiszen három hónapja találkoztak utoljára. Ott és akkor, ahogy azt már évek óta tették. Úgy jártak oda, mint a haldoklók, akiknek a titkok hosszú ideig zengenek az emlékeikben, s ahelyett, hogy felejteneék, újabbakkal tetézik őket. Ő a képekkel volt így, az egymásba fonódó lábakkal, karokkal, azzal a csodálatos masszával, ami a képzeletét fájditotta, mintha csak a látvány bűnébe esve találhatta volna meg az egyedüli feloldozást. Gabrielen nem tudott kiigazodni. Néha csak ült, itallal a kezében, várta, mikor kezd el mondani, mert pont úgy nézett ki, mint aki nem bírja tovább. Aztán valaki hívta, és ő könnyedén felállt, lecsúszott róla a törülköző, és ment, míg arcáról egy puha szárny suhanása letörölte a kétségbeesést.

– Kint aludtunk. Hőség volt, meztelenül is kibírhatatlan. Nem lehetett hozzáérni, azonnal arrébb húzódtok. Ez annyira nem lepett meg, hiszen régóta nem lehetett megérinteni. Úgy feküdt mellettem az utóbbi időben, szorosán a combjainak feszítve, vagy a mellkasán összekulcsolva a kezeit, de tényleg, érintette meg W. Imre poharát, amitől aprót koccant az üveg, mintha a legkisebb helyet kereste volna, ahol még elfér.

– Koporsó, azt gyakorolta, vágta rá önkéntelen, majd hirtelen elhallgatott. Csönd lett. Őszi erezete van a lenolaj páccal lekent, agyonkaristolts faasztalnak. Szerelmesek neve és végig írhatatlan átkok, keresztüldöfve nyíllal, hogy a végén mégis a szív dobbanjon egyet. Az előbb a pohár koccanására felfigyelt a pincér, most közelebb lépett, és szuszogva mutatta. Még egy kört? Persze, s csikorgott a murva az ortopéd cipők alatt. Az ereszcsontra alatt leverte fecskefészkek foltjai.

W. Imre áll az utcán az óbudai házuk előtt, kilencéves, behajítja a táskáját a nyitott ablakon a szobába, és besétál a kapun. „Hol hagyta a táskát? Nem jöttem sehonnan. El se mentem” – áll és nézi őt az ajtóból negyven éve halott nagyanja.

– Mire készült? Honnan veszed? Kitti hátradólt, ingott a széke.

Kicsit megfeszült a teste, bámulni kezdte a melleit, amik nem férnek be egyikőjük koporsójába sem, ő is csak feküdné a semmiben. Puhasága úgy ölelte körül, mint valami álmot, amiből úgy ébred, hogy örökké fájni fog.

– Hagyjuk, suttogta W. Imre, a dicstelenre ne pazaroljunk drága mondatokat. Tíz éve még itt röpködtek volna körülöttünk a fecskék, a pincér pedig megkönnyezte volna a temetőből elillanó lelkeket. Azóta az ő szemét is elhomályosította a szitáló pernye.

– Te is ugyanolyan hülye vagy. De hát együtt szívtatok. A francba. Kitti rágyújtott és nézte a pincért, amint átvergődik a szürkeségen. Mintha mosolygott volna, bele az Unicumba, a sötéten gomolygó kristálygömbbe: *na, melyikőtöknek jósoljam meg?*

Szuszogva tette le a tálcát, és a fecskefészkek helyét mutatta.

– Eltűntek. Egyszer csak nem jöttek. Azóta olyan, mintha valami folyton szitálna fentről, hiányoznak az apró szárnyak.

– A francba, ezt nem hiszem el. Kitti keze megremegett, ahogy ivott.

Milyen lehet szeretni. Megsimogatni, ölelni. A szemöldök helyén apró pihék. Amíg lehet, a test korrigál, javítja a hibákat. Falevél hullott alá, bele a poharába.

– Ölelj meg, Imre. Kurvára fázom.

Átölelte.

Milyen lehet úgy lenni, hogy mégsem. Megérezni a szédülést, amikor az eleven és holt a nyitott ajtón át, a mozdulatlanban összemosódik, és zuhanni kezd a mindennél nehezebb.

Milyen lehet a *legyen*.

Az ember hibáiból nem tanul sem évtizedek, sem évszázadok, sem évezredek alatt. Nagyképű kijelentés, és ki vagyok én, hogy ezt merem mondani? Senki vagyok, egy firkász, mondhatni kétségbeesett pacifista, aki mást nem tehet, csak annyit, hogy „mond”.

Tekintve a világ eseményeit, csak az elmúlt napokét, hónapokét akár, arra jutottam, hogy mindenféle elmélet és erőfeszítés, mely a béke elérését célozza, megdőlni látszik, és úgy tűnik, teljesen mindegy adott helyzetekben, hogy a társadalom a fejlettségnek éppen melyik fokán áll, egyáltalán hogyan s mihez képest mérhető emberi léptékkal ez a fejlettség? Háború és béke nem ciklikusan követik egymást, hanem párhuzamosan léteznek, de ha mérlegre kellene helyezni a két fogalmat, talán a háború többet nyom a latban. Igen, tudom, az olvasó most felkapja a fejét, hogyan, hiszen mi itt satöbbi. Igen, mi itt, látszólagosan védett és békés buborékunkban létezőnk, ahol még tánczenét sugároz a rádió, van vaj, kenyér, netán víz, s még ki tudja, mi más, de az a kérdés, meddig? Körülöttünk egyre szorosabb a tüzes gyűrű, innen is, amonnan is rakétákat lönek fel és át, robbanások fénye világítja meg a látóhatárt, emberek ezrei, tízezrei (és ezt fokozhatnám) kényszerülnek arra, hogy földönfutóvá váljanak. De mit tehetnénk ez ellen mi? – kérdezheti újra az olvasó, hiszen mi példásan élünk, békességben, s aztán megakinek a nyakán a háború, az talán meg is érdemli. Így tehát minden támadás jelképes, és mindig a gonosz az, aki fegyvert ragad, vagy aki a rövidebbet húzza, az eleve bűnös? Úgy gondolom, ebben kár az igazságot keresni, főként, hogy ezekben a csatározásokban mindig az ártatlanok hullnak, számlálatlanul, megszámlálhatatlanul.

Nem, nem foglalom állást. Nem mondom azt, hogy ez vagy amaz az oldal jó. Nem hiszem, hogy van *bűnösebb*, és nem hiszem azt sem, hogy van, aki jobban megérdemli, hogy erőszakos halál legyen a jussa. Kövessenek meg ezért, szép, évezredek szokás a megkövezés, s kiállni nem dicsőség, hiszen valójában túl sem lehet élni egy rendes kövezést. És igen, mit tehetnénk? Mit tehetnénk én, elkeseredett, szinte már kétségbeesett pacifista? És az irodalom mindebben mire jó? Ki hallja a hangom, és hogyha hallja, érti, számít-e ez bármennyit is?

Igen, mi itt, látszólagosan védett és békés buborékunkban létezőnk, ahol még tánczenét sugároz a rádió, van vaj, kenyér, netán víz, s még ki tudja, mi más, de az a kérdés, meddig?

A delfinkocsmában menekülnének előlem

INTERJÚ

FISCHER BOTOND

ÍRÓVAL, KÖLTŐVEL

Fotó: Szentés Zágon

Sok helyen éltél, munkahelyeidnek se szeri, se száma. Mégis fontos az, hogy lakoztál Szatmárnémetiben, Nagyváradon, Kolozsváron, más helyeken is... ki tudja? Jelenleg pedig Marosvásárhelyen (is). Nagykároly azonban, úgy tűnik, fontos pont marad, eddigi köteteidben is mindegyre felbukkan. Talán azért, mert igazi kisváros, és – igazi kisvárosjellegűen – többletjelentéssel is bír a létezése?

— Szatmáron nem éltem sohasem, még ha sokat is jártam oda gyermekkoromban versenyekre, kamaszkoromban bulizni meg barátságokat építeni és táplálni, felnőttkoromban pedig a napilap miatt, amelyik az egyik volt a se szeri, se száma munkahelyeim közül. Az is tény, hogy egy csatorna-szigeteki kitérőt leszámítva Erdély és Partium városai voltak a nyughatatlanság színhelyei. Nagykároly jellege igazán kisvárosi, de nem hiszem, hogy emiatt bírna többletjelentéssel, inkább az észrevehetetlensége miatt, titkos hely. Nincsenek hegyek, nincs tenger, folyó sincs, el tud tűnni. Ez a környék az Ecsedi lág peremvidéke volt, a lág egzotikus, titkokkal teli, misztikus és mitikus hely, mert tele van máshol nem létező állatokkal, növényekkel, gombákkal, és aki nem ismeri, azt megöli tíz perc alatt. Annak pedig, aki ismeri, olyan otthon, amelyik elrejt, biztonságba zár, halat és ehető mocsári növényeket ad. A lápot lecsapolták, akkoriban ez jó ötletnek tűnt, most már látszik, hogy nagyon rossz ötlet volt, a klímakatasztrófával egyre inkább látszik: vagy szárazság, vagy villámárvizek, az otthon helyett. De az észrevétlenségét meg tudta őrizni a hely, a város.

Három könyved jelent meg eddig, az elsőt sem sietted el. Az *Alsógolgota* című versesköteted még őriz valamit a huszadik század végének beszédmódjából, látszik, hogy a formai eszköztárat is fontosnak tartod, némi posztmodern gesztusok is felbukkannak, mintha valami kimondatlan elvárásokra is felelni akarna az első kötet szerzője. Aztán mindez a következő két könyvben teljesen eltűnik. No de milyen elvárásaid vannak neked az irodalommal, az olvasókkal kapcsolatban, ha vannak egyáltalán?

— Hát van olyan boldog elsőkötetes, aki, egyéb motivációk mellett, ne próbálna megfelelni kimondatlan és kimondott elvárásoknak? De remélem, hogy az *Alsógolgota* nem emiatt őriz az előző irodalmi paradigma jegyeit. Remélem, hogy a többi kötetem is őrizi, csak nem úgy. Az első kötetemnél valóban fontos volt számomra a versformákkal, technikai tudással való játék. De a technika, a forma ugyanolyan fontos volt a második, a prózakötetem írása közben is. És hát a harmadik kötetemben is van forma, van eszköztár, még ha szonett vagy anakreóni hetes sor nincs is benne. Igyekszem úgy csinálni, hogy ne legyenek elvárásaim, nemcsak az irodalommal, hanem bármivel szemben sem. Az olvasókkal szemben pláne nem. Maximum az, hogy létezzenek. Hogy olvassanak. Szaporodjanak, fertőzzenek. Vándoroljanak be, olvassák el orvul az itteni olvasók könyveit. Az enyémeiket is, ha lehet, de nincsenek illúzióim.

A hitről kérdeznék. Mert az első kötetben, ha ironikusan is olykor, de felbukkan egy vallásos beszédmód, a továbbiakban pedig a világlátás

mindenképpen fontos marad. Milyen a viszonyod a hithez, valláshoz, vagy még tágabb értelemben az európai hagyományhoz, hagyományokhoz?

— Vallásos, katolikus családban nőttem fel, édesanyám pedig amolyan „vallásértelmiségi”, elvégezte a gyulafehérvári teológia laikusok számára működtetett egyetemi képzését, és engem tizenévesként minden érdekelt, így a teológia, a katolicizmus eszmei hagyománya is, olvastam sokat az anyukám könyvespolcáról. Anyanyelvként beszélem a katolicizmust, ministráltam, tisztában vagyok a dogmákkal, a nüanszokkal. Persze, hogy tele vannak az írásaim ezzel, de általában nem metaforaként, bár arra is van példa bőven, inkább blaszfémia formájában. A blaszfémia nagyon erős költői-írói eszköz, bár én Koránt azért nem égetnék. Zászlót lehet, hogy igen, helyzettől függ. De nem vagyok sem vallásos, sem hívő ember. Viszont borzasztóan érdekelnek a vallások. A művészetük is: épületek, képek-szobrok, szövegek, illatok, és főleg a zene. A haarlemi katedrális például, ahol mostanában jártam, az arab nyelvű ortodox keresztény himnuszok libanoni szerzetesek előadásában például, amiket manapság fedeztem fel, minden-minden. És a tanítások is, a hitrendszerek, az antikhalkedóni egyházak és a bizánci ortodoxia, vagy a theravada és mahájána buddhizmus különbségei. Imádok ilyenekről olvasni. Az európai hagyományhoz való viszonyom tehát érdeklődő. De a bizánci hagyomány is érdekel, nem csak a nyugati, a protestáns is, nem csak a katolikus, sőt, a neoprotestáns is, és az Európán kívüli hagyományok is. A buddhizmus különösen. Nem vagyok buddhista, de igyekszem minden nap meditálni. Nem vagyok hívő ember, de egyfolytában keresem a racionalitáson túli élményeket, és hát vannak, csak szerintem ne legyenek elvárásaink a csodával kapcsolatban. Kár, hogy a spiritualitás szót annyira elhasználtuk és lebutítottuk mostanában, mert be lehetne dobni ide. És végül, ha nagyon őszinte akarok lenni, a gombák iránt érzett tisztelem sem írható le a tisztelet szóval, mert annál mélyebb és több.

Az identitás, a társadalmi meghatározottságok novelláskötetedben szövetségsszerű elvként is hatnak. A svábságra gondolok. Oka van ennek, persze. Mégis, mikor, miért dönt el, hogy róluk is írsz?

— Szerintem ez rögtön eldőlt. Mert írtam magamról. Mert írtam arról, ami körülött. Az első kötetemben is megjelenik a téma, még ha nem is olyan hangsúlyosan. Egy multikulturális közegben hamar észreveszi az ember a különbségeket. Először azt, hogy ő cigány, én nem, belé belerúgnak, belém nem. Aztán azt is, hogy ni, az én nevem nem magyar, a nagyanyám más ételeket főz, mint a tied. Aztán kibomlik ez hamar, ha érdeklik az embert az ilyen dolgok. A szatmári svábsággal amúgy nem foglalkozott senki, néprajzosok sem, ezért aztán néprajzosként is kutattam a saját közösségemet, sem írók, ezért aztán szívesen írtam erről, mert más nem. Aztán az is kiderült hamar a recepcióból, hogy mifelénk sem igazán érdekkel senkit, hogy milyen kultúrák mellett élünk, csak elvárjuk, hogy ránk, erdélyi magyarokra legyenek kíváncsiak. Miért? Mi kíváncsiak vagyunk a gáborokra, a lovari cigányokra, az örményekre, a zsidókra,

Fischer Botond

Író, költő, zenész.
1982-ben született
Nagykárolyban.
Teatrológját
tanult a kolozsvári
Babeş-Bolyai
Tudományegyetemen,
2000–2003
között, és néprajz-
magyar szakot
végzett ugyanitt
2008-ban. Eddig
két verseskötete
(*Alsógalgota*, 2014;
Buddha Jazz, 2022)
és egy novelláskötete
(*Tavaszi lesz*,
Corina, 2018) látott
napvilágot. Jelenleg
Marosvásárhelyen él,
a *Látó* szépirodalmi
folyóirat szerkesztője.

akiket cserben hagytunk, a románokra? Hát. Lehet, hogy az örményekre igen, mert már teljesen asszimilálódtak, meg mert egzotikusak. És másik tizenvalahány etnikai vagy kulturális csoportot még nem is említettem, akikkel együtt élünk, élünk. Most Vásárhelyen élek, eszembe jut sokszor a „ne féljete, magyarok, itt vannak a cigányok” híres mondata. Minden nap leköpjük ezt a mondatot, módszereken. De hagyjuk az érzelmeket. A kettős kisebbség problémája izgalmas antropológiai és írói helyzet, van mit vizsgálni rajta, írni róla, ez a benyomásom.

Nemcsak a sváb identitásról tudunk meg sok mindent, de egy egész sváb mitikus világ is kirajzolódik a novellák alapján, e mitikus motívumok pedig hétköznapi egyszerűséggel szivárognak át a szereplők mindennapjainak szövetén.

— Ez a sváb mitikus világ amúgy nagyjából húsz százalékban létező, a közösségben ismert és kutatható dolog, nagyrészt az én agyszüleményem. Egy vágy projektálása. Szerettem ezt a játékot, úgy összegyűrni a létező a hagyományt a kitalálással, hogy az az adott szövegben homogén legyen. Persze megkaptam én is, hogy Márquez, meg mágikus realizmus, meg Bodor, meg ilyenek. De hát érdemes Márquez után máshogyan írni a mítoszról? Amúgy ő is Faulknerrel inspirálódott egy csomó mindenben, ezt el is mondja, Faulkner meg megint mástól, és így tovább. Amit a Pink Floyd megcsinált, és működik, azt persze hogy fel fogja használni egy következő generációs pszichedelikus rock zenekar, mondjuk a Porcupine Tree, ahogy egy csomó más egyebet is. És a zenehallgatók azt fogják mondani, hogy jaj de jó, hogy nem kell mindig a régi Pink Floyd-albumokat hallgatni, hanem itt van ez a másik zenekar, és benne van egy csomó dolog, ami a Pink Floydban jó, meg egy csomó minden más izgalmas is. Persze van, aki csak régi Pink Floydot hallgat, azt is meg tudom érteni. Ezt most ne értse senki úgy, hogy ilyen nevekhez hasonlítanom az írásaimat, ezek csak illusztrációk. Nincs sváb mitikus világ, csak ezt akartam mondani. Nincs magyar, román, szlovák, ukrán sem. Ezek a paraszti kultúrák meghaltak, kábé az én nagyszüleimmel, teljesen és véglegesen, és az utóbbi száz év agóniájában nem a mítoszt tartották meg, nem is a nyelvet, hanem az ételeket. Az ételeket felejtették el utójára.

Az utóbbi száz év agóniájában nem a mítoszt tartották meg, nem is a nyelvet, hanem az ételeket.

Mitikus felhangok ide vagy oda, a novelláid szorosan kapcsolódnak a ma-inapság történő világhoz, szubkultúrákhoz, vagy akár egy játszótéren megtörténhető verekedéshez, a *Buddha Jazz* köteted verseiben pedig a szerző társadalmi kérdésekkel szembeni érzékenysége is tetten érhető. Milyen az a világ, amiben élsz, milyen az a világ, amit leírsz?

— Túlnépesedett, túlmelegedett, túlhajsolt, túlpörgött, túl gyors, túl türelmetlen, és nem működik, akárhonnán is nézzük, nem működik. Levágjuk az emberi szenvedés egyik fejét, és hét másik nő a helyébe. A helyzet közben az, hogy én egy ilyen világról nem szívesen olvasnék. Mikor az ember a fekete kolostorban van, akkor a rabok számára a könyv egy portál, egy trip, ami megszünteti ezt a világot, és átvisz egy másikba. Hogy lehet erről a világról úgy írni, hogy ne erről a világról írjunk, hanem egy olyanról, amibe menekülni lehet, közben mégis erről a világról írjunk. Nem lehet úgy írni ebben a helyzetben, hogy ne a társadalmi kérdésekről írjunk, és nem lehet úgy írni, hogy ne egy alternatív világot írjunk, egyik sem etikus, és mindkettő etikai imperatívusz. Muszáj realitátnak lenni, muszáj romantikusnak lenni. Ebben a világban az emberek főznek egy jó bográcsos gombapaprikást az apokalipszis szünetében, és az indiai ragákról beszélgetnek, miközben fáj a foguk.

Verseid, prózáid, számomra legalábbis, szerves egységként működnek, mégis találni különbséget vers és próza közt. A *Tavaszi lesz*, *Corina* egyik szövegében elhangzik: helyesen, magyarul így kell írni: dzsessz, a versesköteted címében mégis így írod: jazz. Amit szabad versben, nem szabad prózában?

— Dehogynem szabad. Nem fogsz most behúzni ebbe a csőbe, hogy mit szabad leírni, és mit nem. Ne húzz bele, mert ebben az interjúban nem keveredünk ki belőle. Ó, ez csak egy kiss vicc a *Corinában*, hogy dzsessz, mégis, ki a fene írja így? De húsz-harminc éve még illett így leírni. Bölcsész inside joke. A vers is, a próza is a nyelvvel, a nyelvből dolgozik. A vers is, a próza is történeteket, embereket, helyzeteket, hangulatokat keres és talál. Irodalom, irodalom. Eszkimó vagy foka – nem mindegy? Hal – hal.

Végezetül, mert a víz mint őselem fontosnak tűnik eddigi köteteid kapcsán, és legújabb köteted egyik versét is továbbgondolva, kérdezem: miről írsz majd a delfineknek a világvége után?

— A kínai horoszkóp szerint a víz az elemem, valóban. Na de a horoszkópba se menjünk bele, mert abból sem keveredünk ki. Erről talán annyit, hogy Umberto Eco *Foucault-ingája* az egyik nagyon kedves könyvem. Ezt például nem kéne elfelejteni a posztmodernből, hogy nehegy komolyan vegyük magunkat. A delfinek nem olvasnak. Könnyű lenne nekik leírni, megírni a bocsánatkérő önelemzést, egy-két ismertetőt az elpusztult emberi civilizáció érdekes tényeiről, lemásolni nekik egy József Attila-verset, hogy ni, mégiscsak voltak nekünk dolgaink. De ez nehezebb ennél. Még mindig nem értjük, hogy mit mondanak. Pedig mondatokban beszélnek. És nem értjük. Talán nem vagyunk elég kíváncsiak rájuk, és inkább azon töprengünk, hogy mit írunk nekik. Nem kellene inkább szgyellnünk megszólalni? Az biztos, hogy én olyan nosztalgikusan írnék nekik minden ízről, illatról, dallamról, ritmusról, városról, növényről, minden kicsi, hülye emberi szokásról, hogy az agyukra mennék. Menekülnének előlem a delfinkocsmában, hogy ne sírjam el magam újra és megint, hogy milyen szép volt, ami elpusztult.

KARÁCSONYI ZSOLT

A kedvenc gyerek

Szóltak neki, hogy várják a beszélőn, látogatója jött. Újra láthatja az anyja tekintetét az üveg mögött. Egy kis kezdeti bizonytalanság, várakozó félelem van a szemében, amíg meg nem pillantja őt, a nagy, látszólag egészséges, bár kopasz fiát, ahogy közeledik. Akkor ellágyul a tekintete, világosabb, kedvesebb, anyaiabb lesz, az öregség rombolásától egyre markánsabb vonásai ilyenkor mintha megőriztek volna valamit a fiatalságukból.

Aita ritkán jön be a börtönbe, csak egyszer vagy kétszer évente. Az anyja arra hivatkozik, hogy nagyon fárasztó a hosszú buszút, apád különben sem az már, aki régen volt, aztán szidja az államot (Miren sohasem mondja ki Spanyolország nevét), a távortartási politikájukat. Joxe Mari azonban tudja, hogy az anyja jobban szereti, ha Joxian nem jön vele. Mert mindig elérzékenyül. Minden alkalommal, mikor eljön, sírva fakad: jaj, a fiam, milyen sok év, nem fogom megérni, hogy kiszabaduljon. Miren pedig úgy gondolja, hogy ezzel még jobban elkészeríti Joxe Marit.

Különben is egész úton vitatkoznak. Hülyeségeken. Már otthon, mielőtt elindulnának, kritizálja, hogy nem jól borotválkozott meg, hogy szőr áll ki a füléből, aztán útközben figyelmezteti, leszidja, szemrehányásokat tesz a többi fogoly rokona előtt. Ezzel teljesen aláássa az önbecsülését, Joxian pedig felkapja a vizet, egyre jobban begurul, és a végén kiborulva, ügyetlenül, durván visszatámadja. És visszafelé ugyanez ismétlődik. Szóval jobb, ha otthon marad.

Joxe Mari a szokásos műsorra számított: panaszkodásra az utazás kényelmetlenségei, a távortartás embertelensége, az andalúziai hőség miatt. Miért kell minket, a foglyok hozzátartozóit büntetni? Aztán következnek a szokásos falubeli pletykák, a legutóbbi halálesetek, Arantxa lassú javulása a rehabilitáció terén.

Ma viszont valami másképp volt. Persze csak óvatosan, vigyázni kell, mit mondunk, mert figyelik őket. Baszkul beszélnek, de a börtönőrök titokban biztosan felveszik a beszélgetésüket, aztán valakivel lefordíttatják. Kényes politikai ügyeket ezért nem érintenek, csak ha feltétlenül szükséges, akkor is csak suttogva, körülírva, célozgatva, félszavakkal. Ennyi év alatt egészen profik lettek ebben a fajta kommunikációban. Értik egymást, egy húron pendülnek, elég egymás szemébe nézniük, hogy kitalálják, mire gondol a másik. És Miren, aki világeletemben anyyira fukarkodott az érzelemnyilvánítással, egyszer kezét a szájához emelve, az üvegfalon keresztül kimondta, hogy Joxe Mari a kedvenc gyereke.

Hogy mi volt a mai újdonság? Miren hirtelen, a beszélgetés nagyjából tizedik percében titokzatosan suttogni kezdett. Miről? Arról, hogy van egy problémája, aludni se tud tőle éjszakánként. Joxe Mari látja az aggodalmat az arcán, és rögtön megérti, hogy olyan ügyről van szó, amiről nem ajánlatos nyíltan beszélni. *Aita*? Arantxa? Miren a fejét rázza. Az az örült nő? Bólint. Megint? Újra bólint, közben az üveghez szorítja a kezét, és felmutatja a tenyerén összezsúfolt szöveget: „Tudni akarja, hogy te lőtted-e le a férjét.”

– Küldd el a francba!

– Nem lehet levakarni.

– Miért hagyod, hogy odamenjen hozzád?

– Nem velem beszélt. Csak próbálná meg!

De *aitát* ismered. Ő hagyja magát, a nő meg kilesi, hogy mikor kaphatja el a kertben. Meg Arantxa is mindenfélét írogat neki az iPadjén, mikor összetalálkoznak. Mondom Celestének: ha meglátod azt az asszonyt, menj el onnan. De rám senki se hallgat, fiam.

Aztán megtévesztésül egy lényegtelen dolgot csempész a párbeszédbe. Hogy jó-e a koszt az utóbbi időben.

– Túl sok sót tesznek mindenbe.

Közben Miren a másik kezét is felmutatja a fiának: „Mit válaszoljunk neki?”

– Mert ha nem, minket is megőrjít. Mondom neked, már nem is alszom.

– Nincs a faluban egy-két srác, aki elhessegetné ezt a legyet? Az én időmben ilyesmi nem fordulhatott volna elő.

– Már nem olyan a falu, mint régen. Most nincsenek se falfirkák, se plakátok, mint azelőtt. Egy kicsit halott az egész.

– Basszus, azért csak van valaki. Beszélj azzal, tudod, hogy kivel.

Fernando Aramburu 1959-ben született baszk író. 1982-ben fejezte be tanulmányait a zaragozai egyetem filológia szakán. 1985-től Németországban él. Műveit számos nyelvre lefordították, több jelentős irodalmi díj birtokosa.

– Mióta bezárta a kocsmát, alig látjuk. Úgy tűnik, senki nem akar tudni semmiről. Most mindenki a békefolyamatról beszél, meg arról, hogy bocsánatot kell kérni az áldozatoktól. Egy nagy frászt! Mi talán nem vagyunk áldozatok? Egyre kevésbé számítunk, magunkra hagytak bennünket. Ha kinyitod a szád, jönnek és elvisznek azzal, hogy a terrorizmust véded.

Joxe Mari az ágyán fekvé bámulta az ablak négyszögében látható égdarabot. Alkonyati kék ég, melyet egy repülőgép nyomának fehér csikja szel át. Érzem, ahogy süllyedek. Ég a gyomra. Azt beszélnek, hogy valami port tesznek az ételbe, ami lenyugtatja a foglyokat. Lehet, hogy neki, mivel kemény ETA-s hírében áll, dupla adagot adnak. Vajon erről van szó, vagy ennél is rosszabb? A legborzalmasabb kilátás: itt meghalni rákban, úgy, hogy soha nem mehet vissza a falujába. Sokszor gondol erre. Volt már rá eset.

A kék ég helyett most az anyja keze jelenik meg előtte az ablakban, meg a ráírt szöveg. Nekem ne jöjjenek itt a fájdalmas özvegyekkel! Ha vissza akarják keresni, mi történt, menjenek a levéltárakba. Ami megtörtént, megtörtént. Hogy vége a fegyveres harcnak? Pompás. *Gora ETA* az idők végezetéig, és nézzünk előre.

Aztán váratlanul, akarata ellenére, szakadni kezd az eső. Hogy hol? Az emlékeiben. Lassan, fokozatosan merül el benne. Ő, a kemény fiú, aki elsőként kezdte el az éhségstrájkot, és az utolsók között hagyta abba, aki a gyűléseken mindig magához ragadta a szót, és megvetően nyilatkozott azokról a foglyokról, akik bekapták a társadalomba való visszailleszkedés horgát.

Múló idő II.

És ez a víz, a büntudat vize
mindent felemészt.

Mert az ember lehet olyan, mint egy hajó. Lehet olyan, mint egy acélvázás hajó. Am ahogy múlnak az évek, rések keletkeznek rajta. És ezeken befolyik a magánnyal mérgezett nosztalgia vize, az a tudat, hogy talán tévedtünk, és a hibákat már soha többé nem lehet helyrehozni, és ez a víz, a bűntudat vize mindent felemész, de a félelem meg a szégyen miatt, meg azért, hogy a társaid ne ítéljenek el, nem mondd ki. És az ember, a léket kapott hajó, így bármelyik pillanatban elsüllyedhet.

A cella ablakát hirtelen szűrkeség borítja el. Tegnap délután óta nem állt el az eső. Az az előnye, hogy eltünteti az embereket az utcáról. Senkinek nincs kedve megállni beszélgetni, mindenki sietve megy oda, ahova mennie kell. A keresztutcától nem messze volt egy telefonfülke. Tényleg, mintha készakarva tették volna oda, hogy megkönnyítsék az *ekintzát*. Hogyhogy? Mert egyfelől, ha oda behúzódik az ember, akkor nem ázik el, másfelől a fülszoba felülmúlhatatlanul jó rejtékhelynek és megfigyelőhelynek bizonyul. És ha arra jön egy helybeli?

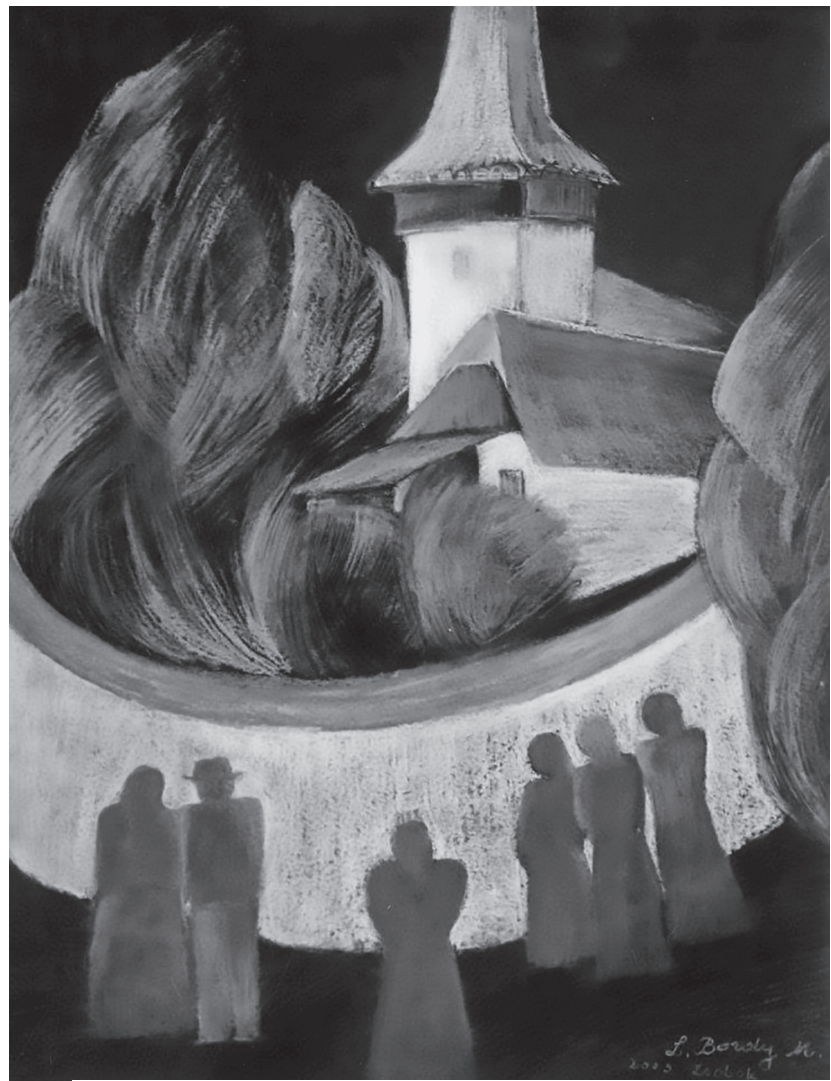
Akkor úgy tesz, mintha telefonálna. A kissé bepárásodott üveg is a segítségére van. Persze, mondani sem kell, hogy a kapucnit a fejére húzta. Ahhoz, hogy egy falubeli rájőjön, hogy ő az, aki ott áll, be kéne dugnia a fejét a fölkén.

Látta, amint feltűnik a piros Renault 21-es az utca elején. Megdobbant a szíve. Ideges lenne? Na jó, igen, egy kicsit, de nem annyira, mint az első időkben, amikor a lába is remegett. A merényletek során megtanulta megőrizni a nyugalmát. Beszéltek is erről Patxóval, akivel, mint mondta, ugyanez történt, ahányszor csak elérkezett a cselekvés pillanata.

– Ez normális. Nem vagyunk pszichopaták.

Egy ösztönös mozdulattal megtapogatta a dzsekije zsebében lévő Browning markolatát. A legfontosabb, hogy ne hibázzon. Homályosan látta Txato profilját a kocsi-ban. Azokat a nagy füleket, amelyeknek legfeljebb három vagy négy percük van hátra az életből. Egy megnyugtató részletkérdés: a célszemély egyedül van. Azok alatt a napok alatt, amíg a faluban figyelte, sohasem látta, hogy akár oda, akár vissza, elkísérte volna valaki Txatot.

Miután Txato befordult a sarkon, Joxe Mari az órája nagymutatójára szegezve a tekintetét még várt fél percet, mielőtt kilépett a telefonfülkéből. Adott egy kis haladékos Txatónak, hogy gyanakvás és ijedség nélkül ki tudja nyitni a garázs ajtaját. Úgy érezte, az óramutató most valahogy lassabban mozog, mint egyébként. Gyerünk, gyerünk! A sarokra érve még látta, ahogy Txato visszamegy a kocsihoz, és behajt a garázsba. A terv: mikor kilép, odamegy hozzá, és kivégzi. Egy lövés valószínűleg kevés lesz. Jobb biztosra menni, nehogy az áldozat felismerje, vagy túlélje a támadást. Aztán

Kalotaszeg

késlekedés nélkül, de nem rohanva, mint egy örült, hogy magára vonja a lakók figyelmét, odamegy, ahol Patxo vár rá a kocsi-ban.

Txato azonban még mindig nem jött ki az utcára. Mire vár? Talán azt hiszi, hogy majd egyik pillanatról a másikra eláll az eső? Joxe Mari viszont bőrig ázott. Szorosan a sarkon lévő épület fala mellé húzódtok, hogy minél kevésbé érje a lezúduló eső. Tudta, hogy a garázsban nincs belső ajtaja, s így Txatónak előbb vagy utóbb ki kell lépnie az utcára, és elindulnia hazafelé. Ki is lépett, nem volt nála esernyő. Ott állt, utoljára szívta tele a tüdejét levegővel, tőle mintegy tíz lépés távolságra. És ahogy profilból elnézte, ahogy megforgatja a kulcsot a zárban, mintha kicsit mozogtak volna az ajkai, mint amikor valaki magában beszél vagy dúdol. De abban a pillanatban, ahogy elindult, meglátott. Marokra fogtam a Brownin-got a zsebemben, mit csinál ez, mi a fészkes fenét csinál, átjön erre az oldalra, egyenesen oda hozzám. Ez a jelenet nem volt betervezve a forgatókönyvbe.

– Szia, Joxe Mari! Hát visszajöttél? Örülök.

Azok a szemek, azok a hatalmas fülek, az a barátságos mozdulat! Az apja barátja, aki fagyit vett neki gyerekkorában. A templom harangja egy órát ütött. És az az ismerős, fémes, mindent eldöntő hang úgy hangzott, mintha azt mondaná: *nem*. Ne tedd! Ne öld meg! Némán álltak egymással szemben. Nyilvánvaló volt, hogy Txato arra vár, hogy válaszoljon a kedves szavaira. Az ETA tagja vagyok, és azért jöttem, hogy kivégezzetek. De nem mondta ki. Nem bírta kimondani.

A harang a magasból újra nemet kongatott. De hát ez a Txato! A picsába! Az ő szeme, füle, mosolya. És Joxe Mari megfordult, és elment, nem futott, azt azért nem, de jól kilépett.

Beszállt a kocsi-ba, és bevágta az ajtót.

– Nem lehetett. Volt ott valaki. Indulj, el-megyünk ebédelni.

– Meglátott?

– Nem hiszem.

– Megpróbálhatnánk újra, amikor visszamegy a munkába. Mit gondolsz?

– Nem tudom.

– Már több napja nem csaptunk le senkire.

– Rendben, de akkor te állsz be a telefonfülkébe, és én maradok a kocsi-ban. Mára már épp eléggé eláztam.

– Felőlem...

Mirent figyelmeztették, lassan lejár az idő, asszonyom. Ő pillantásra se méltatta az őrt, aki szólt neki. A székéről felállva búcsúzni kezdett a fiától.

– Jól van, *maitia*, tudod, fel a fejjel! Egy hónap múlva jövök újra, vagy talán előbb is, ha a nővérednek nem romlik az állapota.

– Ne beszélj azzal az örült nővel, *ama*. Ígérd meg nekem! Egyetlen szót sem. Ha meg akar tudni valamit, nézze át a Legfelsőbb Bíróság aktáit.

– Mindenáron bele akar avatkozni az életünkbe. Nem lehet levakarni.

– Ne törődj vele! Majd lekopik.

IMREI ANDREA fordítása

1958, Budapest. Szülővárosában él.

(Részlet a *Pátria* című, a Bookart Kiadónál megjelenés előtt álló kötetből)

Versek. Idők.

1. Benéz a havas

vers (Reményik Sándor, 1922) és visszhangvers (2023)

*Benéz a havas kéken Kolozsvárra,
A nagypiacról tisztán látható,
Amint a Monostor utat bezárja.
Most úgy érzem: ott vége a világnak.
Azokra, kik rám túl a hegyen várnak,
Úgy gondolok, mint mesés más-világra.*

Benéz a havas délben Kolozsvárra,
A Szamos mellett keres egy csehót.
Nincs már ott se horgony, se dalárda,
Duhaj tengerészek, vércsési a nyárnak,
Atlantiszon innen, a Dunán túl járnak.
Ki koccint velem a bemozduló tájra?

*Benéz a havas kéken Kolozsvárra.
Öreg fején már megmozdult a hó,
Tövében vadul árad a Szamos,
A Szamos, ez az egyetlen folyó,
A Szamos, ez a megfordított Léthe...
Mondják, ki belekóstolt a vizébe,
Az felejteni nem tud sohasem.*

Benéz a havas, éppen Kolozsvárra,
Megállna kicsit, de nincsen parkoló.
Szembehorgad vele a Szamos,
Mit néki irány, gravitáció!
A Szamos nem megy soha lépre,
Ezer éven át léphetsz a vizébe,
Ha kétszer ugyanoda sohasem.

*Túl a gyalui havas hegyeken
Hiszen – kékek a budai hegyek,
Kékek, s lilák is tán, ha jó az alkony,
De nincsen mégsem olyan alkonyat
Sehol a földön, mint a Szamos-parton.*

S ez nem elég, hogy idehaza tartson?!

A folyó hátán hajók a hegyek,
A dekken hazajáró tengerészek,
Budai, dajcs, ámerikás, vallon,
Hevíti a nap a szélrózsás arcokat...
A kék havas lecövekel a parton.

Ez nem elég, hogy idehaza tartson.

**A Szamos nem megy soha lépre,
Ezer éven át léphetsz a vizébe,
Ha kétszer ugyanoda sohasem.**

2. A marosszentimrei templomban

vers (Jékely Zoltán, 1937) és visszhangvers (2023)

*Fejünkre por hull, régi vakolat,
Így énekeljük a drága Siont;
Egér futkározik a pad alatt
s odvából egy-egy vén kuvik kiront.*

Isten portája, mint a patyolat.
Örs nógatja Erzsit, Erzsi Iont.
A szemekben hal, a halban patak:
óvjuk verejtékkel a szent ikont.

*Tízen vagyunk; ez a gyülekezet,
a tizenegyedik maga a pap,
de énekelünk mi százak helyett,
hogy hull belé a por s a vakolat,*

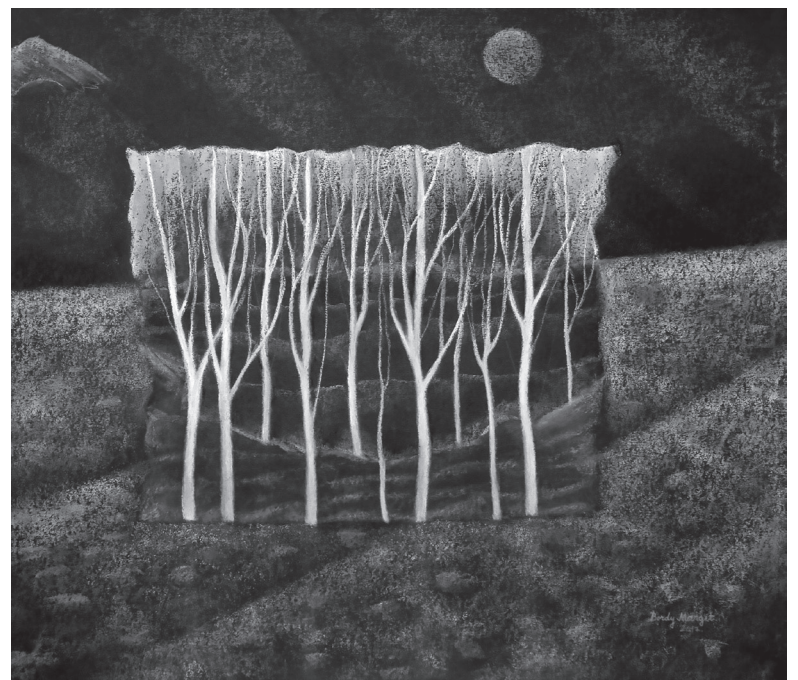
Hőség, tömeg. Ez a gyülekezet?
A buszsofőr kint szotyolát harap.
Énekelünk itt a semmi helyett:
honi turisták hada jól mulat.

*a hiúban a denevér riad
s egy-egy szuvas gerenda meglazul:
tizenegyedikünk az árva pap,
tizenkettedikünk maga az Úr.*

A templomkertben, sörsátrak alatt
megered a sok nyelv, díszmagyarul!
Bogrács mögött (zöld kötényben) a pap:
ízlett-e, no, hát vegyen még az úr!

*Így énekelünk mi, pár megmaradt,
– azt bünteti, akit szeret az Úr –
s velünk dalolnak a padló alatt,
kiket kiirtott az idő gazul.*

Így áradozunk mi, sok megmaradt:
ki ellenünk, ha... hol is van az Úr?!
Hív a harang, a kerítésen túl,
az izzó hagymakupola alatt.

Ébredő természet

Kirándulás a szakadékhoz

Folytatás előző lapszámunkból

Egyszer, most nem is olyan rég, egy csúnya őszi délutánon, igen, már megvolt ez a díszvirág, a főtér felől vágtam át a belvároson, s a Farkas utcai templomba bekergetett az eső. Ahogy megláttam a sárgán derengő csúcsíves ablakokat, elázva, átfázva úgy kezdtem szaladni a főbejárat felé, mintha most kérném le az üdvösségemet. Holott tudod, mikor késtem én azt le – amikor még ki sem bújtam a tojásból. Beértem a magas ajtószárnyak között, s szinte megtorpanított a csend. Hirtelenjében még arra is vigyáznom kellett, a cipőm talpa se csoszanjon, de még át sem haladtam a karzat alatt, mikor megszólalt fölöttem az orgona. Olyan erővel – bár lehet, csak a hangözön váratlansága tette ezt –, hogy megtántorodtam. Úgy zuhogott rám az orgonaszó, azt hittem, menten lever a lábamról, aztán meg azt, hogy fölkap, mint egy galambpihét s elsodor. Nagy nehezen elértem az egyik oszlopot, szorosán mellé húzódtam, szerettem volna megkapaszkodni valamiben. Egyre csak azt éreztem, kicsi vagyok, semmi vagyok ahhoz, ami most átjár; szavakkal körüljárni, megjelölni, megkísérelni is. De lám, én szegény didergő pocegér, hiába, hogy nem érek föl mindehhez, íme mégis közöm lehet hozzá, és akkor is, ha ennek az érzésnek a mibenlétét egész pontosan fölfogni sem bírom, akkor is, ha eddig sohasem kerestem, sőt, sejtelmem sem volt arról, hogy létezhet ilyen. Aztán váratlanul eszembe jutott az a délután a köves, kőkénybokros hegytetőn. Bizonyára nem véletlenül bár, hogy mi köze lehet a kettőnek egymáshoz, nehezen tudnám megfejtetni.

– Az, hogy a lelked mélyén ott lappanghat valami misztikum – mondta Balajti, s újabb cigarettát sodort.

– Nem tudom. Hanem a kirándulás... Arról tulajdonképpen nem is nagyon van egyéb mit mondani. Megperzselt a nap, de ezt már említettem. Mikor hűvösebbre fordult a délután, s a szél is megelevenedett, a megpirult combomon s mellemen futkorászni kezdett a hideg. Látod, ez most jut eszembe, te fő-fővállató. Ma délután bent a díványon egyszer csak ugyanúgy kezdett borzongani a bőröm, mint ott fenn a hegyen. Lám, csak értesz te valamihez, hiába, hogy hozzáam sem értél, tán a kezem se fogtad meg, mégis emlékezett rád a bőröm, hogy akkor ott együtt voltam veled. Ha még gyereket is csináltál ma nekem, akkor talán ezt a hülye faggatózást is meg fogom bocsátani. De mondjam tovább, hogy most már érjek a végére. Föltá-pázkodtam, s indultam, nehogy a többiek elmenjenek nélkülem. Na igen. Amint lefele tértem az ösvényen, egyszer csak ott voltál mellettem. Akkor erre nem is gondoltam: nyilván egész délután ott kuk-soltál valamelyik bokor tövében s vártál engemet. Csak hogy együtt érjünk vissza a többiekhez. Mert hát egyébként miért. Talán meg is kérdezted, jól vagyok-e. De ez nem biztos. Ha igen, erre én csak azt felelhettem, igen, persze, jól vagyok. Mondom, erre nem esküszöm meg. Lent a patak mellett a tisztáson lobogott a tűz, sütötték a szalonnát, itták a sört. Az osztály majálisozott. De te, ha jól emlékszem, megint elködörögtél valamerre, nem telepedtél a tűz mellé velem. Odahúzódtam Géza mellé, úgy láttam, őt nem zavarom, na meg ne tűnjön föl, hogy petrezselymet árulok. Aztán fölkerkedtünk, viszsza mentünk az autóbushoz, s hazadöcögtünk.

Ennyi. A többi már mondtam. Hogy este még egyszer a kék ég s a kőkénybokrok... S ha majd még ezután is eszembe jut, akkor azt hiszem, az a kék ég úgy fog búgni bennem, mint az orgonaszó. Szépen mondom, ugye, Balajti? Na jó. Akkor most lássuk, miért kellett nekem ezt az egészet elmondanom. Végül is mit kellett bizonygatnom: hogy ott hülyén viselkedtél?

– Mondjuk.

– Jó, és akkor mi van? Hisz mondtam már az elején, ez engem nemigen zavart. S hogy aztán el is felejtettem az egészet. Mármint azt, amihez neked ott közöd lehetett. De látom, téged azóta sem hagy nyugton az a kirándulás. Vagy talán azóta lett ez idézés valamiért. Hogy az utóbbi hetekben közelebb kerültünk...? S netán arra gondoltál, bennem akkortól valami tüske maradt? Frászt. Különbösen is már az elején meggyőződhetél róla, hogy semmi. Közben mindig egyre úgy tűnt, hogy számodra minden apró részlet fontos valamiért. S hogy nem csak a bolondját járatod velem. Szórazokztál volna rajtam? Alig hiszem. Na mindegy. De ha már annyit faggattál, remélem, kinyögöd végre, hogy mire volt jó ez az egész. És egyáltalán

– hisz ekörül forogtunk, hiába mondtam, hogy én közben el is felejtettem – mi volt akkor ott veled?

Balajti Péter egy ideje, ha nem is látszott türelmetlennel, mintha várta volna, hogy a végére érjen a lány:

– Te, Ida, mondd, mibe keveredtél te akkoriban? Nem hurcoltak meg, vagy...

– Nem, Balajti. Nem. Te ezt most komolyan?...

– Akkor végképp nem értem.

– Mit, a jóistenért? Mit kéne értsél, mondjad? Mondjad, mert én mindjárt...

– Semmi. Én csak... megkérdeztelek.

– Nem. Te azt hiszem, tényleg összetévesztesz valakivel. Ha hiszed, ha nem, engem soha semmiféle hatósági személy elő nem vett, ki nem hallgatott. Ha ugyan efféle gondolsz. Még bár a zsaruk sem állítottak meg soha, hogy igazoljam magam. Pedig vagy kétszer úgy sétáltam el mellettük, hogy éppen razziaztak. Mi az isten, Balajti? Te hülyéskedsz velem?

– Nem, nem hülyéskedem – mondta a férfi elég nyomatékosan. – Szóval ott a kiránduláson téged valami baj érhetett volna... Baleset.

– Hogyhogy? – Kése Ida szeme tágra kerekedett, szája kiszáradt: – Nem értem.

– Pedig kellett legyen körülöttem valami. Esetleg nem tudtál volna róla?...

– De miféle baleset? Ezt úgy értsem, hogy akkor engem ott... Vagy éppen te?...

– Én csak...

– Te csak... – Érezte, kétségbeesett düh keríti hatalmába: – A kurva isteneteket. Te csak meg kellett volna taszíts, ugye, mikor ott...

Fölállt a székről, nem nagyon tudta, mit tesz, Balajti felé lépett; az rezzenetlen arccal nézte: ez a lány egészen megvadult. Már-már várta, Ida, ökölrel esik neki.

– Te csak el kellett volna tegyél láb alól, mi? Esetleg azt sem tudod, hogy miért. Mondd már. Semmiség az egész. De hiszen ti nem vagytok rablóbanda, sem gengszter.

– Én is úgy tudom – mondta Balajti csendesen. S menekítette Idáról a tekintetét.

– Akkor meg miért?

– Ennek akartam a végére járni ma valahogy.

– Igazán? És ezt hogy képzelted? hogy addig faggatsz, míg... Vagy azt akartad kicsikarni, sejtettem-e valamit? Te mégis hogy gondold, ha sejtem, hogy mit forgatsz a fejedben vagy hogy mire készülsz ellenem, elindulok veled? Nem, te azt pontosan tudtad, látnod kellett, hogy bennem nyoma sem volt semmiféle gyanakvásnak.

– Igen, éppen ez volt a bökkenő.

– Nocsak. De egy most már bizonyos: te ma itt még mindig újabb haladékat akartál adni magadnak azzal, hogy engem beszéltesz. És én bolond, szépen besétálok a kelepcedbe. De mit ad isten, mikor ott vagyok, nem akar a lábamon csapódni a vidravas. Mert ugyan a végére akarsz járni a dolognak, csak éppen kinyögni is képtelen vagy, hogy né, te nyomorult, én le kellett volna hogy taszítsalak azokról a kurva sziklákról.

– Azért kedvesem, hogy nem voltál-e benne valamiben.

– Te tényleg egy kötni való bolond vagy.

– Ez egyszer biztos – mosolyodott el Balajti furcsán-keservesen.

– Hisz én, ha nem voltam benne semmiben, nem mondhatom azt, hogy benne voltam. Ehhez először is, gondolom, közibetek kellett volna hogy tartozzam. – És Balajti erre nem mondta: miért, te honnan tudod azt, hogy én hova tartozom. – Akkor viszont még ha ma tényleg anyává tettél volna, sem mondhatnám el, hogy valaha is mi a helyzet velem. Ugye? Bár lehet, amikor le kellett volna zuhannom a hasadékba a kedvetekért... Egy örület, valahogy az egészet nem hiszem.

– Elhiheted...

– ...szóval akkor talán még hízelgett volna, ha sejtem, hogy rólam efféleket feltételezel. De mondd, hogyhogy végül is megkegyelmeztetek nekem? Ha ugyan remélhetem...

– Én ezt nem tudom. Hiszen én terólad jóformán semmit sem tudok...

– Persze, amikor valami ilyesmivel megbíznak, nem kérdezheted meg, hogy miért. Részükről a határtalan bizalom, részedről

► 10.

a feltétel nélküli engedelmesség. Sohse tudtam volna elképzelni, hogy ti effélékkel foglalkoztatok.

– Te engem kötni való bolondnak mondtál az előbb: nos, én valahogy még most, ezek után sem hiszem.

– Miután azt mondták neked, hogy engem...

– Igen.

– Végképp nem értem...

– Igazából én sem. Márpedig én attól nagyon félek, amit nem értek. És tulajdonképpen csak attól.

– Na az neked éppen elég lehet – mondta Kесе Ida, s még el is mosolyodott.

– Te, mondd, ha ugyan... Hogy történik egy ilyen megbízás. Sorot húztok? Vagy hogyan mondják meg neked, hogy ezt meg kell tenned?

– Én csak erről az egyről tudom. Szóval figyelj ide... hisz mert már úgyis mindegy – állt rá Balajti váratlanul. – Találkozol azzal, akivel szoktál. Mi van. Az van, mondja a befutó, hogy holnap a gyárból hazafelé menet hozzád lép majd valaki, akit te eddig nem ismerél, azt fogja neked mondani, hogy bükk-makk, erről tudni fogod, hogy ő az. Na ő majd eligazít. Így valahogy. Végre velem is kezdenek valamit, gondoltam. Engem ugyanis eddig nemigen dobtak be komolyabb ügybe. Legalábbis úgy éreztem. Nekem, ugye, a duma nem erős oldalam. Akkor sem, ha úgy hiszem, nem vagyok hülyébb, mint más. Nem vagyok dicsekvő fajta, s tán alá sem becsülöm magamat. De ha egyszer eldöntöttem, hogy kikkel s merre tartsak, igyekeztem odafigyelni. Csakhogy amennyit az ember lopva fölszedhet, az elég kevés. Az nem elég ahhoz, hogy másokat győzködjön. Bár lehet, mindez alkalmasság kérdése, tudja a jóféle fene. Én tán, ha betéve ismerném Lenint meg a többieket, akkor sem tudnék odaállni. Közben van, aki fölnyal három jelszót s már fújja is. Na meg lehet, az is megcserzett, hogy együtt vagyok ezzel a bölcs Náthánnal, aki mindent örökké megforgat az okoskodásával, s a feje tetejére állít... Ez persze arra jó, hogy az ember gondolkozzék s ne beszéljen hülyeségeket. Csak ebből meg az lesz, hogy végül azt sem mondd, amit valahogy sikerült tisztáznod magadban...

Idának úgy rémlett, ahogy a Balajti megfontoltan egymás mellé rakott szavait hallgatta, hogy ez az ember számtalanszor végig gondolta s talán magában végig is mondta ezt a számvetést.

– ...Szóval ez neked nem ment. Albérletben lakom, méghozzá ezzel a figuramatyival, tehát nálam összegyűlni sem lehet. A szakszervezetben ugyancsak nem állna jól neked a fontoskodás, hogy a főnökök olyan nagyra vannak velem. És egyáltalán, a gyárban az isten se hinné, hogy én... De ezek azt mondták, ez így a legnagyobb rendben van. Persze, értettem én, mert azzal többször is megbíztak, hogy hozzak-vigyek dolgokat, pedig nyüzsgő pacák vagyok, könnyebben rám terelődik a gyanú. Na meg néhányszor fölvezettem olyan valakiket, akik nagyon... Ez, mondjuk, frászosabb mese... Közben többször elgondolkoztam rajta, más egyebet mit is tudhatnék nekik... A szakmám szerint ugye... Varrógéptől írógépig; megismertem az acélmivesség fortélyait...

– Az illegális nyomdagépet majd te kapod karbantartani.

– Lehet. Bár eddig még sohse láttam ilyet. És persze értenék a fegyverekhez. Katonáéknál már az elején kiszédett a fegyvermester, aztán míg le ne szereltem, végig én igazítottam a szar puskák célgömbjét s javítottam a zárdugattyúkat. Nyilván ezt mind tudják rólam. Azt is, hogy birkóztam a vasasoknál, az elég jól ment. Később meg be-benéztem a bokszedzésekre, de azt csak úgy... Minderre nem nagyon van szükség. Egyszer még meg is intettek, hogy vigyázzak a tudományomra. Valami idősebb szemüveges bácsikát kellett fölvezessek, inkább tanárnak nézett ki, mint vasöntőnek, tudja a frász, honnan jött, de ez nem rám tartozott. Összeszedem az állomás körül, köd van, szemerkél valami nyirok, mondom, ez jó nekünk. Már kint járunk a város szélén, caplatunk felfele egy sikátoron, s egyszer csak hallom, két pacák mögöttünk szaporáz. Megállni, ne mozduljanak. Na baszd ki, már csak ti hiányoztatok. Mikor mögénk lépnek, úgy nyúlok hátra értük a két karommal, mint hátúszásnál, egymáshoz vertem őket, az egyiket fölkentem a deszkakerítésre, a másikat a földre, közben intettem az öregecskének, tipegjen előre, míg én ezeket a dolgos kis kezemmel munkába veszem s aztán óvatosan megtaposom, volt pisztoly is, azt odébb rugdostam a lefolyóig, majd léptem az öreg után, hogy tudjunk eltűnni, míg ezek összeszedik magukat. Akkor már oda, ahova kellett volna, nem vihettek, mert ki tudja. Gondoltam, le van tojva, jöjjön haza velem. A nagybátyám Máramaroszigetről, úgy is nézett ki, valószínű a gyomorfekélyét meg kell műteni, s tetszik tudni, míg beutalják, talán holnap vagy holnapután, addig mi Gézával összebb húzódnánk... Erre másnap: mi van? Mondom. Megörültél? Miért? Sima volt. Csak nem fogunk besétálni, ha nem muszáj. Fejcsóva, mint ha eltoltam volna valamit. Az jobb lett volna, ha lebukunk? Hogy

meggondolatlan anarchista, nem tudom, mi. Ne féljete, mondom, pont a hátam közepét látták, erre volt gondom nekem. De ha úgy jobban tetszik, eladom a trencskót az ószeren, s másikat veszek. Bár pont tízezer ilyen viharkabát szaladgál ebben a városban télvíz idején. Szóval cseppet sem voltak elragadtatva, sőt, pár hétig felém se bigéztek. Na, szóval volt ilyen is. Azokban a hetekben hallani lehetett, hogy fognak Spanyolországba menni innen is. Nemzetközi brigád. Na, ez végre olyasmi volna, ami nekem való. Lövöm majd a fasisztákat, s ez tiszta munka lesz.

– Meg azok tégedet.

– Ahogy mondd. Tehát jeleztem, ha efféléről szó lehet, akkor én...

– Örültek neki?

– Ez nem úgy megy... Megemlíted, hogy te esetleg... Arra persze akkor nem szólnak semmit. Számontartják, aztán ha a dolog sorra kerül, gondolom, elindítanak.

Milyen hülye is az ember – Balajti fölhajtotta a csésze kávéját, mely rég kihűlt, s újra elővette a dohányosdobozt.

– Persze nem lett belőle semmi.

– Nem. Pedig én közben már azt is elképzeltem, ha nyomtalanul eltűnök, mekkorát fog nézni ez az okosdomokos. Hát még mikor Párizsból kap tőlem levelezőlapot. Mert ott ugye csak megálllok egy félórára, hogy írjak neki. Ahogy ezt Mórica elképzeli. Aztán meg a karbantartó banda a gyárban: mit, hogy ez a Balajti kilógott Spanyolországba önkéntesnek? Nahát. Akármit, de ezt róla az isten se hitte volna el. S ha valaha visszakerülök, azt mondom majd ennek az ökörnek: látod, apámé, nem csak dumálunk, hanem odafekszünk, ha kell, a géppuska mögé. Mondom, én marha, mind efféleken fantáziáltam azokban a hetekben. S akkor szólnak, hogy holnap a gyárból hazafele menet... Na, gondolom, ez az. Mikor kiérek a Fecske utcára, hallom: ne siess. Ott lépdél mellettem, rémlik valami zömök testesebb figura. Mondja, mondom; rendben, ő az. Felé se fordultam, úgyhogy föl se igen ismerném, esetleg a hangjáról. Sasszéra fogom, hanyagul, mintha csak unottan bandukolnék hazafelé. Ő hol egy lépéssel előttem, hol mögöttem ugyanúgy. És várom, hogy na, nemzetközi brigád. Ehelyett: ismerlek én tégedet? Úgy valamennyire. Inkább csak látásból. Próbáljak meg udvarolni neked. Legalábbis, hogy te azt hidd, hogy. Mi az isten, gondoltam; na ez szívdöglesztő egy feladat. Jó, megpróbálhatom. Mindent bele, mondta, erre pontosan emlékszem. Egy hét alatt el kell érni, hogy elmenjen kirándulni veled. Főleg tegezett. Azt sem tudom, mondom, van-e valakije. Úgy tudjuk, nincs. De ha van, az se számít. Mindent bele, biztatott meg újfent a zömök. Ismered a Tordai-hasadékot. Igen, egyszer már jártam ott. Na, fölmentek ott oldalt azokon a lófasz sziklákra. Ahonnan le szoktak nézni, meg le szoktak esni a szakadékba. Értem? Ha a bestia megcsúszik, nem nagy baj. Világos. Sőt, egy cseppet sem baj. Hisz azért mentek oda. Baleset, előfordul. Vagy nem? De igen, mondtam bizonytalanul. Én meg is álltam, talán mégis a képibe szerettem volna nézni, de hogy olyan alacsonyabb forma volt, csak a kalapja karimáját mutatta. Nem nyavalygunk, értem? Nincs rá semmi okunk, mondta, s még azt, hogy mikor, honnan indul a kirándulóbusz, meg hogy kinél kell föliratkozni. És ezzel le is maradt mellőlem. Na, ezt bevetted, Balajti koma. Mintha hirtelen berúgtam volna. Jól hallottam, amit mondott ez a pasas? Hátha nem. Valamit félreértettem. Vagy csak képzelődöm. Na de lázas nem vagyok, magamtól különben sem tudnék kitalálni ilyet. Ez mégiscsak valami tévedés, félreértés lehet. Na de kivel tisztázhatom ezt? Senkivel. Itt mások már mindent tisztáztak. És eldöntötték, hogy nekem a pokolba kell küldenem egy fehérrépet, akit jóformán nem is ismerek. És közben azt sem tudom, hogy miért. Hogy mi a bűne nyomorultnak... Lehet, nem is fogom megtudni soha. Aztán meg: miért éppen én? Mivel szolgáltam rá arra, hogy... Másrészt: ha valakit halálra ítélték, az erre talán mégis rászolgált. Csakhogy ezt rendszerint a hóhér is tudja, mi a bűne az elítéltnak, gondolom, előtte olvassák fel az ítéletet. Aztán: miből gondolják, hogy effélére én alkalmas vagyok. Na de nem zsidbasztalak tovább, hisz azt, ami akkor megfordult a fejemben, úgysem tudnám mind elmondani. A legkurvább dolog, hogy senkivel sem beszélhettem róla. Vagyis hát ott lett volna ez a nagyokos dumazsák. Na de hogyan? Hazaszédelgek. Nem vagy valami osztályharcos kedvedben – ezzel fogad. Na baszki, máris minden a képemre van írva, gondolom. Gyere, járjunk egyet. Puccba...? kérdezi. Ahogy akarod. Na fene. Vacsora a Metropolisban, vagy mi lesz? Ha ott parancsolod. Francba parancsolom. Előbb uzsonnázzunk, mert az éhségtől a gyomrom kilyukad, aztán tőlem mehetünk akár a New Yorkba is. Elővettük a szalonját, én is nagyon éhes voltam, de a bicskával ugyancsak vigyáznom kellett, nehogy észrevegye, hogy reszket a kezem. És még ezek azt hiszik, hogy én ki tudnék nyírni valakit. Na és a nemzetközi brigád? – gondoltam. Persze, az lövészárkok, ott a másik töltött puskával áll szemben velem. Összeszedtük magunkat, s kimentünk a városba. Te Géza, milyen esetben

Hitvilág

nyírhatunk mi ki valakit? Miután az osztályharc a barikádra szólít? – kezdte a hülyülést. Nem, addig. Közben, mondtam. Ezt úgy érted, hogy krrrr...? – s mutatta a torkán a keze élivel. Mondjuk. Te, anynyi marhaságot összehordtál. Esetleg az öregtől hallottál ilyesmiről. Nem, nem hallottam, s nem is igen hiszem, hogy közületek valaki... Én sem, mondtam, de azért gondolkozz. Jó, mondta, s nem kérdezte, hogy ez engem most miért érdekel. Talán arra gondolt, hallottam valami efféléről, s nem tudom megemészteni. Szó se róla, marhul, meg minden, de azért jóérzésű fiú. Kicsit furcsa, hogy ezt te éppen tőlem... – kezdte, mintha csak hangosan töprengene. A kapcsolatot erről nyilván nem faggathatod. Na jó, gondolkozzunk. Rendőrt, hekust biztos nem. Hisz akkor olyan hajtóvadászatot rendeznének, mondta, hogy nézhetnétek magatokat. Aki valaha is a kezük között, azt mind begyűjtenék, azt nyírnának ki, akit akarnának. Tán még jól is jönne nekik. Különben is azt a világon sehol se szeretik a zsaruk, ha valaki rájuk emeli a kezit. Ezt úgy tudják, csak nekik szabad, nem szívlelik a szerepcserét. Na meg egyelőre ti sem mondhattok le a tőlük kapott támogatásról. Menj a francba, mondom, ne szórakozz már velem. Úgy értem, a gumibotról. Ha nem patkolnak meg időnként, elpuhultok. Vagy hát nem ők edzenek meg a harcban benneteket? Felfogás kérdése. Jó na, de most nem arról van szó, Géza apámé. Igen-igen. Azt, hogy cégvezetőt, gyárigazgatót kinyírjátok, ugyancsak nem tudom elképzelni, egyrészt nem valószínű, hogy helyettük közületek választanának valakit az igazgatótanácsba, másrészt meg az ő támogatásukról is korai volna lemondanotok. Nem tudom. Nem úgy néztek ki, mint akik effélét... Ha csak magatok közül nem, töprengett tovább Géza apámé; de azt is miért? Nem álltok ti most olyan fényesen, hogy lemondhatnátok valakiről. Egyszóval nem lettünk okosabbak.

Balajti elhallgatott, majd úgy nézett a lányra, mintha most ő várna a biztatást. Ida felállt, elrakta a kávéscsészéket, s a zavaros új borból megtöltötte a két poharat:

– Egyen meg a fene benneteket – mondta, és a Balajtiéhoz koccintotta a poharat. – Azért csak mondjad tovább. Beszélte engem is eleget. Fölöslegesen.

– Jó, mondom. Valószínű ugyancsak fölöslegesen. – Kiitta a borát. – Van Gézának egy vénséges vén nagybátyja, talán mesélt róla neked. Régi maximalista, mert ezek még így nevezték magukat valamikor a világháború előtt. Két doktorátusa van, bölcsészeti Grázban, jogot meg Pesten tanult, gondolom, kilencszáz körül vagy még azelőtt. Szóval jobb napokat látott bácsika, öregségére viszont a gázgyárban lett kistéisztviselő. De nincs benne semmi a lecsúszott ember keserűségéből, néha még az az érzésem, mintha mulattatná, hogy ami volt, elmúlt, talán azért, mert egy foglalkozásnál vagy a megélhetésénél a világhoz amúgy sokkal több köze van. Figura

vénember, Géza, amit tud, jórészt tőle szedte fel. Van egy nagy szobája, a könyvespolcok a plafonig érnek, s egy akkora íróasztal, mint ennek a konyhának a fele, bár azt hiszem, nem ült le mellé húsz esztendeje, mert a poros újsághalmok rajta métereseek. Körben nagy bőrfotelek, most is elég jó állapotban, esténként hol egyikben, hol másikon üldögél, mint akinek nincs megszokott helye; előtte kicsi asztalon nagy cseréptál félig szívott bórszivarokkal s egy csésze kihűlt tea, kopasz fejére állólámpa kifakult ernyője alól hullik a fény. Szivaron s teán kívül sohse láttunk előtte egyebet. A könyvespolc egyik sarkában metszett üvegben pálinkát tart, de ezt talán csak miértünk, ha beállítunk, int, szolgáljátok ki magatokat. Az asztalkát s a lámpát, úgy látszik, mindig a soros fotelhez költözteti. De a szivarfüstöt se szereti a szobában, mert az ablak örökké nyitva, ha hideg van, pokrócba csavarja magát, azt hiszem, legtöbbször úgy is alszik el. Persze ettől még a kesernyész szivarbúz könyvet, búrtort, mindent átjárt, s szürkesárgára pácolta az öreget is. Különben ugyanolyan ugratós fajta, mint Géza, csak bölcsebben csinálja, vigyáz arra, nehogy bántó legyen. Ez meg persze szemtelen vele, túl sokat megenged magának, de az öreg csak mulat rajta, hadd okoskodjon, tekerje az eszét. De miért is kezdtem el ezt? Mondom Gézának, ahogy ott csellengtünk, meg kéne kérdezni az öreget. Meglehet, hagyta rám, nézzünk fel hozzá, hazafelé menet. Én most nem szívesen megyek, de ha te föllépnél... Most nem esedékes, mi? Éppen nem, mondtam. Az van ugyanis, hogy időnként az öregtől pénzt szoktam elhozni. Nekünk. Nyilván nem annyit, amennyit ő a kicsi fizetéséből adhatna, valakik lerakják nála, s amikor esedékes, egy idő óta nekem kell érte mennem. Nos, azóta máskor nem is szívesen megyek. Most valahogy másként néz rám, mint azelőtt. Mint aki úgy tudja, ennek a fiúnak most már komoly dolgokhoz van köze. Megfontoltan szól hozzám, szinte valami tartózkodó megbecsüléssel, amitől én szarul érzem magam. Na meg az a maszkura, mindjárt viccesre veszi, ahogy meglát, hogy a barna pralinés zacskót megkapom s gyűröm a kabátom bélésibe. Mert ez, bár soha szó nem esett róla, egy bölintásból, egy szempillantásból egyből mindent megért, s már kezdi is: na mi van, na mi van, tejel a polgárság, tejel? Előre megfizeti a sírásóit. Koszorút, szemfedőt, mindent leelőlegez. Micsoda előre látó osztály. És milyen galáns. Titokban mindig is ezéret irigyeltétek ti az arisztokráciát. Hogy olyan elegánsan tudott vesztetni. Mit ad isten, eltanultátok tőle. S elkezdte gyakorolni a proletárokkal szemben ugyanezt. Vagy most is, aki beszáll, az csak az értelmiségije? Na, ilyeneket mond ez a hóvizes. Meg hogy: kifizetitek az adót időre, pontosan, amiből a rendszer gumibotot vásárol, rendőrt, csendőrt, ügyészt fizet, majd a cselédszoba ablakán kiadjátok a borítékot a munkásosztálynak, hogy legyen miből ügyvédet fogadjon a lebukottaknak. Közben az ügyvéd már lehet, saját pénzét kapja vissza honorárium gyanánt, aminek a fejében rég a páncélszekrényben őrzte a Vörös Segély-bélyeget. Hajjaj, csak hogy a polgár sose lesz arisztokrata, még ha értelmiségi sem, megmarad számító üzso-rásnak, mocskos tőzsdeügynöknek: az osztálycsatátok után majd be fogja nyújtani a számlát, fölmutatja nektek a páncélszekrényében őrzött bélyegeket. Hogy ő mindig hummonista volt s főleg szimpatizáns, lám, gyógyszerre, pokrócra, szeretetsomagra, mikor bajban voltatok, mindig pénzt adott. Most hát hagyjátok meg az irodáját, a katedráját, a prakszisát. Csakhogy itt most elszámítottátok magatokat, nagyon tévedtek, ha azt hiszitek, hogy ettől majd meg fognak hatódni Balajtiék. A bélyegeitekkel kitörölhetitek. Na, de ti nemcsak a hadsereget s a sziguranácát fizetitek, hanem a papoknak az egyházi adót is lepengetitek, miközben elszaladtok s szemináriumot rendeztek az Anti-Dühringből, pedig az se olcsó mulatság, ugye. Hogy is bírjátok ezt a sokféle kint...? Nehezen, Géza fiam, nehezen, mondta az öreg. Abból, ami az extraprofitból hozzánk gurul, egyre nehezebben. Na de mit csináljunk. Mert arra egyik sem gondol, hogy nekünk adnunk kell a másikonak is. Így aztán lassan le fogunk rongyolódni. Szegény fejetek. Persze, ti középosztály vagy micsoda, amit a kapitalistától levágtok, azt az ügyis a prolin hajtja be. Hanem ezektől ti majd megkapjátok. Hálából ölmet a hátatokba. Az jó lesz, kacagott az öreg. Na de ez most mind nem érdekes.

– Pedig én most már jobban szeretem, hogy nem magunkról beszélünk... – mondta Ida. Szinte látta maga előtt a fura vénembert, aztán már-már magát is odaképzelte a szivarfüstös szobába a dumás Géza s a komoran melázó Balajti társaságában.

– ...Hazamenet az öreg felé kerültünk, az ablakát gyér fény világította meg, tehát csak az olvasólámpája ég, akkor nem valószínű, hogy lenne nála valaki. Na, menjek fel hozzá? Eredj, s keverd bele a dumátokba ezt a dolgot valahogy. Ne félj semmit, ha most nem is, később biztos fog mondani valamit. Esetleg megbeszéli majd a vén zsidó cimboráival, hisz tudod, akad azok közt újságíró, ügyvéd, minden, amit akarsz. Itt az egészet ezek találták ki, meg az ellenkezőjét is, csak értenek hozzá. A kizsákmányoláshoz ▶ 12.

► 11. is meg az osztályharchoz is. Na, ilyen marha ez. De más-sal erről ne beszélj senkivel. Azt mondod? Erre megnézett magának, hogy mind ezzel az ügyel vacakolok. Fújd fel, mondta, s becsengetett az öreghez. Én végigbandukoltam a Hosszú utcán a gázgyár magas kőfoka alatt, aztán ahogy hazaértem, mindjárt le is feküdtem, eloltottam a villanyt, de ébren vártam, míg hazajött. Micsoda hülye helyzet, gondoltam, hiszen ha valami nyomorúság ránk tör, végül is én kéne könnyebben eligazodjam, hisz állítólag én föl vagyok vértézve vagy mi a túró, ehelyett én szorulok reá. Még hozzá olyasmit szeretnék megtudni a segítségével, amiről neki még bár azt sem szabad sejteni, hogy engem egyáltalán miért érdekel. Az is eszembe jutott, vajon ez lenne az ára annak, hogy én kijussak a nemzetközi brigádba. Hogy a jóistenbe van ez?

– Nem is rossz ötlet – szölt közbe Ida. – Akkor biztos kiküldtek volna. Ha nem is jutalomképpen, de hogy egy időre eltűnj a környékről. Onnan úgysem kerültél volna haza egyhamar. Na meg addig ki tudja. Ló döglük, hám ürül.

– Ha egyáltalán valaha is hazakerülök, ugye. Na mindegy. De akkor már sejtettem, sose fogok Párizsból Gézának képes levelezőlapot küldeni. Akkor este elég későn jött haza. Hallottam, ahogy óvakodik befele, kitapogatja a csergőórát, föl húztam-e. Nem alszom, komám, mondjad, ha tudsz valamit. A sötétben megágyazza a másik díványt a szoba túlsó felébe. Nem nagyon tudja az öreg ezeket a dolgokat. Ne bazd már, komám, felkönyöklök; csak kellett, hogy mondjon valamit. Valamit. Na. Inkább találgatás. Az sem kimondottan rólatok, hanem csak úgy általában a tiltott szervezetekben. Mondjuk, aki túl sokat tud. Aki valakik szerint fölöslegesen ismer ügyeket, s ezzel veszélyessé válhat. Aha... Na, stimmel? Semmi, hallgatlak. Szóval, aki például veszélyeztetheti a többit, esetleg az egész mozgalmat, mert hogy lebukik. Kinyírhatnak, megkínózhatnak miatta embereket, lebukások sorozata várható, ilyesmi. De elképzelhető különböző csoportok versengése következményeképpen is. Azt mondja, az efféle szinte mindig előfordul titkos szövetkezésekben, aztán sorra vette nekem a karbonáriktól a fene tudja, meddig a titkos társaságokat, de semmi közelebbit nem tudott. Azt is mondta, az ilyen ügyek egy kiterjedt szervezetnek inkább a központjaiban fordulhatnak elő, de annyira suba alatt, hogy rendszerint soha nem derül fény rájuk. Nagyjából ennyi. Ez is valami. Remélem, nem mondtad, hogy én... Nem is ismerlek. Esetleg gondolkozhatunk még rajta. Jó na. Vagy inkább felejtsük el. Ahogy akarod. Ebben maradtunk. Becsületére váljék, amilyen szövegelős, sohse emlegette többet. Akkor azért sem akartam, hogy tovább morfondírozzon, mert én szerettem volna végiggondolni azt, amit az öregből kiszedett. Csoportok rivalizálása... S hogy te ilyesmibe keveredtél volna bele; ez egyszer hülyeség. Ennyi fogalmam azért nekem is van ezekről a dolgokról. Hogy egyáltalán fölkapcsoltak... Végül is miért ne, bár, hogy őszinte legyek, ezt se igen hittem volna. Na de közelebbről, ugye, nem ismertelek, és hát azt hiszem, ezt rólam sem feltételeznék. Legalábbis remélni. Tehát mért ne lehettél volna benne te is. De hol csúszhattál el? Lebukott valami kapcsolatot, s várható lenne, hogy letartóztatásnak? Verni, kínozni fognak? Egyáltalán, tudhatsz te olyasmiket, amiket, ha kivernek belőled, az nagyobb méretű lebukások oka lehet? De mióta Géza elhallgatott, nem tartottam kizártnak, hogy belemászhattál valamibe. No meg mindegyre: ezeknek kell tudniuk, miért határoztak így... Aztán újra a veres kakas meséje: miért esett rám, éppen rám a választásuk? Ezt különben máig is rágom... Azt gondolták volna: ha én két hekus meg tudok taposni, akkor nekem ez se okoz gondot? Mi lehet itt? Másnap elkezdtelek figyelni. Kijössz a gyárból, be a csarnokba, vásárolni valamit s indulsz haza, délután semmi.

Szürkületkor nyílik a kaputok, vajon hova mész? Arra a műsoros estre az otthonban. Jó. Hozzád szegődöm, nem is vagy elutasító. Másnap megvárlak, együtt jövünk a sarokig. Mintha csak tudnád, mi vár rád, és szinte keresnéd az alkalmat te is. Mert közben én olyan bal-fasz módon kerülgetlek, mint a nyúl a vadalmát. Hisz teljességgel béna voltam, különben is, én meg a szívdöglesztő dumák. Említem ezt a kirándulást, egyből örömet benne vagy. Mi az isten, mintha csak nem is nekem, hanem egyenesen a zömök kalaposnak engedelmesskednél. Én meg egyre zavartabban fonom a lábamat és azon imádkozom, betegedj meg, törd ki a bokád, gondold meg magad. Hiszen ha otthon maradsz, arról én nem tehetek, s az számomra minimum haladék. Mert ha eljössz, talán mégis megteszem. Ezt azért végig nem tudtam egészen biztosan. Közben látom, olyan vidáman

Az elbeszélés egy kéziratban lévő, a *Kő hull apadó kútba* és az *Agancsbozót* között íródott regény fejezete, az 1983-as *Utunk* évkönyvben, majd az MMA Kiadónál 2021-ben *A hóhér könnyei* című kötetben megjelent *Az emlékezés göröngyein* folytatása.

szeded a lábad, hogy le ne késd az autóbust; ne adj isten, elszalasztod a szerencsédet, ha lemaradsz. Odakint pedig mintha végleg elszántad volna magad, hogy most már a gondolatomnak is engedelmesskedni fogsz. Tehát nem is csak az egyre tétovázó akaratomnak, hanem egyenesen annak a szándéknak, parancsnak, amit az én gondolatomon át közvetít feléd valaki mint ítéletet vagy istenverést. Mikor aztán már ott kint mászkáltál a sziklaperemen, meg voltam győződve, csak játszod a szertelen ugrabugrálást, te valóban le akarsz esni, öngyilkos akarsz lenni, csak várod a pillanatot, hogy elszánd magad. Vagy talán úgy kerülöd meg a szándékot, hogy addig vakmerősködsz, amíg annak a pillanatnak az akarására sem lesz szükség, mert amolyan leesett-véletlenül úgys is mélybe zuhansz. Egyszóval te nekem mindenáron meg akartad könnyíteni a dolgomat. Különben amikor ott a sziklaperemen egyensúlyoztál, más nem jutott eszembe, mi lehet a bűnöd, miért kéne meghalnod, csak az, hogy ez mindjárt bekövetkezik. Addig sohasem éreztem mélységi iszonyt, de akkor ellepett a veríték. Tán mondtad is, hogy észrevetted rajtam, na de nem érdekes. Egy idő után annyira biztos voltam benne, te le akarsz zuhanni, hogy ezt mintha én már nem is kívánnám. Sőt, előre átéltem, mennyire foglak sajnálni. De ezt is őszintén, valóságosan. Aztán meg voltak pillanatok – talán éppen ezért –, hogy azon kaptam magam, félek, kapkodnék utánad, mert féltelek. Agybaj: Hogyha már nem nekem kell megtennem, akkor féltelek... Ha eszembe jut, azóta is lidérc nyom... Amikor viszont láttam, hogy kikeveredünk a kereszthez és semmi, furcsán dühös lettem. Mint akit rászedtek, becsaptak. Aztán mikor újra a peremek felé indultál, na majd most, hisz eddig csak nem bírtad elszánni magad.

– És gondoltad, azzal a leomlasztott kővel hátha segítesz. Örültség.

Kese Ida most vacogott. Pedig Balajti Péter mindezt oly nyugodtan, csendesesen mesélte, mintha soha köze se lett volna hozzá, hangja fáradt monotonitása tagadott minden indulatot.

– Később aztán, amint azon a gyepes tetőn elbódorogtál, képtelen voltam veled tartani. Valami fáradt üresség lepett meg, mint amikor annak idején alul maradtam a szőnyegen.

– Mert az ellenfélből nem nézted volna ki, hogy az téged... Amit ő igazából nem is a saját fölényének, hanem a te hülyeségednek köszönhetett.

– Különben máig sem értem, hogyan juthatott eszembe olyan örültség, hogy azt higgyem, te majd a nehezit meg fogod spórolni nekem. Aztán ahogy a többiek szerteszedtek, tovább már te sem törődöttél velem. De miután leheveredtél a mellé a kő mellé, mintha még akkor is azt várnád, hogy gondoljam meg magam. Hogy lopkodjam oda hozzád, üsselek kupán egy kővel, vonszoljalak vissza, s lökjelek le a szakadék széléről. Oda is mentem egyszer a közeledbe, csak ezt te nem vetted észre, s elnézegettelek. Volt abban valami csúfondáros magabiztosság, ahogy ott hevertél a napon félig lemez-telenítve magad, és nem törődöttél semmivel. Nem, ennek a lánynak, gondoltam akkor, semmi bűne nem lehet. Ez esetleg útjában van valakinek. Ugyanakkor ezzel az újabb keletű meggyőződéssemel éreztem, tudtam, nem menteni akarom magam. Egyre azt morogtam magamban: le vannak szarva mind, le van baszva az egész. Hanem azon a kiránduláson egész idő alatt ott kísértett bennem valami kétféle húzó, gyanakvó sejtés. Egyrészt mintha mindenki tudná, mire készülök, sőt, a szeme sarkából azt figyelné, hogyan járok majd a dolog végére. A keresztnél reánk várakozók, úgy éreztem, mind azt lesik, mikor szörnyülködhetnek végre a te lezuhanásodon. Másrészt viszont, és azóta ahogy telt az idő, egyre inkább úgy gondolom, az egészről senki sem tudott. Persze bizonyítékom sem egyikre, sem másikra nincsen.

– Annak a pacáknak, akivel te közvetlenül együtt dolgoztál, annak csak tudnia kellett.

– Még bár ebben sem vagyok biztos.

– Hanem egyedül a kalapos. Mese habbal. Add te be ezt a picinek.

– A kalapos, az nyilván, na meg azok, akik ismerték a te ügyedet, s úgy döntöttek, hogy...

– Gyönyörű.

– Mondom, ezt én csak elképzelem ilyenformán. Hogy fölvetődött közöttük, ki tudja, milyen szinten: mondjatok egy fiút, aki nem szív-bajos, aki hidegvérrel ki tudja tekerni a nyakát valakinek, s akit aztán továbbpöckölhetünk. Erre az én emberem: hoppá, Balajti. Jó, megvesszük. Hol is van az a fiú? A bőrgyárban műszerész. Szeretne kimenni Spanyolországba. De ő talán csak ennyit... Mert az, hogy a továbbiakban egész pontosan miben fog állni az én megbízatásom, az már nem rá tartozik. Hisz aki ezekben a dolgokban benne van, az különben sem valami érdeklődő emberfajta. Az csak arról tud, amiről kell tudnia. Aztán, hogy énvelem befuccsoltak, azt hiszem, neki se köszönték meg az ötletet. Miféle emberekkel dolgozol te, izé elvtárs. És még ki tudja, mi minden bonyodalom...

A takarító

A kő hármat pattan a víz felszínén, elsüllyed. András meredten nézi. Pár órája van a faluban, de még nem kezdte el a munkát, szereti összeszedni a gondolatait, mielőtt belefog. Nem könnyű szakma, folyamatos éberség, kevés alvás, a halottak. Van, aki nem bírja hosszú távon. A felesége tegnap azt írta, ki akar lépni. Mire András hazaért, felesége már aludt, reggel pedig nem volt ideje beszélni vele. András azóta többször is hívta, de felesége nem vette fel. Nem akarja, hogy kilépjen. Együtt kezdték el tíz éve, itt ismerkedtek meg, hamar össze is házasodtak.

András hangokat hall a háta mögött, megfordul. Egy fiú áll mögötte, szandál, gyűrött ing, kócos haj. Magát még sohasem láttam itt, a kislány miatt jött? András felkap egy kavicsot. Tudod, hogyan kell? A fiú végigméri, odalép, kiveszi a kezéből a kavicsot, a vízbe dobja. Nem kacsázik. Sokat kell gyakorolni. Megmutassam? A fiú bólint, leül mellé. András újabb kavicsot dob el, hármat pattan, elsüllyed. Mi a titka? András elmosolyodik. Mit tudsz a kislányról? A fiú kinyújtja a nyelvét, grimaszol. Utáltam, folyton csúfolt, azt mondta, hogy túl sovány vagyok, gebének hívott. András a hadaró fiút nézi, az égő szemét, a hanyag tartását.

A konyhában ül. A kislány anyja sütivel halmozza el, negyedszer kérdezi, kér-e kávé. Mintha a kedvességén múlna, hogy megtalálja. Négy nap telt el, négy nap után tulajdonképpen lehet készülni a temetésre. Elfogadja a kávé, a nő felélénkül, kiviharzik a szobából. András kinéz az ablakon. Mező, folyó, a túlparton gyár, kéményéből füst száll fel. Felesége már biztosan felkelt. Otthon ül, kezében tea, hátán takaró, a tévét nézi. Mindig a tévét nézi, ha szomorú. Visszajön a nő, lerakja a kávé, feszülten mered a pohárra. Mint egy próba. Ha finom, meglesz a gyerek is. András felemeli a poharat, beleiszik, bólogat, a nő elmosolyodik. Ugye megtalálja?

Dimenziók

A kocsiban ül, az elsuhanó házakat nézi. Kopott vakolat, megdőlt kémények, sovány kutyák a kertekben. Nem szeret falun dolgozni, itt valahogy minden könnyörtelenebb. A városban mindig van néhány bámészkodó, keresztet vető öreg, síró nő, de itt, falun csak csend van, ha megtudják, mi történt, megvonják a vállukat, pár pillanatig merednek maguk elé, aztán el is felejtik. Fél órája a felesége végre felvette a telefont, hangja nyugodt volt, az ügyéről beszélt. A vasúthoz riasztották, kisgyerek vetette magát a vonat elé. Azt mondta, hogy a munkájuknak semmi értelme, csak mások mocskát takarítják. András hiába nyugtatta, felesége lecsapta a telefont.

A nappaliban áll. Leülne, de az öregasszony nem kínálta fel a lehetőséget. Az asztalnál ül, eszik, piszkos szemüveg, a tévét nézi. A kérdésekre tömönatokban válaszol, még egyszer sem nézett rá, az eltűnt kislány a szomszédban lakott, de mintha most hallana róla először. Hirtelen elordítja magát, az ajtóban megjelenik a parton látott fiú. Meglátja Andrást, megtorpan, lesüti a szemét. Gyere, egyél, mondja az öregasszony. Nem vagyok éhes, suttogja a fiú. Az öregasszony elfordul a tévétől. Ha akarsz valamit mondani, nézz a szemembe! A fiú az asztalhoz lép, felemeli a fejét, az öregasszony pofon vágja. Azt mondtam, eszel! András megköszörüli a torkát, az öregasszony rá néz. Van még kérdése, vagy végeztünk? András a fiút nézi, a könnyes szemét, az ökölbe szorított kezét.

A folyóparton találja meg a kislányt. A víz kisodorta a partra, hullafoltok, tátott száj, feldagadt mellkas. Leguggol, a szemét nézi. Azon gondolkodik, milyen élete lehetett, tanulás, játék, első szerelmek. Feláll, lépteket hall a háta mögül, a rendőrök megérkeznek a szülőkkel, valakinek be kell azonosítani a halottat. A nő előrelép, nézi a földön fekvő kislányát. Arca falfehér, nem mond semmit, egyet bólint, elfordul. A férje ökölbe szorítja a kezét. Mindig azzal a kis gecivel játszottak együtt! Egyszer láttam, hogy a hídon verekednek! Mondaná tovább, de elsírja magát, megöleli a feleségét. Mint két szobor, állnak a folyóparton.

A híd szélén ül, mellette a fiú, a naplementét nézik. Innen a legszebb, mondja a fiú. András komoran mered maga elé. A nagymamád nem zavarja, hogy ennyit csatangolsz egyedül? A fiú grimaszol. Felőle bele is eshetnék a folyóba. András a zsebébe nyúl, cigit vesz elő, rágyújt. Még nyomoz, kérdezi a fiú. András mélyet szív, kifújja. Már nem.

Belép az intézetbe. Az igazgató mutatja neki az utat, egy szűk szobába kíséri, mosolyog, mindjárt hozzuk, magára hagyja. András leül, az üres falat nézi. Felesége felmondott. Hétvégén hazament hozzá, nem beszéltek róla, ültek a tévé előtt, ki se mozdultak két napig. Felesége kérte, mondjon fel ő is. András beleegyezett.

Nyílik az ajtó, a fiú leül az asztalhoz. Egész hétvégén téged vártalak, miért nem jössz gyakrabban? András a zsebébe nyúl. Nem jó itt, folytatja a fiú. Mindenki furán néz, nem engednek játszani a többi gyerekekkel. Azt mondták, nem vállalják a felelősséget. András egy kavicsot rak az asztalra. A lényeg, hogy laposat válassz. Oldalra kell fordulni, terpeszbe állsz, úgy dobod el, mint a frizbit. Megsuhintod. A fiú elmosolyodik. Alig várom, hogy kipróbáljam! Mosolya lassan leapad, maga elé mered. Elsírja magát.

András odaadja neki a kavicsot.

► 14.

A nő előrelép, nézi a földön fekvő kislányát. Arca falfehér, nem mond semmit, egyet bólint, elfordul.

Kertben játszó macskák

Az ajtó előtt áll. Ki akar lépni az udvarra, beülni a kocsiba, lehúzni az ablakot, cigizve hajtani az órs felé, mint minden reggel. De nem nyomja le a kilincset. Eszébe jut, tegnap óta nyugdíjas. Visszamegy a hálószobába, leül az ágy szélére. Hogy is felejtette el. Az őrmester mindenkit behívatott, taps, gratuláció, kézfogás. Mégiscsak negyven évet húztál le! Együtt mentek át a kocsmába, zene, sör, csocsó hajnalig. Hazakísérte a részeg őrmestert, felesége nagyokat sóhajtott, de tőle mosolyogva köszönt el. Gratulálok a nyugdíjhoz! Hazafelé a kifejezés járt a fejében. Gratulálni a sikerért szoktak, negyven évet lehúzni nem nagy mutatvány, csak teszed a dolgod napról napra, az idő elintézi a többi.

Kimegy a konyhába, ha már korán kelt, reggelit csinál a feleségének. Kicsereéli az abroszt, fehér, virágmintás, aztán a szekrényhez lép, két szelet a kenyérpíróba, egy pohár gyümölcslé, alma, a polcra levesz két tányért. Hát-rebb lép, nézi a terített asztalt.

Felesége beront a konyhába, a tányérba nyúl, beleharap az almába. Miért nem ébresztettél fel, el fogok késni! A fürdőszobába szalad, hamarabb kell bemennem, megbeszélés lesz, megfésülködik, kölnit fúj a nyakára. Majd jövök. Kisiet a házból, hallatszik, ahogy elhajt a kocsival. A csukott ajtót nézi. Leül az asztalhoz, megreggelizik.

Kutyája ugrándozva fogadja a kertben. Megsimogatja a fültövénel, azt szereti. Ha jól számolja, nemsokára kilencéves lesz. Félévesen vette magához az egyik riasztás után, kiláncolva ugatott az égő ház mellett, gazdája bent égett. Mivel más rokon nem fogadta be a kutyát, az őrmester megengedte, hogy hazavigye. Hétvége tanította, azóta már póráz sem kell, engedelmesen sétál mellette az utcán. Szeret vele játszani, de mindig eszébe jut róla a munka. A bent égett gazda a házban, az elszenesedett test a padlón.

Kemény szakma. Sok halott, öngyilkosok, balesetek, szándékos emberölés. Sokszor gondol az arcokra, az üres tekintetekre, a fennakadt szemekre. Ha meglátott egy áldozatot, mindig arra gondolt, ő is feküdhett ott, felette is állhatna egy unott arcú rendőr, aki a füzetébe jegyzetel, kifejezi megjátszott együttérzését a hozzátartozóknak, munka után hazamegy, éli tovább az életét. Feleségének sosem említette a részleteket. A kutyájával beszélte meg a dolgokat. Kiült mellé a kertbe, mesélt, kutyája figyelmesen hallgatta.

A szomszéd virágágyását nézi. Egy öregasszony lakik ott, mindig virágokat ültet, letérdel a sárba, lapát, kesztyű, óráig babrál velük. Felesége mindig irigykedve nézi az öregasszony kertjét.

Bemegy a házba, megkeresi a kocsikulcsot, csettint, kutyája beugrik mellé az autóba. Elindulnak. Belváros, parkoló, piac. A polcok között sétál, maga előtt tolja a bevásárlókocsit, a muskátlikhoz ér, az eladót kérdezi a gondozásról, az igényekről, egyesével kezébe veszi az összeset, hosszas vizsgálódás után kiválaszt négyet. Elköszön, továbbmegy, a barkácsrészelegem néz elődik. Fekete kesztyűt lát az egyik polcon. Gyerekkorában volt ilyen kesztyűje, ha lementek falura az apja lovardájába, akkor vette fel. Apjának sok lova volt, a legtöbb vad, de az egyiket meg tudta ülni. Apja halála óta nem ült lovon.

A kasszához lép, fizet, kimegy a kocsihoz. Apja ötvenöt éves korában hunyt el. A temetésen azt hitte, sírni fog, de csak állt némán, hallgatta a pap beszédét. Pár rokon meg is jegyezte a háta mögött, legalább eljátszhatta volna, hogy megéri a dolog. Apjával sosem volt rossz viszonya, sokszor beszélgettek az időjárásról vagy a hétvégi focimeccsről.

Hazaér, a garázsba megy, kalapács, szög, csavarhúzó. Talán csinál egy új karámot a kutyának. Vagy egy sámlit, felesége panaszkodott, hogy nincs hova felraknia a lábát, amikor tévézik. Talán egy új szék is elkülne. Kezébe veszi a kalapácsot, aztán lerakja. Előbb inkább kipakol.

Nem szokta, de engedi, hogy kutyája kövesse a házba. Bepakol a hűtőbe, aztán leül a tévé elé. Váltogat a csatornák között, reklám, főzőműsor, foci. Kutyája felugrik a kanapéra, minden csatornára morog, aztán az egyiknél ugat. Horgászcsatorna. Leteszi a távirányítót, nézi a tóparton álló gumicsizmás férfiakat. Talán kipróbálja, azt mondják nyugtató. Kényelmes székben ülni a parton, szellő, napsütés.

Elmegy sétálni. Kutyája előtte mászkál, a fák törzsét szaglássza, párat meg is jelöl. A kutyák arca mindig boldognak tűnik. Felhőtlenek. Az ember más, folyton a jövő jár az eszébe. Mi lesz akkor, ha. És azután. És a legvégén. A csípője mögé teszi a kezét, kihúzza magát, mély levegőt vesz, azt képzelet, hogy apja egyik lován ül, vágat vele a réten, a szél a hajába kap. Talán újra lovagolni kezd.

A kertés házak ablakai nyitva, bentről hallatszanak a tévék, kövér macskák játszanak az egyik kertben, a virágok között hemperegnek. Megfogja a kutyája nyakörvét, nehogy megtámadja a macskákat. De a kutyája nem mozdul, lefekszik a földre, a pad mellé. Halkan liheg. Csettint, nemsokára sötétedik, még vacsorát akart főzni a feleségének, a rejtvényfejtés és az olvasás is kimaradt. Kutyája a földre hajtja a fejét.

Felsóhajt, leül a padra. Együtt nézik a kertben játszó macskákat.

Látszatmaradvány

Úgy adtad a kezembe, úgy simítottad rá az ujjaimat, úgy ejtetted ki a szót is, *csiszolt*, lágyan és érzéken, *csiszolt*, ismételtettem a fejemben, *csiszolt kő*, fényes és sima, tiszta és egyenletes, hibátlan és hideg, *csiszolt*, gondoltam, csikorgás visszhangzott a fejemben, a visítás után megtisztult, kínoktól meggyötört kavics fájdalom, melyet ajándéknak szántál, mert tudtad, csuklómat mindig kagylóhéjak ölelése veszi körül, meg ónból font ékszerek, nyakamban ezüst, szemhéjamon csillagrendszer mozgolódnak, ezt te jegyezted meg valamikor, a Napról is te beszéltél nekem, hogy egyszer talán kihülhet, de addig még sok van, a mi földi életünk végesége belefér, bőven belefér, ezer és ezer életút férközhet bele a hanyatlás folyamatába, a fokozatos végsemmisségbe, a romantikusok szükségszerűen létrehozott töredékességét említetted meg, a látszatmaradvány érvényességét, és a tőled kapott napkő esetleges gyógyhatásait, a narancsbarna kristályban rejlő életigenlést, a derűt és a harmóniát, hogy a köldököm fölé helyezve kiterjesztheti rám láthatatlan sugarait, így feküdtünk ki aztán a kertbe, hasamon a hideg ásvánnyal, néztük a Napot, arra gondoltam, hogy megfagyhatna itt és most, lezuhanhatna akár ebben a pillanatban is, de nem tette, szememben kővé változott, és mozdulatlan hatott, felforrósította a rajtam pihenő követ, égetni kezdte a bőrömet, nem tett engem boldoggá, mégis görcsösen hinni szerettem volna erejében, ugyanakkor benned is görcsösen hinni szerettem volna, abban, hogy jobbá teheted az életemet, széppé és szerethetővé, de te csak az eget kémlelted folyamatosan, mindig az égiről meséltél nekem, a rajtunk kívül eső, láthatatlan világról, a fel nem foghatóról, a látszatról, meg annak leképződött maradványairól, a gondolatok igazáról, a hamis erők bűnösségéről, ezért történhetett az, hogy később már nem kívántam a napkövet a hasamra fektetni, egyre súlyosabbnak hatott maréknyi volta, felperzselte a bőrömet narancs foltot hagyva a helyén, hasonlatosan ahhoz, ahogyan te is felperzselte a lelkemet narancs foltot hagyva a belém égetett helyeden, és igazad volt, most már tudom, hogy igazad volt, mert tényleg kihült a Nap felettünk, ezer és ezer pillanat férközött bele hanyatlásunk folyamatába, így vegyítettem el a tőled kapott napkövet a kertem többi kövei közé, hogy végleg elfelejthessem pontos hollétét, mert titkom volt a napkő, és tárgyam volt az a napkő, titkos tárgy és tárgyiasított titkom lévén pedig maga az egyszeri, mégis megsokszorozódott látszatmaradványa szerelmünknek, lelkemnek szilánkjá, sűrű színe a tejüvegnek, világokat összekötő, éggel és földdel egymásba játszó, tenyeremből kicsúszott, izzadt, síkos napdarab.

Mindig az égiről meséltél nekem, a rajtunk kívül eső, láthatatlan világról, a fel nem foghatóról, a látszatról.

HORVÁTH FANNI

Mederben

Őrt állnak a nyírfa tetején a hollók,
nekik adtam a hangomat.
Mire felismertelek volna, már
nem tudtam, melyikünk vagyok.

A nád mélyéről visszanez rám a víz,
és lefelé a gondolatok
tavirózsa-gyökere félútig se jut.
Innen tovább csak ájulni lehet.

A mélyben homok takarja az idő
hártavékony felületét,
amire a sötétben a végtelen
hurkait rajzoljuk ujjainkkal,
és reggelente fénylő áldozatként
adjuk egymásra tiszta ingnek.

Hunyorgó

A hegyen már nem ragadnak a szamba a szavak –
kavarognak, mint a bokorra hulló
vagy a madarak nyomán felrepülő levelek.

Vérezhetnék, de súlyok nélkül majdnem
minden megbocsáthatóvá válik,
ami felzavarja a sárga és zöld libbenésen
túl szuszogó, elfeledett homályokat –

a padon ülve órákig nézem a fák tetejét,
hogyan meg ne vakuljak, amikor majd
kicsúszik egymásból álomba szorított kezük.

Megadás vég nélkül

Nem láthatok.
A parton álló fáról felrepülnek a madarak –
így derül ki, milyen évszak ez.
Az ég szürke.

Tavasza lesz,
csak ritkán kapok benne levegőt –
ha sikerül kikapintanom
a mélyén a színeket,
az a felszínre lök.

Megismerhetetlen ritmus ez.

A mellkasomon át a gerincemnek
csapódó hullámok erején mérem,
hogyan bűnös vagyok-e még.
Morzsánként viszik magukkal a szívemet

sosem nyugvó kavicsok közé,
ahol szélbe simuló rétek agyagos földje,
dombtetőn a felhőket átjáró fényes remegés melege,
éjjeli háztetők sötétkék égnek tartott tükre vagy.

Gravitáció

Amit ismerni akarok, annak
nekimegyek, vakon belemászok,
de te, tájtékkarimájú mozdulatlan,
melyik alakváltótól kapod kölcsönbe
a szemed, és ujjaid közt hogy suhintod
még az éhes kis sebeimet is egy
berkenyepálca tavaszi jelébe?

Sárkányok kertje, avagy Öröklétbe kövült sárkányok

NAGY ZALÁN

félreértjük egymást a 6-os buszon

Atlasz hátára veszi a holdat,
mikor hazafelé indulok
az Eroilon át,
jobbra az Operánál,
túl három tévképzeten.

*

Oldd fel szorongásaid!
Jussanak eszedbe
az elfelejtett jelszavak.

Hosszú sétákat kell tenni,
ez a kulcs. A fantázia egy hógömb,
akár szét is zúzhatnád.

Kérj ki még egy sört,
tájékozódj szabadtéri kocsmákban,
rajzold meg pókhálóábrád
a ragacsos pultok szerint.

*

Hajnalban már csak ugyanazt a 3 mondatot
ismételgettem:

1. *A Késdobálók Keservével alszom ma el.*
2. *Nem szeretem versek végén a kérdőjelet.*
3. *Akkor szép az óda, mikor zöld.*

*

talán tényleg csak aludni kéne
30 nyáron át
felébredni kedvesen öregem
lemaradva mindenről ami
orgazmus és megvilágosodás

talán csak el kéne felejteni
a hősök homályos indulatát
vagy legyen a haragé minden
ami orgazmus
és megvilágosodás

*

Atlasznak elege van
a nagy szavaimból,
azt szeretné, többé ne hívjam őt,
az általam ismert legnagyobb hősköltőt.
Retteg a titán, öregedik,
átharapja torkát
az alágyúrt nemzedékek vadházassága.

*

**Összeszorul az öklöm, ha látlak,
Késdobálók Keserve,
mondd, hány megírt vers után
kezdted férfinek érezni magad?**

Romok

Ha kikértél még egy sört,
kérj ki még egyet,
adj időt magadnak,
nyíló szemednek,
szűkülő pupilládnak.
Lazuljon el a makacs izom,
észlelheted végre
a mellékutcákon guruló autók zaját.
Nem számít, hogy dél van
vagy délután,
titokban szeresd
magadban mint másban
a transzparenciát.

*

Hordozol engem,
hú gazdatestem,
mikor hazafelé indulsz
az Eroilon át,

nem félve attól,
hogy rajtakapnak téged
ezen a kis ügyön,
ami végig az enyém volt.

*

Összeszorul az öklöm, ha látlak,
Késdobálók Keserve,
mondd, hány megírt vers után
kezdted férfinek érezni magad?

*

este a hangok győznek

nappal a fény
este kongó csarnok
nappal földút
agyam gyarmat
tekervény földút
kongó csarnok
és kilakoltatás

*

Úgy történt akkor,
hogy ketten üldögéltünk,
és nagyon összevesztünk
(a Késdobálók Keserve meg én)
valami hazátlan bujdosásban,
egymáshoz mindig túl közel.

Egy erdőben tévedtünk el
a tetteinktől néma fák között.
Festőinek aligha nevezhető: volt ott
önmagára hivatkozó patak,
zárt árnyék,
édes gomba, málnaszag.
Hippodámoszi rendszer a gyökérzet,
hangos vágycsák a föld alatt.

Nem tudom felidézni,
pontosan milyen szavakat vágtunk
egymás fejéhez
(a Késdobálók Keserve meg én),

de azóta nem beszélünk,
és úgy gondolom,
valószínűleg ő sem emlékszik már.

ANDRÉ FERENC

Repedések költészete

Néhány megjegyzés Nagy Zalán verseihez

„A fantázia egy hógömb, / akár szét is zúzhatnád” – áll az egyik versben, és ez némiképp olvasható ars poeticának is. És valóban, ezek a versek, mintha egy hógömbből tekintenék kifelé, ami vesztül rázkódik egy karácsonyi coca-colás kamion boardján, miközben elsuhan mellettünk a táj.

Szüntelen helykeresés, bizonytalanság, egyéni tájékozódási pontok kialakításának vágya jellemzi Nagy Zalán költészetét. Tudatos, érzékeny megszólalással találjuk szembe magunkat, amelyben a környezetre és az énré való reflexió kap kiemelt szerepet. Van itt játék és komolyság, kamaszszerelm és élethalál, Késdobálók és meszkalin. Mint egy kiadós házibuliban. Látszólag random, pedig nagyon nem lecsó: okosan vezet át az újabb és újabb képekbe, hatékonyan csatol vissza, hogy segítse az eligazodást. Látványos, expozív költői képekkel dolgozik, sok szálon kötődik a beat és a neoavantgárd poétikákhoz. Ugyanakkor romantikus alkat – és ez alatt a későromantika és a kora modern esztétikákhoz való kapcsolódást értem: a fenéséges, a titokzatos iránti őszinte vonzalom, mely ugyanakkor a pusztulás és a bomlás, a szétesés nyelvi megformálására is kísérletet tesz.

Ezeknek a verseknek íve, lendülete van, minden törésvonal szándékos botlás, a részletekből kirajzolódik valamiféle mintázat, ami – még ha nehezen is behatárolható, hogy pontosan mit rejt – mégis hatással van a befogadóra. Felpiszkalja az értekeink, kimozdít, elbizonytalanít és új tájékozódási pontokat tár fel. Megrajzolja a bogár potrohát. Retorikai érteke kifinomult, mondataiban van sodrás, van hullámzás, van élni akará. Ha vádolni is próbálnánk ezeket a verseket, a monotonia, kiszámíthatóság nem róható fel nekik. Sorról sorra meglep, megvezet, eljátszik az olvasójával – mindezt teljesen komolyan. Egyáltalán nem szűkszavú, mégis némiképp zárt líranyelv – és kérdés, mennyire enged be, mennyire engedi magát felfejteni ez a szöveg univerzum?

Zalán költészete egyszerre intellektuális és misztikus: már az első versben is a Hold archaikus szimbolikáját élesíti fel, hogy szembesítse a tudományos racionalitás ridegségével, de az irodalmi, művészeti és popkulturális utalások egyaránt erőteljesen fonják át meg át a szövegeket. Olvasójától fokozott figyelmet és felkészültséget igényel, cserébe viszont meghálálja a befektetett energiákat: olyan egyéni univerzumot épít fel, amelyben van helye a csodáknak. Boszorkányok, oroszánok, Atlasz a buszon, Jimi Hendrix leskelődik a takarásban. Gyakran, de okosan váltja a perspektívákat: egyszerre óriás és nagyon pici – mint aki sosem lehet biztos, hogy hangyaként vagy elefántként ébred. Márpedig nehéz így eligazodni a hétköznapokban, megérteni egymást a 6-os buszon.

Figyel az apró részletekre, de nem elégszik meg velük: nagyot akar, erőset, felforgatót. Hatni akar, gondolkodni és elgondolkodtatni, folyamatosan kitörni igyekszik a megrögzült jelentésekből, hogy újakat teremtsen helyettük. Költészete

felfedezés, alámerülés a részletekbe. Márpedig egy költemény inkább túl sokat akarjon markolni, mintsem hogy fecségen üresen, mint csikorgó szélkakas. Hiszen itt mégiscsak Atlaszt látjuk elsuhanni a tájban, hátán fehérlik a Hold. Márpedig ilyen sokfelé nézni, ennyi mindent belátni a holdvilágban nem kis vállalat. Kérdés, hogy ezen versek szentenciózus állításai képesek-e érvényesen megszólalni, vagy pedig a közhelyek felé csúsznak el néhol? Vagy akár egyszerre mindkettő? Hiszen több helyen is bátran, szándékosan nyúl a közhelyekhez, a giccshez, a nagy szavakhoz, hogy leleplezze azokat – kérdés, hogy látjuk, sikerül teljesíteni a vállalatát?

Ez a repedések költészete – ugyanazokat a törésmintákat követi végig mikro- és makroszinten, az érdeklő, hogyan csúszik egybe és szakad ki egymásból két különböző értelemkonstrukció. Asszociációi futnak, legfinomabb részletektől a legimpulzívabb kinyilatkozásig – merész, sőt, helyenként vakmerő, de közben roppant kíváncsi. Kérdésként felvetem: mennyire érezzük ezeket az utalásokat tényleg összetartóknak? Képesek-e összehangolódni vagy pedig szétfeszítik a verseket azáltal, hogy egyszerre túl sok jelentésréteget préselnek egy helyre?

Mindenképp erős nyelviség, szentenciák, privát törvények működnek ezekben a szövegekben. Hiába tűnik úgy, hogy E/1-ben kitárulkozik, mert sokszor olyankor sem magáról beszél, hanem finoman takarja el magát és hátrál ki a versbeszélő a szöveg mögül. Máshol pedig a legszemélytelenebbnek mutatózó szöveghelyekbe furakszik be az alanyiség. Szóval nem is tárgyias, mert nem is próbálja eltörölni a szubjektivitást, de nem is alanyi líra, hanem a két pólus közötti oszcilláció. Állandó feszültség, düh, szorongás dolgozik a mélyben: a külső és belső kényszereknek való megfelelés szakítja szét – egyszerre fogna kint s bent egeret. De vajon mennyire bírja összegyeztetni ezeket a különböző síkokat, elérni, hogy tényleg összetartsanak? Vagy netán pont ez a termékeny széttartás élte Zalán költészetét?

Ez is egy nagy vers – mondja önironikusan, de ahhoz már kell egyfajta magabiztosság, hogy egy ilyen poétnak megágyazzon a szöveg. És sikerül neki. Elégikusak leszünk, nagyon elégikusak. És ez épp elég is.

Elhangzott a Bréda Ferenc Irodalmi Kör 25. estjén.

Tudatos, érzékeny megszólalással találjuk szembe magunkat, amelyben a környezetre és az énré való reflexió kap kiemelt szerepet.

Ocsenás Péter Bence 2001-ben született Budapesten. Jelenleg az ELTE BTK hallgatója, filmet és esztétikát tanul, Agárdon él. Egy éve foglalkozik komolyabban az írással, pár megjelenése van (*Tiszatáj*, *Irodalmi Jelen*, *Látó*, *Kulter*, *Bárkaonline*).

Lászlóffy Anna 2004-ben született Kolozsváron. 2020-ig a székelyudvarhelyi Dr. Palló Imre Művészeti Líceum diákja volt, ahol zongora- és orgonatanulmányokat folytatott. A Tamási Áron Gimnázium filológia szakos tanulójaként érettségizett idén nyáron. Jelenleg az ELTE Bölcsészettudományi Kar hallgatója.

Horváth Fanni 1985-ben született Nagykanizsán. Jelenleg Vácon él. A Nyugat-Magyarországi Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézetében végzett tervezőgrafika szakon.

André Ferenc (1992, Csíkszereda) költő, műfordító, a *Látó* szerkesztője, a *Hervay Könyvek* és a *hmm-füzetek* társszerkesztője. Jelenleg Kolozsváron él. Legutóbbi kötete: *Kepler horoszkópírás közben letér a pályájáról* (Jelenkor, Budapest, 2023).

Nagy Zalán 2003-ban született Marosvásárhelyen. Jelenleg Kolozsváron él, a BBTE hallgatója. 2021-ben *Látó*-nívódíjjal, 2022-ben Comunitas Alkotói Ösztöndíjjal jutalmazták. A *Helikon* szerkesztője.

PAVILON 420

SZERZŐINK
FIGYELMÉBE:

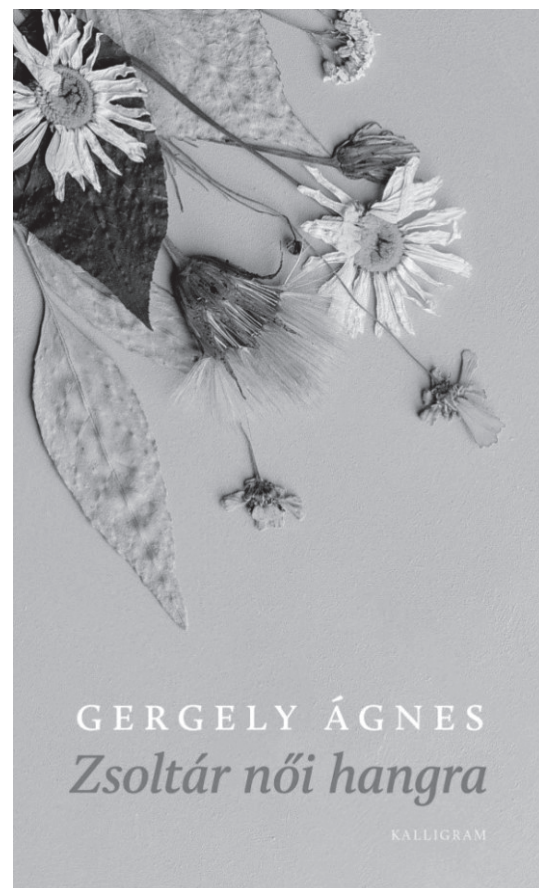
A hiteles költői hang

A megszokottan szép kiállítású és ugyancsak megszokottan vékony verseskötet már címével mintha eligazítana, mely poétai mezőt járják versei, merrefelé tájékozódhat az olvasó, aki ennek a kötetnek és általában Gergely Ágnes lírájának tágabb (és szűkebb) környezete után érdeklődik. *A Zsoltár női hangra* legalább kettős irányú: poétikai, mivel egy meghatározott („ős”-időkből származó) költőiséget, műfajt és előadásmódot nevez meg, mint amelynek megújítása időszerű feladatként áll a mai idők poétája előtt, ugyanakkor a női hangra, a líraiságnak ama vonására hívja föl a figyelmet, mely az „ős”-idők műfaját, tónusát, hangoltságát egy, a versekből előlépő lírai én megnyilatkozási formájának kívánja elfogadtatni. Egyben utalásul arra, hogy más hangra szerzett zsoltárok mellé kíván lépni (óhatatlanul fölmerül Babits Mihály más anyagot kizengő „zsoltár”-a), változatát adva annak, ami pusztán az „ős”-időkben volt; azóta szétáradt mind a magyar, mind a világirodalomban. Gergely Ágnes köteté a maga ajánlatát akképpen teszi meg, hogy a címben jelölt verstárgyat kedvelt versformájához igazítja, négy soros, félrímes szakaszokba tömöríti, a verssorokat megrövidíti, mivel tartózkodik a cifrázattól, annyit közöl, amennyi feltétlenül szükséges, olyan módon, hogy minden a vers szűk körén belül a megfelelő, jól látható, de nem feltűnő helyen legyen. S mert (címénél fogva, de néhány finom utalását tekintetbe véve) eleve rájátszás, valami egykor létezett és ma is jelen lévő merőben külső alakzatként felfogásáról van szó, így a versek által sugallt kettősségeként, a versszövegeként és a versszövegbe rejtett-belehallgatott, mögöttes és általa sugallt beszédként többnyire az fogalmazódik meg, ami a *Zsoltár női hangra* címadó versben hasonlatok sorában megjelenik: egyrészt az evilági, a szinte kézzel fogható, az élet jelenéseinek némely valóságnak láttatott eleme, melyre rácsap, nem a vitatás szándékával, de nem is az azonosítás/azonosulás kényszerével, az evilági realitást magától eltartó valóságon túli, nehezen megragadható személyes, ha úgy tetszik, csak a versnyelv által hitelesíthető képzet, a kezdet és a vége, az ómegáé és az alfáé, ezzel ismét az összetett, rétegzett jelentéslehetőségekhez értünk, újra felvillanhat egy Babits-vers (személyességével, egy önképértelmezéssel együtt), de annak „ős”-igékre utaló, ezáltal a személyen, az egyedien, a csak szubjektíven túl mutató sugallata.

S bár Babits Mihály immár másodszor hivatkozás, Gergely Ágnes lírája (jóllehet a kötet egyik versében Tóth Árpád ablakait idézi meg) nem sorolható az úgynevezett késő nyugatos költők követői közé. Elmondható ugyan e kötetéről, hogy a formatisztelet jegyében készült, nem kevésbé akar lemondani az elégikus tónusról, a dalszerűségről, a szövegköziség kézenfekvő és nem oly kézenfekvő segítségéről, rövidre zárva egy intellektuális költészet eszköztáráról: mindennek ellenére a fönt jegyzettek segítségét azért elfogadva, oly egyéni világ rajzolódik ki elénk, amelyben a népballada továbbírása szinte magától értetődőleg kerül a hallucinációkból született vers mellé, a szonett nem zárja ki az Apollinaire-újraírást. Mivel mind a vendégszövegek, mind az allúziók azáltal kelnek, mert csak azáltal kelhetnek új életre, ahogy és amikor rálelnek helyükre egy olyan szövegben, amely integrálja és asszimilálja őket, hogy Gergely-verssorként, -versszakként kapják téveszthetetlenül új jelentésüket. A verselés bravúrjai kiváltképpen jelzik, hogy a késő nyugatos és kései modern költészet között érdemes kutakodnunk, ha Gergely Ágnes líráját mindenáron valahová be akarjuk sorolni. A szerény,

de határozott életmű-építkezés kerüli a pátoszt, de bátran vállalja az érzelmek megnyilatkozását, nem terjed túl a dal, az elégia és hasonneműek hangvételi változatain, de azon belül szinte minden vers felmutat valami olyat, ami a többiben nincs. Nem azért, mert onnan hiányzik, hanem csupán azért, mert oda nem illett. Jambusai egy vers-anyanyelv szólamai segítségével gördülnek, de nem oldódnak föl az érzélgősség édeskés dallamában. Ha kell, tudatosan ront a verselésen, mert ez a rontás is közvetít valamit, a „jelentést” nem árt megerősíteni egy erélyes figyelmeztetéssel. Az *Árny* című szonett hetedik sorában az eddig hibátlan jambusok egy pillanatra megakadnak, trochaeust kapunk a jambus helyett. S általában: mintha a versbeszéd nem akarna visszatalálni a megszokott verslábhoz. Olvassuk figyelmesen a sort: „Útja tévút, vagy másfelé vezet” – a közlés mindenképpen zavarról tájékoztat, nem akármilyenről, az út tévútnak minősítése a szóismétléssel nyomatékot kap. Ám ez megerősödik azáltal, hogy a verselés nem kevésbé jelzi a ki-/el-térést, a tévesztést, íme, a jambus átvált trochaeusba, kitér eddigi menetéből, a verssor második fele spondaeusszal nyit (*vagy más*), majd a *felé vezet* újra jambikus, hiszen ha valamerre mégiscsak vezet, nem bizonyosan tévút, pusztán másfelé vezető út (mely ilyen és olyan is lehet). A következő sorban nem volna akadály a sima folytatásnak, itt a sorkezdő két rövid szótag (pirrychius) figyelmeztet, nem árt óvatosabban olvasnunk. Annál is inkább, miután a verssor és strófát lezáró szerkezet (*lomb közt is valahol*) újra csak elbizonytalanít, a *valahol* a tájékozatlanság jelződése is, a verselést tekintve a közt valahol choriambus, olyképpen a záró szótag nem természeténél, hanem helyzeténél fogva hosszú (a teljes verssor egyébként emígy hangzik: „vagy elakad a lomb közt valahol”).

Visszatérve az intellektuális líra többféleképpen érthető kérdése: Gergely Ágnes (és mások) esetében aligha állítható szembe az „élmény”-alapra épülő lírával, távoli (és nem elméleti) érvvel élve hivatkozom Márai Sándor bon mot-ira, kissé szabadon idézve: Ülsz a szobában, és megrohan a kaland, vagy: egy pálma is ugyanolyan kalandokkal teljes életet képes élni, mint egy tigris. Az a tény, hogy a Gergely Ágnes-vers bőségesen merítkezik évszázadok/ezredek művészetéből (nemcsak az irodaloméből), mindössze arra int, hogy művészet-„élményé”-nek forrásaira is vessünk egy pillantást,

A 90 éves Gergely Ágnes tiszteletére

Jel-képek a szülőföldről

szembesítsük a versek jelen idejének anyagával, és érzékeljük, hogy egy gondolkodó költőiség miként vázol föl (a kultúratörténeti háttérket-utalásokat figyelembe véve) egy téveszthetetlenül egyedi, személyes és kortársai együttesét vállaló költészetet, és ezzel együtt, ennek következményeképpen egy költői személyiséget. A kötet első darabjaként Michelangelo Dávid-szobra indítja meg a verses elmélkedést a megélhető „emberi állapot”-ról, egy (mindig?) döntést megelőző helyzetről, a végzetten tülelemelő „néma látomás”-ról. A kötet első felének záró verse, a *Judit*, a búcsú emlékeztető átforgatásának körülrását kísérli meg, a felidézett (közös) emlékek kevésbé életrajziak, mint inkább egy élettörténet és a kevésbé jótékony történelem ütközéseinek kifejeződései. Az életem túli feltételezett tudása és az inneni talminak bizonyuló tudása nem élhető meg konfliktusként, csupán annak tudatosulásával lesz több, mint az életem inneni búcsúja, hogy legalább egy bizonyosság mellett tanúskodhat. Ebben a versben a zsoltár lesz, amely inneni és túli között közvetíteni képes. Ezzel visszautal a címre, erősítvén a kötet bejárta költői út megéltségét.

Az ismertetéshez tartozik, hogy a kötet második felét Gergely Ágnes versfordításai teszik ki angol, német, francia és orosz nyelvből.

Gergely Ágnes részese lévén nagy fordítói vállalkozásoknak, önálló fordításkötetekkel emelvén az életmű jelentőségét, jó néhány verset vett elő, melynek általa javasolt magyar változatával elégedetlen volt. Kiigazítva, átjavítva, módosítva ismét közzétette, immár véglegesítve szövegüket. Különösen tanulságos, hogy a Franz Schubert megzenésítésében „öröközöld” *A pisztráng* című dalt nem azért vette elő, mert hibát talált volna benne, hanem azért, mivel az első magyar szöveg nehezen énekelhetőnek bizonyult, a vers hangsúlyviszonyaira figyelt (a vers kissé didaktikus átlagversike), nem pedig dallama, mely más hangsúlyelosztást követelt. Erre korunk legjelesebbje, Kurtág György figyelmeztette. Gergely Ágnes szövege így megfelel az énekelhetőség követelményeinek. A fordítások közül kiemelendő Jozsif Brodskij orosz emigráns költő félhosszú versének átültetése John Donne-ról töprengve. Itt összpontosulnak a fordítói erények: hűség a gondolathoz, a verselésbeli idomulás kísérlete, a forrásszöveg előadásmódjához közelítés. Az orosz emigráns költő angol költőt idéz meg, mindez magyarul hangzik: a világirodalom tájain járunk, Gergely Ágnes kiváló kötete irányításával.

Gergely Ágnes: Zsoltár női hangra. Kalligram, Budapest, 2022.

Láncfűrészszel a Paradicsomban

*Az volt a bűne a húgodnak, Sodomának,
hogy bár fenségben, kenyérbőségben és
zavartalan békességben volt része neki és lányainak,
a nincstelent és a szegényt mégsem támogatta.*
(Ezékiel 16,49)

1.

A Herceg nevetségesnek tartotta a felhajtást. Tábornokot kivégezni nyertes háború után?! Reggel kilenc órakor?! Rendeletileg kellene betiltani a korai kivégzéseket. Kilenc előtt ugyanis képtelen volt reggelizni, és a vér látványa annyira felzaklatta, hogy utána már nem volt kedve. Az éhség állandó pulzálása viszont az egész napját elrontotta. És ezt nagyon utálta. Nincs is pocsekább dolog, mint az emberi test belsejét rágó hiány, amelyet nem lehet elűtni semmivel. Illetve lehetne, csak ne lenne az a fránya protokoll.

– Miért nincs svédasztal? – zsörtölődött hangosan a Herceg. Miért ne lehetne enni? – gondolta. A temetések után is van tor. Bezzeg a rómaiak! Őket nem zavarta, ha töltött fűrj fogyasztása közben nyuvasztották egymást a gladiátorok! – okoskodott magában. Mégis, hogy lehetne jókedvűen élvezni a tábornok főbe lövését üres gyomorral?

Ezt szóvá is tette, de udvaroncái kötötték az ebet a karóhoz: közmegebecsülésnek örvendő katonai vezetőket tiszteletlenség lenne nem reggel kivégezni, valamint a csipős kolbász illata is rontana az esemény emelkedett hangulatán.

– Nem lenne elegáns, felség – magyarázta a kancellárja.

Elegancia?! – háborgott magában a Herceg. Korán kelni, éhgyomorral véres állami rendezvényen részt venni, ez a nem elegáns. Eltökélt volt: semmilyen körülmény nem fogja rákényszeríteni arra, hogy mosolyogjon. Azért is savanyú ábrázattal fogja végigülni az eseményt, hogy lássa az Udvar, micsoda erőfeszítéseket tesz az állami gépezet megfelelő működésének érdekében. Világfájdalmas arc kifejezéssel fészkelődött a baldachin alatt, miközben jobbán ott ült az éppen kivégzendő tábornok hitvese, Marga.

A nő rezzenéstelen arccal és egyenes derékkal ült a helyén. Apácafátyol mögé rejtette érzelmeit, ami legalább annyira bosszantó volt, mint a reggel kilenc óra.

Az apácákat a fátylukkával és az avított hitvilággal együtt már rég betiltották, még a Herceg nagyapja nagyapjának az idejében. Nincs Isten – hirdették akkoriban. A lakosság készségesen elhitte. Miért ne tette volna? Minden rendben ment – szép házakban kényelmes életet éltek. Csinos, jóval fiatalabb feleségük oldalán, akinek a szépséghibáit jól képzett sebészek hada tudta kifogástalanul korrigálni. Kék Jaguárral száguldoztak a sztrádákon. Sivatagi leopárd szolgálta őket rabszolgaként. A háborúikat az országhatárokon kívül vívták. Az idegesítő gyerekeiket robotok nevelték. Ilyen körülmények közt mindenki sokkal elfogadóbb.

Különben is miért lenne szükség Istenre? Mivel járulhatna hozzá Isten az emberiség jólétéhez? Ezt a kérdést egy híres gondolkodó is feltette néhány évtizeddel korábban a mesterséges intelligenciának (azóta a gondolkodókat is betiltották), amelyre a gép azt a választ adta: semmivel.

Marga nem takarhatta volna az arcát apácafátyollal – a Herceg szerint. Ezt szóvá is tette, de kancellárja megjegyezte, hogy az egyházak betiltásával azok öltözékét nem számúzta a törvény, mivel ezeket meglehetősen szeretik az emberek különféle népies mulatságokon viselni, úgymint maszkabálban és éjszakai szórakozóhelyeken. Így Marga lehet, nem tisztességesen jár el, de semmiképpen sem követ el törvényteleniséget – magyarázta a hercegség első számú hivatalnokja.

A Herceg mindig is szerelmes volt Margába, akit gyerekkora óta ismert. Legalábbis ő ezt hitte. Így egy kicsit örült a kivégzésnek – a hajnali kilenc óra ellenére. Marga azonban rá sem hederített. Mondhatni fittyet hányt a Herceg minden igyekezetére. ▶ 20.

► 19. Pedig Marga apja csak valami rozzant hadosztály lefokozott parancsnoka volt, majd a sivatagi leopárdok elleni háborúban el is esett – ki tudja, melyikben a sok közül. A legjobbkor halt hősi halált, mivel gyanítható volt részvétele a kormányzat elleni összeesküvésben.

– Marga – hajolt a nőhöz a Herceg, de az meg sem rezdült –, vacsorázz velem ma este!

A kancellár finoman köszörülni kezdte a torkát. A Herceg ingerülten nézett rá.

– A hadiözvegyek – susogta kioktatón az oktondi tintanyaló.

Az ország ügyei akkor mennek jól – hallgatta gyermekora óta a Herceg a litániát –, amikor a hadiözvegyek helyzetét kellő józansággal tudja kezelni. Ebben a tekintetben rengeteget fejlődtek, hiszen valamikor az elhalt hadfiak mellé temették a hátramaradt hitveseket, először élve, de aztán a civilizációs nyomásnak engedelmessé válva már halva. Előtte persze meg kellett ölni őket. Ez viszont sok visszaélésre adott alkalmat. Ugyanis érthetetlen módon alig lehet olyan hóhért találni, aki hajlandó lenne nőket ölni, aki viszont kapható erre, hajlamos visszaélni a helyzetével. Ez is azt igazolta: nagyon óvatosan kell eljárni a hadiözvegyek ügyében.

Így akkoriban életben hagyták a férjüket elvesztett nőket. A nevéket elvették. Ezt akkor kaphatták vissza, ha újból férjhez mentek. Ha viszont újra férjhez mentek, a hadiárva az állam gondozásába kerültek.

– Marga nem lesz hadiözvegy – sziszegte a Herceg –, a férje nem háborúban esik el.

A kancellár zavartan köhécselt. A Herceg mérgesen fészkelte be magát a karosszéke mélyére. Felcsendült a katonazenekar.

2.

Rendületlenül szállt a zene. A rézfúvós zenekar indulója kecses mozdulatokkal libbent át a kaszárnya udvarának magas falán, és merült alá a környező utcák zsvájába, majd ült a járókelők vállára. Céda trillák, cafka dallamok. Válogatás nélkül szálltak le a serényen vonuló testekre. Mindegy volt, hogy minisztériumi alkalmazott, vagy utcaseprő, esetleg katonatiszt vagy filmszínész.

Pár száz évvel korábban ugyanis hatalmas felfedezést tettek. Rájöttek, az emberi lét alfája és ómegája a hasznosság. Ami szükséges, az hasznos; ami nem, az haszontalan. Ilyen egyszerű az egész. Fellelges túlbonyolítani. Ennek alapján szervezték meg a társadalom életét: a hasznos tevékenységet az állam támogatta; a haszontalankat tiltotta; amiben meg nem volt biztos, azokat tűrte. Az embereket pedig a mesterséges intelligencia karakterizációja nyomán csoportokba osztották: az opportunisták hivatalnokok lettek, az okosak kutatók, a hiperaktív katonák vagy rendőrök, a lusták utcaseprők, a kézügyességgel rendelkezők mesteremberek és mind így.

De a katonainduló mintha tudomást sem vett volna erről a fontos társadalmi előrelépésről, válogatás nélkül billegett a járókelők vállán.

Legalább nem Händel *Vizizenéje* szól – gondolta Marga. Húsz évvel korábban, amikor Marga alig volt tízéves, a mostani Herceg apja idejében ünnepélyes keretek közt felavatták a Tengerészeti Központot. A hercegség mindig is nagy jelentőséget tulajdonított a tengernek és a hajózásnak. Kár, hogy náluk csak hegyek és sivatagok voltak. De talán pont emiatt vágytak annyira rá, még jobban, mint azok a népek, amelyek évszázadok óta bámulták a fenséges óceánok végtelen horizontját, majd halált megvető bátorsággal lélekvesztő bárkákra szálltak, hogy eljussanak addig még ismeretlen földrészekre és létrehozzanak új birodalmakat.

Nekik nem adatott meg a végtelen vizek látványa, sem a merész vállalkozások gondolata, de a képzelet és az álmok útját a valóság nem keresztelheti, és bumfordi okvetetlenkedésével nem is zúzhatja porrá. Ezért világraszóló ünnepséggel nyitották meg az újonnan felépített Tengerészeti Központot. Az akkori kancellár azt találta ki, hogy kislányokat vízbe állítanak, miközben egy zenekar a *Vizizenét* játssza hajóra emlékeztető pódiumon.

Nekik nem adatott meg a végtelen vizek látványa, sem a merész vállalkozások gondolata.

A kis őrző

Ott állt tehát Marga másik kétszáz kislánnyal fehér ruhában, derékig érő vízben. A zenekar pedig olyan lassú tempóban játszott, mintha Mozart *Requiemét* adnák elő.

A Herceg – elvileg a 238., de egy vérzivataros, királydrámás évszázadban, amikor havonta más herceg ült a trónon, abbahagyták a számolást – boldog volt. Hajózás nélkül nincs birodalom, tenger nélkül nincsenek szabadon szárnyaló vágyak, és tengerészek nélkül nincs vakmerő alkotóerő a jövő alakítására. Márpedig ha valami igazán fontos, az pont maga a jövő. Erre alapozta az egész hercegség az identitását: a tengerre. Aki tengerre építi házáat, azé a menyneknek országa.

A katonainduló taktusára vezették be a tábornoikat, fejére fehér csuklyát húzva. A hóhér csőre töltötte a revolverét, igazi muzeális darab, valamikor egy híres popsztárt öltek meg azzal a fegyverrel. A Herceg szerette az ilyesfajta kulturális ingyencégeket. Ha már végig kell senyvednie a rém unalmas kivégzéseket, legalább legyen valami érdekesség a vér látványán kívül is.

– 38-as kaliberű revolver, felség – hajolt közelebb bizalmasan a kancellár –, 1980-ból.

– Remek, remek – dűnyögte a Herceg, aki semmiképpen sem akarta elárulni, hogy örül.

A tábornoikat a falhoz vezették, ahol levették róla a csuklyát.

– Vegyétek le a fátylat Margáról! – adta ki a parancsot a Herceg, ugyanis imádta az emberi szenvedés látványát. És senki sem tudott olyan szépen szenvedni, mint a nők. Az maga volt a költemény. A Herceg az esztétét vesztette, amikor kiült az arcokra a fájdalom. A kancellár azonban nem mozdult.

A hóhér közben ünnepélyes lassúsággal felemelte a fegyvert, a katonazenekar elhallgatott, csak a dobok pörögtek. Fekete talárban, nyakában vastag aranyláncokkal a hercegség főbírója felolvasta a vádat és az ítéletet. A vád a szokásos: összeesküvés. Az ítélet a szokásos: halál.

A lövés eldőrdült. A golyó becsapódott. A tábornoik eldőlt. A Herceg izgatottan figyelt. Semmilyen körülmények között sem akarta elszalasztani azt a pillanatot, amikor a golyó a koponyába csapódik, majd kirobbantja onnan az agyvelőt. Marga arcát is szerette volna látni, de a fátyol megakadályozta ebben.

– A fátylat! A fátylat! – kiabálta, mivel tudta, a pillanat varázsa hamar elillan. De senki sem moccant. Ezért végül már nem bírt magával, és ő maga ugrott oda, hogy lerántsa Marga apácafátylát.

3.

A hagyományokhoz híven a tábornokkivégzések után állófogadást tartottak a Palotában. A társadalom krémje elegáns szmokingban és selyemruhákban vonult a márványfolyósokon, az aranydíszítésű termekben finoman villogtak az ékszerek, drága parfümök illata keveredett a levegőben, és lágyan koccantak a puncsos poharak. Miniszterek, magas rangú katonatisztek, bankárok és médiaszemélyiségek nevetgéltek, miközben pálcikákra tűzött falatkákat kaptak le a tovasuhanó pincérek tálcájáról. Egy pódiumra állított fehér zongoránál a Herceg kedvenc udvari zenésze, Frédi játszott kellemes dallamokat. Az oszlopok mögött hatalmas puncsos tál – medence –, azaz látványpuncs pöffszkedett. Pincérek hada merte a nedűt, egy másik csapat készítette, a többiek meg körbehordták a poharakat. Fanyar citrom- és édeskés gyümölcsillat terjengett.

Ki nem állhatom ezt a lagymatag duruzsoló klimpírozást – gondolta a Herceg, aki sehogy sem tudta magát lelkiileg túltenni Marga apácafátyol alatt rejtőző, semmiféle érzelmet nem mutató arcán.

– Micsoda érzéketlenség! – kiáltott fel. A vendégsereg egy pillanatra elhallgatott. A Herceg intett és a zongorához sétált. A vendégek visszatértek a csevegéshez, újra a beszélgetések morajlása töltötte meg a Palota termeit. Zoé, a Tengerészeti Központ kikapós felesége, vadító méregzöld ruhában és csábosnak szánt mosolylyal elindult a Herceg felé, akinek a kellemetlen délelőtti emlékek és Marga lefátyolozott arca miatt nem volt kedve bájcsevegni, ezért inkább Frédihez fordult.

– Mit szólsz, Frédi, ehhez a Margához? – kérdezte a Herceg a zongoristát.

Frédi nem szólt semmit. Őt aztán hidegen hagyták a hadiözvegyek, a katonai kérdések, a politikai intrikák. Így rá se rántott a lamentáló Hercegre, hanem elmélyülten verte tovább a hangszert. A Herceg legszívesebben rácsapta volna a kezére a zongora fedelét.

– Egész este ilyen unalmas zenét fogsz játszani? – kérdezte.

– A kancellár parancsa – válaszolta Frédi rezignáltan –, kivégzések után mindig szalonzenét kell játszanom.

– Utálom a fehér zongorát – makacskodott a Herceg.

Ez igaz volt. Idegesítően villogott a fehér szín. Felületéről minden visszapattant: a poharak csilingelése, a női kacajok és a kósza tekintetek. Bezzeg a fekete! Az elnyeli a tekintetet, a gondolatot, a józan-ságot. A Herceg imádta a fekete mélységet fürkészni.

– Ne nézz a sötétségbe – mondogatták a hadiözvegyek elborult tekintettel –, mert minél tovább nézed, előbb-utóbb saját arcképedet fogja visszatükrözni.

Marhaság – gondolta a Herceg. A sötétségben nem látszik semmi, hogyan tükrözne vissza bármit. De ezek az asszonyok, mint fekete

varjak, kétkedve ingatták a fejüket. Ők tudják, miről beszélnek – suttogták a gyászruhás nők baljóslatúan.

A Palota franciakertjében lehangolóan unalmas szökőkutak voltak, bosszantóan sekélyes és áttetsző vízzel, de az angolkertben volt négy rendes kút angyalok díszítéssel. Az özvegyek otthona az angolkert mögött állt, így sokszor sétálgattak a vadromantikus bokrok és fák között. Kontrollálni kell őket – volt az állam álláspontja.

A Herceg kinevette aggodalmaikat, és azért is felkapaszkodott az angolkertben álló kutak peremére, és órákon keresztül bámulta a mélységet. Maga sem tudta, mit remélt ettől, de az asszonyok óbégatását hallgatva mindenképpen azt várta: szörnyek ugranak elő a vízből, és magukkal ragadják a lelkét.

– Nincs neked lelked – mondta Marga.

Marga már tizennyolc évesen özvegy volt, mivel az első férje, valami hadnagyocska, elesett a hegyi emberek ellen vívott háborúban.

– Fogd be a század, 1456-os! – mordult rá a Herceg a lányra, mert az özvegyeknek nem volt nevük, csak számuk.

A Hercegnek nem volt lelke. Ez igaz volt, de ettől függetlenül rosszul esett neki ez a megjegyzés. A lélek – magyarázta neki tanítója – a régi poéták találmánya volt, akiket már legalább hetven éve betiltottak, mert úgysem olvasta őket senki. Akik pedig mégis olvasták, azokat indokolatlanul összezavarták a költői képek, a frivol metaforák, a kérkedő hasonlatok és a feleslegesen tobzódó költői jelzők. Tehát a lélek nem más, mint a testben rejtőző entitás költészet által való felszabadítása. A papok még ennél is tovább mentek – magyarázta egykori oktatója –, mert szerintük nemcsak az embernek, de még Istennek is van lelke. Azokat is betiltottuk – magyarázta a Herceg tanítója. Mi pragmatikus nép vagyunk – folytatta a mester –, ezért nem sokat adunk a metafizikára, mi inkább a haditechnikára esküszünk. A társadalom is erre tette fel a hitét, mert ki hallott már olyat, hogy jambusokkal vertek volna le lázadókat messzi vidékeken, olyat viszont annál többet, hogy amikor becsapódtak a bombabiztos rakéták, megszűnt azonnal minden politikai ellenkezés, igaz, lényegében azért is, mivel nem maradtak túlélők, így nem volt ki nek a továbbiakban akadémikuskodni. De nincs olyan gond itt e földön – szónokolta a mester –, amelyre nekünk ne lenne gyógyírunk vagy fegyverünk. Bármikor bárhová új népet lehet betelepíteni, olyanokat, akik tudják, hol a helyük.

A Herceg dühösen hagyta ott Frédit az idétlen zenéivel és a bosszantó fehér zongorájával. Elvegyült a tömegben. Flegmatikusan biccengettet, megvetően nyújtott kezét és leereszkedően mosolygott. A társadalom krémje hálás volt, elégedetten dorombolt a hercegi figyelem dicsfényében.

Zoé ekkor sikoltott fel.

Nyárutó Erdélyben

Megszokta a pofonokat

„Így legalább nem puhulok el” – mondja *A célpont* címszereplője, Maureen Kearney (a mindig zseniális Isabelle Huppert), az Areva francia atomerőmű szakszervezeti vezetője (ál)szerűen és stílusosan, amikor arra reflektál, hogy miként tudja felvenni a versenyt a vállalati lobbival, és próbál megmenteni ötvenezer munkahelyet. Hatalma van ennek a nőnek, látszik, kiéreződik valamennyi tettéből, bár a makulátlan megjelenés és a határozott fellépés alatt szép lassan felsejlik a magánemberi faktor. Ellenfelei „egy kis szakszervezetis senkinek” tartják (Nicolas Sarkozy akkori francia elnök állítólag „szoknyás hisztérikáknak” nevezte), nézőpontjukból teljesen érthető módon, hiszen a férfiak uralta világpiacon nehezen tűrik meg a női vetélytársakat – hát még azokat, akik bulldózer módjára igyekeznek legyalulni a hierarchikus, középkorú, fehér, férfi vezetők milliárdos terveit, ha azok ütközni látszanak az általuk képviselt, nem a pénz elve alapján felépülő érdekeikkel.

A komédiák, krimik, kalandfilmek nem túl eredeti, de tisztességes munkát végző francia rendezője, Jean-Paul Salomé (*Lányok fegyverben*, 1994; *Arséne Lupin*, 2004; *A főnökasszony*, 2020) ezt a filmben „elfranciásított”, eredetileg ír származású, nagy hatalmú szakszervezeti vezetőt, Caroline Michel-Aguirre francia író *La syndicaliste* című, 2019-ben megjelent dokumentumregényének főhősét, a jelenleg hatvanas évei közepét taposó Maureen Kearney-t tette a naprendszere központi csillagjává. (Salomé – Fadette Drouard-ral közösen – írta át forgatókönyvvé a könyvet, ami pedig az egyes szereplők nemzetiségének megváltoztatását illeti, Woody Allen a legutóbbi, *Coup de chance* című filmje kapcsán nyilatkozta: az amerikai forgatókönyvet csupán „formaság” volt franciára áthangolni, és minden jel arra mutat, hogy Kearney ír származásától sem lehetett bonyolult megválni.) Igen, valahogy így pontos, hiszen mindenki és minden más ebben a franciál beszélt, francia–német koprodukciós lélektani-vállalati thrillerben csupán úgy funkcionál, mint a Nap körül keringő többi bolygó – szerepük mérsékelten fontos, mégsem érthetnek fel a bolygórendszer egyeduralkodójához.

Kearney története nem azért fontos, mert foggal-körömmel megpróbálta megakadályozni az Areva vezetőinek a kínaiakkal kötendő piszkos, természetesen háttérben zajló, a filmben jobbára unalmas szakszargonnal és nagyvonalú felületességgel bemutatott üzelmeit (talán már a kelleténél többször láttuk ezt a narratívát), hanem sokkal inkább azért, mert az iparág vezetői és érdekelteik kökeményen beleálltak a botrányt világgá kiáltó ellenkampányba. Másnap megy az akkoriban frissen megválasztott François Hollande elnökhöz, veti csak úgy, mellesken oda a férjének (az egysíkú karakterrel Grégory Gadebois nem tud csodát tenni) az asszony az esti órákban, de úgy, mintha a világ leginkább magától értetődő dolga lenne felkeresni a hivatalban lévő szocialista államelnököt. A találkozóra azonban nem kerül sor: aznap délelőtt, amikor beszélt volna Hollande-dal, megtámadják és megkötözik, ráadásul még egy „A” betűt is vésnek a hasába. És hogy sikerrel jár-e a megfélemlítési kísérlet, különösen olyasvalakinél, mint amilyen Maureen Kearney? Ezen a ponton már kitalálhatták, a (nem pattanásig) feszült thriller belső informátora a hatalom áldozata lesz, az élet kiszámíthatatlansága révén viszont egy ponton az áldozatból gyanúsított válik, a film pedig átváltozik egyfajta enyhe lélektani, kellemes bírósági drámává. „Megszoktam a pofonokat” – közli rezignáltan a főszereplőnk, amikor Salomé legérdekesebb innovációjaként nyomon követhetjük, amint munkatársai, családtagjai és ismerősei átfogó, gyakran egymásnak ellentmondó jellemzést adnak róla a hatóságoknak.

A valós eseményeken alapuló történet esetében mindig jól jöhet valami szokatlan, eredeti megoldás, Salomé azonban nem a művészi kvalitásai megcsillogtatására, hanem az egy szereplő köré felépített

cselekményvezetésre, a profi színészinstruálásra és a már-már realisztikus-minimalista láttatásra teszi le a voksot. Érdekes, hogy a nyomozást Kearney szemszögéből mutatja be, ugyanakkor ez könnyű megoldás is: az európai film nagyasszonya, Isabelle Huppert alakításában a címszereplő egyszerre makacs, öntudatos szakszervezeti harcos és sebezhető, érzékeny asszony. Thália idén hetvenéves papnője már évek óta nem tud melléfogni (habár alapvetően egymással rokonítható, nem túl izgalmas epizodistákat formált meg – például François Ozon *Bűnös vagyok* című filmjében, a *Mrs. Harris Párizsba megy* című regényadaptációban vagy Jerzy Skolimowski *IÁ* című mesterművében – az elmúlt időszakban, azért olyan emlékezetes alakításokat is nyújtott, mint amilyen az olasz nemesasszony, Costanza Colonna a *Caravaggio árnyékában* című, sikerült drámában vagy a Paul Verhoeven-féle *Áldozat?* Michèle-je, akinek megformálása Oscar-jelölést hozott számára), Kearney figurája pedig lehetőséget teremt számára, hogy apró gesztusokból – akár az ajka felső részét vagy jobb szemöldökét „eszközként” használva – építse fel a szerepet. Igaz, Salomé csak felskicceli a szakszervezeti vezető karakterét, a teljes életéről aligha tudunk meg többet, mint amennyi szükséges (maximum odavetett utalások szintjén), így nem is nyújt sokkal többet annál, mint amit az ismert történet kínálni tud. Amellett azonban kétségkívül nem mehetünk csak úgy el, hogy egy ponton már Kearney-nek kell bizonygatni, hogy nem csak megrendezte a „destabilizációs akciót” (tehát hogy nem saját maga dugta egy kés nyolccentiméteres nyelét a hüvelyébe, hogy az valóban ott maradt hat órán keresztül, és persze mindenekelett azt, hogy nem saját magát kötözte egy alsó sorú szék támlájához, főleg nem a sérült kezével), a rendező pedig van annyira tapasztalt, hogy – igaz, csak rövid időre – elbizonytalanítsa még a nézőt is.

Julien Hirsch gyakran kamaradráma-szerűen átlagos képei tartogatnak néhány figyelemre méltó másodpercet, de *A célpont* vizualitása mindvégig kommersz, gyaníthatóan alkotói szándékot és pénzügyi lehetőségeket tükrözve. Salomé esztétikája a formavilágot tekintve egyszerű, a lecsupaszítotttság pedig jót tesz a bátor szerepet játszó bátor színésznőnek, de a mindent eljátszani képes, a kétórás játékidőt végig uralni képes főszereplő önmagában még nem garancia a kitarító sikerre. Pedig a valós események, a szándékától eltántoríthatatlan heroina igazán megérdemelte volna, hogy olyan erős és emlékezetes alkotásban elevenedhessen meg a szélesvászonon, mint az említett, felkavaró és drámai Verhoeven-film. A végeredmény így viszont olyan, mint a kinti világűr, csillagok helyett egyetlen nagy, ragyogó égtesttel. Egyáltalán nem rossz vagy hiábavaló, de meg lehet unni.

A célpont (*La syndicaliste*), színes francia–német film, 122 perc, 2022. **Rendező, forgatókönyvíró:** Jean-Paul Salomé. **Operatőr:** Julien Hirsch. **Vágó:** Valérie Deseine, Aïn Varet. **Szereplők:** Isabelle Huppert, Grégory Gadebois, Marina Foïs.

KINEMATOGRAF

A lecsupaszítotttság pedig jót tesz a bátor szerepet játszó bátor színésznőnek.

Az Egérfogó

Cursa de șoareci

„Hallottam én, hogy nagy gonosztevőt
Színházban a csupán költött darab
Úgy meghatott lelkéig, hogy legottan
Önként feladta bűnös tetteit”
(*Hamlet*, II., 2)¹

Van valami a *Titus Andronicus*-ban a világ kezdetének nyüzsgő zűrzavarából. Szereplők tucatjai, számai hirtelen és egy időben bukkannak fel, egymástól véve el a levegőt; egymás szájából ragadják ki a szót, sietősen akarnak létezni, elmondani legalább egy töredékét a saját igazságaiknak, dadognak, fogukat csikorgatják, igyekeznek a másikat túllícitálni grimaszaikkal, alig van elég levegőjük és szavuk arra, hogy átkozzák vagy dicsőítsék a másikat. Ebben a darabban Shakespeare még nem választotta el a fényt a sötétségtől, a szárazföldeket a vizektől, de világa már Szaturnusz jegyében, a folyamatos konfliktusok, a széttépetés, a ciklikusan ismétlődő lázadások jegyében világlik.

A tragédiában felgyülemelő véres cselekedetek összessége egy adott ponttól akár nevetségesnek is hathat, annak ellenére, hogy mindazok a borzalmak, amelyek bősséggel vannak jelen a szövegben, egyenként szemlélve nem tekinthetők túlzásnak, sem hiteletlennek. A drámaíró itt még szinte „visszafogott” ahhoz képest, hogy minek az elviselésére kényszerít – nem mennyiségi szempontból, de a szenvedés koncentráltasága és intenzitása tekintetében – a *Macbeth*-ben, a *Lear király*-ban, a *III. Richárd*-ban, de türelmetlen, következtetésről következtetésre ugrik, csúcsponton csúcspontra, végki-fejleteket foglalva össze, mindent egy lendületből kíván elmondani; mintha az események mesés sorát pörgetve, a színes hírek szerkesztőihez hasonlatosan elfelejtené, hogy olykor-olykor kicserélje a szerencsétlenségekkel, katasztrófákkal és vétkekkel előtört szereplők (szereplők) neveit.

Kétségtelen, hogy Titus tragédiájában túl sok esemény zajlik, mégsem túl sok ahhoz mérten, hogy mire képes egy ember, vagy mások mire képesek vele. A föld pusztá és füstölög, azonban első fia már ismerik az átkot és ítéletet: hóhérok lesznek vagy áldozatok, arra kényszerülve, hogy az egyiket felvállalják a két szerep közül, egészen addig, amíg egy náluk hatalmasabb a szerepek cseréjét nem rendeli el. Olyannak látszanak, mintha most születtek volna, mégis száz évet éltek volna már, egyszerre gyermetegek és bestiálisak, mert nincsenek tudatában semminek, habár tudatosan vittek véghez mindent, ami csak elképzelhető, annak a gonosznak az oldalán, kinek kedvenc megjelenési formája éppen az akaraterő.

A *Titus Andronicus* emberáldozattal indul. Az első kiáltás, amely elhangzik a darabban, egy máglyára vonszolt áldozat. Egyszerre szólal meg, jól kivehetően a könyörtelenség hangja (Titus) és a kegyelmet koldulóé (Tamora), e kettő közötti feszültségből támad az az érzés, a félelem, mely egyszer s mindenkorra megpecsételi a shakespeare-i ember sorsát és uralma alá is hajtja. Gyakran találkozunk a darab megrázó jelenetei alatt az azonnali, brutális haláltól való félelemmel – a késtől való félelemmel, a leszúrástól, megcsonkítástól, becsmérléstől való retteggel; később, az érett tragédiák esetében megismerjük a félelem civilizált változatait is, de egyelőre a hangsúly tiszta, fémes és elfogadhatatlan marad: állati félelem, de olyan lényé, aki tudja és érzi, mi történik vele.

Gyakran találkozunk a darab megrázó jelenetei alatt az azonnali, brutális haláltól való félelemmel.

A halál állandóan jelen van Shakespeare világában, és a halál általában iszonytató módon következik be: az ember állati módon egyedül marad a másik emberrel szemben. A félelemben ismer magára, a másik embert is az átélt vagy előidézett félelem hatására ismeri fel. Túl sok kínzás érheti, a gyilkolásnak túl sok arca van, hogy hihető legyen, másért jött létre az ember, ezért az értéke szükségszerűen csökken, miközben egyre inkább gyarapszanak és finomulnak elpusztításának módjai.

A darab első áldozatát a halottak jóllakatása okán áldozzák fel, Titus rituális áldozatot mutat be az általa vezetett, gótok elleni háborúban eltűntek szellemének. A holtak már a kezdetektől diktálnak az élőknek és irányítják sorsukat, éppen a hiányzó élők okán íródik olyan testamentum, amely ránehezül az életre, és azt az árnyak hatalmas birodalmának alkirályságává teszi: a „*húsbörtön üres fala*” (III, 2) folyamatosan kéri a vért, és olthatatlan szomjúsággal szívja magába.

Ugyancsak a tragédia első jelenetében fedezhetjük fel a sírhely dicsőítését, mint a teljes biztonság egyetlen helyét, olyan menedéket, ahol az egyént már semmi baj nem érheti (hányszor fog még Shakespeare, elkövetkező műveiben, ilyen panegiriszekkel felkavarni bennünket?):

„Pihenjetekek békében, becsületben
... ..
Földi forgandóságtól biztosan!
Itt nem les árulás, nem nő irigység,
Nem tép átkos viszály, nem zúz vihar,
Nincs zaj, csak álom, csendes és örök;”
(I., 1)

A „kegyetlen, istenellenes paranccsal” (I., 1) az ember beleegyezett a nemléttel kötött békébe; egyébként a pihenés, a nyugalom és a békeesség egy másodpercének az ízét sem tapasztalhatja meg; amíg él, a szenvedélyek irányítják, ezek táplálják, ez büntetése is.² Maga Titus is, aki eredetileg nemes jellemű hősnek számít, már első, a színpadon megtett lépteinél indokolatlan kegyetlenkedést hajt végre, gondolkodás nélkül megöli, a sebes vér okán, dühe áldozataként, egyik gyermekét – annak utána, hogy huszonegyet már elveszített a háborúban. A rituális áldozatot Mutius meggyilkolása követi, hogy aztán sorra jöjjenek az erőszakok, kínzások, megnyomorítások. A rossznak a *Titus Andronicus*-ban nincsenek fokozatai, úgy tűnik, mindegyre ugyanannak az újra és újra színre vitt iszonytatnak vagyunk tanúi: a hóhérok áldozatokká válnak, aztán áldozat-hóhérokká, és így tovább, a végtelenségig.

Ebben az olyannyira erőszakos tragédiában alig fedezhető fel az erőszak retorikája. Csak a gonosz „teoretikusa”, Aaron beszél valamivel bővebben a tudatos bestialitás élvezeteiről; a többi szereplő azonban a maga kénye-kedve szerint cselekedve és élvezve, nem beszél túl sokat. A jól formált szavakra és mondatokra csak a megszegyenítettéknél és a feláldozottaknak van szükségük, hogy kegyelemért könyörögjenek, de nekik is igen hamar kerül pecek a szájukba.

Shakespeare teljes életművéhez viszonyítva a *Titus Andronicus* egyre inkább bír számomra metateátrális funkcióval és jelentőséggel. Ez a tragédia ugyanazt a szerepet tölti be Shakespeare életművében, mint az Egérfogó a *Hamlet*-ben. „The play’s the thing wherein I’ll catch the conscience of the king” – mondja a helsingőri Herceg. Hozzá hasonlatosan a nagy Will is úgy hozza létre e minden lehetőségek és minden borzalmak drámáját, hogy tekintetét a közönségre szegezi, provokálja és csábítja, szereplőit is félrevezetve:

„Jöjj le hozzám, köszönts a föld színén,
Holtról, ölésről értekezz velem”
(V., 2)

Igen, beszéljünk az ölésekről, elsősorban az ölésekről. Miért óvakodunk az igazságot kimondó tükröktől? Az éjszaka végén talán csak a bennünk lakozó sötétség vár ránk. Miként tudunk szembezállni ezzel, ha nem tanultuk meg elfojtani vagy legalább becsapni a félelmeinket? A gyilkosság fogalma egészen eltörpül azok mellett, amiket egy ember érezni vagy gondolni képes egyetlen nap, egyetlen pillanat alatt...

► 24.

Ha betiltják az apákat, kikre lehetünk dühöseek?

Fischer Botond *Buddha Jazz* című verseskötete bátor vállalkozás: elsősorban azért, mert úgy bontja alapvető elemeire az identitást, hogy elzárkózik a hazug pózoktól. Tematikus merítésben tekinthető az előző, *Tavaszi les, Corina* című prózakötet „folytatásának”, hiszen a sváb kisebbségi lét, hit/spiritualitás kérdése, a család, káros férfi viselkedésminták és az anarcho-pacifista szemlélet mind a korábbi kötet meghatározó támpillérei voltak – megszólalásában mégis másabb, személyesebb. Ez a személyesség nem öncélú, nem felelősségelhárítás vagy hatásvadászati eszköz: ami különlegessé teszi a *Buddha Jazz* verseit, épp azok vállalt sebezhetősége. Megszólalásának tétje mellett ugyanakkor formailag is izgalmas megoldásokat mutat fel, és bár viszonylag sovány versválogatás ez a maga alig több mint ötven oldalával, szövegvilága annál jelentősen komplexebb, sorai egymásból építkeznek, egymáshoz térnek vissza.

A kötetet a *Kafka Margit halálára* című vers nyitja, mely nem csak nagykarolyi születésüként teremt kapcsolatot Kafka Margittal, hanem, amint az a későbbi versekből is kiderül (*Declaratiþe pe proprie rãspundere, Nagykarolyi fecnik*), életkor, illetve alkotói és szülői szerep mentén is. Ezek meghatározó identitáskomponensei a *Buddha Jazz* további verseinek, amelyeket rendre leépít a kötet. Kezdjük a legeggyértelműbbel: szülőiség, jelen esetben apa és fiú viszonya. Ennek mondhatni szokványosabb ábrázolása a *Talán decemberben* megjelenő rideg karácsonyi ünnep és a fizikai-érzelmi távolságban maradó apa – és épp a banálisnak tűnő karácsonyi ajándék biztosít átjárást a következő, *Apafecnik* című versbe („villanyvasutat kaptam”, majd: „gyerek helyett /

► 23. Azelőtt, hogy megírná az olyan műveit, mint a *III. Richárd, Rómeó és Júlia, Szentivánéji álom, II. Richárd, Hamlet, Lear király, Macbeth, Coriolanus* és *A vihar*, Shakespeare papírra veti Titus tragédiáját. De ez még nem egy szó szerinti „alkotás”, inkább egy „szinrevitel” – egy Egérfogó, nekünk, nézőknek. A számtalan közül melyik csapdába zuhanunk be? Melyik ragadja meg tudatunkat? Legyünk eszünknel, mert egyetlen reakció sem jár veszély nélkül: kitesszük magunkat a veszedelmeknek és sebezhetőek vagyunk; éppen sebezhetőségünk tesz felelőssé mindazért, ami körülöttünk történik – és nem ment meg az, ha elfordítjuk fejünk vagy becsukjuk szemünket. Természetesen elutasíthatjuk azt az iszonyat-konglomerátumot, ami a *Titus Andronicus*, de figyelem: még így is a cselvetés áldozatai lehetünk – elutasításunkat nem határozza meg annak minősége és tartalma. Akaratunk ellenére is besorozzuk magunkat. Megtörténhet, hogy elzsibbadunk és apatikusakká válunk; teljes mértékben megfeszített idegeink elgyengülnek és közönnel tekintünk majd mindenre. De egyszer csak felriadunk, mintha korbáccsal csapnának ránk; miközben immunisak vagyunk a durva, vad és véres jelenetekre, hallásunkat legyűri egy éppen csak elsuttogott replika:

„E szörnyű álom véget mikor ér?”
(III., 1)

Vagy elkábulva az elviselhetetlen iszonyattól, hahotázni kezdünk, mint Titus:

„Bajod játék, szándékos gúny nekik.”
(III., 1)

Elkaptak, bekerítettek, legyűrték bennünket. A kábaság, a lázadás vagy a közöny felénk irányítja könyörtelen ujját.

A közönség reakciói e tragédiára, mely a maga korában hihetetlen népszerűségnek örvendett, valószínűleg megrázták, meglepték és elégedettséggel töltötték el Shakespeare-t, ahogy nézőit a darab eseményei. Az Erzsébet-kori nézők termékeny és lenyűgöző iskolát jelentettek neki: a nézőkről tanulva Shakespeare az emberről tanult.

A *Titus Andronicus* nem Shakespeare műveit foglalja egybe, de, véleményem szerint, az életmű megalkotása előtti virtuális nézői attitűdöket. A *Titus Andronicus*, ha tervként és várokozásaként tekintünk rá, Shakespeare közönségének a nézői reakciógyűjteménye.

Amikor a Helsingőri Herceg előkészíti a szinrevitelt, amely leleplezi a királyt, ezt mondja Horatióknak:

„Jól megfigyeld;
Mert én arcába kapcsolom szemem;”
(III., 2)

Pont így nézhetett Shakespeare is nézőinek arcát, „jól megfigyelve”, hogy megismerje őket és láthassa, mit rejtenek álarcaik alatt.

Egyébként eljátszhatott ő is nemegyszer az ártatlan-bűnösök kétélyeivel, akik „munkatársai” voltak, és magában ugyanazt válaszolhatta, mint Hamlet Claudiusnak: „Hogy is hívják a darabot? Az egérfogó. Hogy miért úgy? Képletesen. A darab egy Viennában történt gyilkosságot ábrázol: Gonzago neve a fejedelemnek; nője Baptista. Mindjárt meglátják. Gonosz egy darab, az igaz; de hát aztán? Főlséged lelkiösmerete tiszta, a miénk is; minket hát nem érdek: kinek nem inge, ne vegye magára” (III, 2).

Hogy aztán biztosan jubilálhasson, mert a közönség: „megijedt vak tűztől”.

Jegyzetek

- ¹ A *Hamlet*-idézeteknél Arany János fordítását, a *Titus Andronicus*-ból származó idézeteknél Vajda Endre fordítását használtam. Lásd: Shakespeare *Összes művei*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1964. A fordító.
- ² Csak két olyan szereplő akad, kiknek bűnös volta kevésbé hangsúlyozott: Lavinia és Lucius. Titus lánya nem rendelkezik egy olyan drámai szubsztanciával, amit jól elkülöníthetnénk az általa elviselt szerencsétlenségektől, ő maga is a többiek őt érintő cselekedeteinek eredménye: abszolút áldozat. Ami Luciuszt illeti – egyfajta előképe ő a koronára pályázóknak, akik a káosz és zűrzavar időszak után helyreállítják a törvényt és a békét –, ő érdekes keveréke Fortinbrasnak és Malcolmnak, mert inkább a szerencse okán győzedelmeskedik, nem pedig kimagasló személyes erényei által. Egyébként a győztesek csak akkor bukhatnak fel, amikor a világ a végkimerülésig jutott, a fizikai és erkölcsi elhasznátság végső küszöbéig, mert nem olyan hősök ők, akik az igazságosság korszakát alapítják meg, hanem egy történelmi *cezúra* képviselői, egy rövid és szükség-szerű *respiroé* a következő borzalmak ciklusa előtt.

villanyvasutat akartam volna nemzeni inkább / nem sikerült”). Mindennek ellentmondásosságát precízen tömöríti a *Talán december*: „becsomagolom amit én nem merek megkapni”. A további, apaságot tematizáló versek pontosan ezt a félelemmel, szorongásokkal teli csomagot „bontják ki” fokozatosan, ahogy egyre árnyaltabb képet kapunk az apaság gyakran tabusított vagy eufemizált állapotáról. Az apafigurát kapcsolataiban szorongónak („saját apám lehetnék végre / feloldódna minden neurózisom”, *Asexual angel*), a gyermekfigurát hol zavaró tényezőnek („hogyan irjak így, itt zajong mellettem”; *Nikotin*), hol passzív szereplőnek látjuk („és hogy a kisfiammal vajon / mi van”, *Marijuana*), egészen a kötet legutolsó verséig egyfajta bizarr szabadságérzetet adó felszólításáig: „kisfiam bocsáss meg / de inkább ne / légy dühös kicsim / légy dühös” (*Black*).

Hangsúlyosan jelen van a *Buddha Jazz* verseiben mind a katolikus, mind a buddhista hitrendszer: mit jelent tehát pontosabban ez a nyomtatékosított düh, és miért javasolná valaki azt a megbocsátás helyében? Ez a düh ugyanis nem destruktív (bár külön kérdéskört képez, hogy a kötet állításai alapján mit nevezünk destruktívnak), hanem őszinte kísérlet a toxikus maszkulinitással (és még emellett talán a gazdagokkal) való leszámolásra. Nem csupán a családi kontextuson belül jelennek meg káros férfiminták, az agresszió, dominancia kritikája feltűnik még az *Old School* soraiban („mikor a nagyfiúk megvernek az iskola udvarán”) vagy a *Peace, Love, Anarchy* egyik szakaszában („vannak olyan gyerekek, / akiket elzavarnak a hintáról”; „Nem kellene minden nap elviselnünk az alfahímeket, / ha nem szeretnénk őket annyira. Csak ez nem szeretet kérdése”). Több vers is rámutat ugyanakkor az apáról fiúra öröklődő mérgező viselkedésmintákra, ezek különösen a *Sárga litániában* láthatók: „aztán meg szép türelmesen belenevelnek / mint a szigorba, szorongásba, hogy / inni is tudni kell / maradj edzésben / egy gyógyász meg egy csorba / hagyjad igyon csak egy pohárral az egészségemre, tízéves már [...] és mikor harminc év múlva a te ujjad is sárga már a cigitől / tudod, hogy elértél valamit, látszik a kezeden a szellemi munka”. Nem érezni ugyanakkor a függőségek glorifikálását vagy felelősség-hárító gesztusokat ezekben a versekben: mentség helyett megértést, megváltás helyett megvilágosodást keresnek („mert nem megváltást kell keresnem, hanem kudarcot”, *Old School*).

A hitvilággal való folyamatos párbeszédet is egyfajta megértési vágyás táplálja, gyakoriak a párhuzamok (például az *Apafecnikben* és az *Asexual Angelben* a Szentháromság diszfunkcionális vagy önmagában kiteljesedő család-ként jelenik meg), parafrázisok (a *Sárga litánia* megszólításai, az *Apafecnik* nyitó- és zárószakasza egy archaikus népi imádságot idéz, a *Szorongásábécé* egyik sora pedig a kereszténység legismertebb imádságára játszik rá: „Miatyánk, maradj a mennyben”). Hasonló apaképet közvetítenek a buddhizmusból merítő versek, értelemszerűen a címadó *Buddha Jazz* visszatérő szekvenciái is: „mindegy, mikor mész, / mindegy, mikor vagy kész az ébredésre, / vagy aludni négyezer nyáron át, / mindegy, hogy Sziddhárta nem pusztította meg a kisfiát”. Egyfajta közelítés-távolítás játéka ez, azonosulás és lázadás örökké ismétlődő ciklusa, amelyben

Versidéző pasztell

még Sziddhárta is esendő, mélyen a zsebébe nyúl, öngyújtóját keresi. („De nem én vagyok Sziddhárta, nem én vagyok a kisfiú, / vagy akár lehetnék. Milyen meditációról van szó, attól függ, / de alapvetően nem, nem vagyok, nem vagyok”, *Buddha Jazz*.)

Ugyanakkor a spirituális kapcsolódási pontok csupán egy lehetséges értelmezési irányt jelölnek. Hasonlóan prominens a nyelvről, versről történő metadiskurzus, mindannak lebontása, amit konvencionálisan versnek, szövegnek vagy nyelvnek vélünk. Ennek látjuk ironikus formáit, mint a *Declarație pe proprie răspundere* egyik sorában: „őshonos kisebbségi prózaírónak születtem, és el akarom lopni a verset”; vagy a *Marijuana* feszes ritmusú mondhatni fordított ars poeticájában is: „nem érdekelnek a rímek / mert nem érdekel a vers / és / nem érdekelnek a kötőszavak / mert nem érdekel a nyelv / és / nem érdekel a kötőszóvet / mert nem érdekel a test / és / nem érdekelnek az ötletek / mert nem érdekel a genézis / az apokalipszis legyen / bármilyen nehéz is”. Belső rímek és a hol lazuló vagy épp feszülő forma által a versek saját belső világot teremtenek, saját belső szabályrendszerrel, amelyek hol összetartják a versszöveget (például az *Előzmények* fülbebeszélő beékelései: „én éktelenkedem a tájban, / a Megváltó: herr Botond Fischer, / ki ezen a rohadt tájon kívül / mindent és mindenkit elvisel”), hol megtörik, akár QR-kódokkal jelölt külső referenciákkal vagy kiszólásokkal. Fontos formai szerepet kapnak ebben a különböző megszólalásmódok, a román vagy angol nyelvű beékelődések, nyelvjárásban írt sorok (jó példa erre a *Sváb cetli*), a feszebb ritmust követelő, zeneiséghez kapcsolódó szövegek, mint a *Buddha Jazz* visszatérő refrénszegmensei vagy a *Transrap* („Az igazolványképem egy aszfalra ejtett törött tükör. / Boldog családok lépnek rajtam. Ima vagyok, ami helyettük öl”). Hasonlóan izgalmas lehet annak mentén olvasni a kötetet, hogy milyen referenciális hálót épít magába, akár spirituális vagy gondolati szinten, akár a pop- és szubkulturális utalások révén.

A *Buddha Jazz* sokoldalú szöveggörpösz, nem csak technikai megvalósításában, de mondanivalójában, elmozdulásában az alanyi költészet kliséitől, pózaitól, egyáltalán relevanciájától („baszhatom, mert az alanyi líra halott”, *Declarație...*). Ha nem is halott, de átalakulóban van, és ennek a változásnak jó irányát jelöli a *Buddha Jazz* nyers őszintesége és önreflexivitása által. Fontos társadalmi kérdéseket tárgyal, de ezek olvasata nem válik terhevé, nem érezzük azt, hogy a vallomások súlya minket, olvasókat terhelne. Helyenként szembefordul önmagával, helyenként épp saját szégyenével számol le – talán ez teszi végső soron szabaddá.

Zárásképp csupán egy vallomással tartozom: bevallom, hogy őshonos kisebbségi költő vagyok, és el akarom lopni Fischer Botond mondatait. Még csak nem is szégyellem.

Fischer Botond: *Buddha Jazz*. Erdélyi Híradó Kiadó – Fiala Írók Szövetsége, Kolozsvár–Budapest, 2023.

Mit jelent tehát pontosabban ez a nyomtatékosított düh, és miért javasolná valaki azt a megbocsátás helyében?

Magunkra találni a történelemben

Kulin Ferenc: *A történetiség elve és a jelen horizontja*. MMA Kiadó, Budapest, 2021.

A történetiség elve és a jelen horizontja című kötet Kulin Ferenc a *Magyar Művészet* folyóiratban 2013 és 2018 között megjelent írásainak a gyűjteménye. A szövegek két tömböt alkotnak, a tanulmányokét és az interjúkét.

Az első rész a magyar kultúra 19. és 20. századi fontos kérdéseiből válogat. Hogyan nem akart Kölcsey a politikai játszmák áldozata lenni? Lehet-e egy nyelv a politika áldozata? Arany János *Dante* című ódájának elemzése, 20. századi filozófusokat és szellemi áramlatokat idézve, jó ürügy a mindenkori utókor magasabbrendűségi érzésével való leszámoláshoz? Hogyan maradhatott életben évszázadokon át az Erdély-mítosz, amikor minden generáció a saját bőrén tapasztalhatta a véres valóságot?

A sokszínűség ellenére is egységes marad Kulin kötete. Tanulmányait, interjúit fátyolszerűen vonja be a politika. Kulin Ferenc egy pillanatig sem tér el nézeteitől. Ám ez a kitartó elvszerűség nem tolaikodó és nem bántó. Sőt, ebből az állásból tesz látható erőfeszítést arra, hogy lényeges kérdésekben valamiként hozza – ha nem is közös nevezőre –, de bár egy képzeletbeli tárgyalóasztalhoz az alapvetően a politika miatt szekértáborokra szagatott társadalom képviselőit. Ennek érdekében nem fogja vissza magát attól, hogy oly kérdésekben is hangot adjon komoly kételyeinek, amelyek voltaképpen annak az eszmei alapon való összetartozásra épülő közösség szellemi kincstárából származnak, melyhez ő is tartozik.

Ha valaki jól dokumentált ellenérveket tud felsorolni a kérdésfelvető hallgatóságnak, akkor azt jelenti, hogy megtörtént, amit a szerző jóformán mindegyik írásában szorgalmaz: közös tárgyalóasztalhoz ültek a különböző nézeteket valló emberek.

BÖJTHE PÁL

1969, Kolozsvár. Szülővárosában él.

FÜLSZÖVEG

Ideje van a hallgatásra

Turi Tímea: *Egyszerre egy beszéljen*. Prae Kiadó, Budapest, 2023.

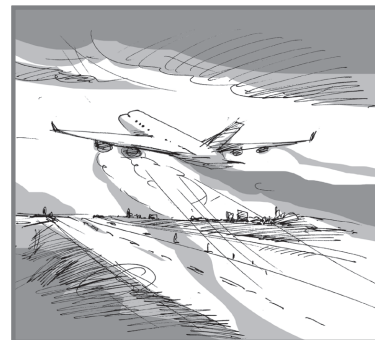
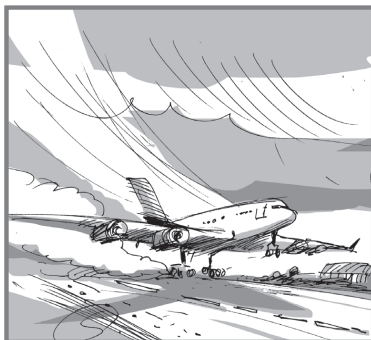
Turi Tímea legújabb verseskötetének címét, az *Egyszerre egy beszéljen* nem követi felkiáltójel. Lényegtelennek tűnő hiány, de a kötetegész szempontjából ez a hiány jelzésértékű. A beszéd, a szó, a kimondás és az elbeszélhetőség témakörére épülő versekre ugyanis nem annyira a felszólító mód jellemző – az önreflexióra, belső monológokra épülő kötet nyolcszor tér vissza ugyanahhoz az alaphelyzethez, hogy újra és újra megpróbálja különböző beszédhelyzetekben elmondani, szavakba önteni, megérteni, körülírni mindazt, ami az önmagával, illetve Istennel folytatott párbeszédbe beletartozhat. *Bevezetés az imádkozásba* címmel nyolc nyitóvers/ima szervezi laza egységbe a kötetet, már ha imának, s nem egyféle felkészülésnek, újra- és újrapróbálkozásnak, biztos pontnak tekintjük ezeket a szövegeket („Az imát pedig, mint a szavakat, biztos pontoknak kell hinnünk.”), s ez az a megszólalásmód/alapállás, amely összeköti a nyitóversek utáni szövegegységeket.

„Két pont között a legrövidebb út a beszéd” – írja Turi Tímea némi Szilágyi Domokos-allúzióval, s nem ez az egyetlen irodalmi és kultúrtörténeti utalás, amely átszövi a verseket. Az ima magányos, illetve közösségi műfajából Pénelopé, Jónás, Lót vagy Sára monológjának kifordított, perspektívaváltáson átesett szerepverseiben („A bolyongást ismerem, ezért szívesen hallgatnék történeteket / valami másról.”, *A legrövidebb út*) nem a történeteken magukon van a hangsúly („A cselekmény a miénk, a történet másé / a stílus egyedül a könyörülő istené”), még ha a történetmesélés gesztusa is fontos a megszólaló számára („elmesélni az összes történetet”).

Sokkal hangsúlyosabb a történetekben a női beszédmód, a megszólalás bátorsága: a nyelv által megalkotott életterek, a – női perspektívából – újramesélt sorok, megérteni és megértetni próbált élethelyzetek szikár leírása. Mert – olvashatjuk a *Sára vendégeket vár* című versben – „Aki helyett beszélnek, nem nyitja ki a száját”. Turi Tímea tehát újramesél, a szavak által próbálja kijelölni azokat a pontokat, amelyek által a férfi és a nő, az Isten és az ember közötti viszonyok kitapinthatók („a szavak bóják: / a felszínen soha nem látni / hol van a mélyben a horgony”). Még akkor is, ha tudja, „hiába mondd ki, a szó attól még / nem lesz a tiéd, és a jelentése pláne” (*A tízmillió költő országa*). Megszólalásmódja csendes, indulattól mentes. Úgy beszél, hogy közben a verseknek van ideje a beszéd mellett a hallgatásra is. Felkiáltójel nélkül.

DEMETER ZSUZSA

Az átszállás nyugalma

Szöveg: Vincze Ferenc | Rajz: Csillag István

Élni vagy meghalni Lyonban

Vivre en travaillant ou mourir en combattant. Dolgozva élni vagy harcolva meghalni. A harmadik évezred első évtizedeiben olvasva e jelmondat óhatatlanul berzenkedést ébreszt: miféle (munka)erkölcs nevében lehetséges a folyamatos, becsületesen termelő/alkotó életet a hősködő, akár halálba is kerülő hebehurgyasággal választó viszonyba hozni! Munka – vagy halál?! Pedig a munkavállalók kétségbeesése olykor tényleg az egzisztenciális határaihoz ér. A Lyonban megjelenő *Le Progres* című napilap értesülése szerint például 2009 áprilisában feldühödött dolgozók a brit székhelyű Scapa csoport négy vezetőjét – az európai igazgatót, a franciaországi menedzsert, valamint a pénzügyi és a személyzeti igazgatót – ejtették túsul a cég Bellegarde-sur-Valserine-i telephelyén. A vezetőség tudniillik bejelentette, hogy küszöbön áll az akkor hatvan főt foglalkoztató franciaországi gyár bezárása.

Amúgy Lyonban és környékén a munkámegmozdulásoknak nagy hagyománya van. A selyem- és egyéb szövőipari vállalkozások gépesítésétől pánikba esett dolgozók a 19. század harmincas éveiben újból és újból lázadtak kenyerüknek és családjuk jövőjének megvédéséért. A „vivre en travaillant ou mourir en combattant” ennek a régi munkámegmozdulás-hullámnak a legismertebb szlogenje volt.

Különös, hogy Franz Liszt épp ezt a vad és önérzetes jelmondatot írta mottóul egy viszonylag kevésbé közismert zongoradarabja, a *Lyon* kottája fölé. A zeneszerző első életrajzírója, Lina Ramann 1834-re datálja a mű komponálását (Liszt ekkor Párizsban élt), épp arra az évre, amikor Lyonban a leghevesebb munkásfelkelésre került sor. De van a kompozíciónak ajánlása is: ez pedig Felicité de Lamennais abbénak szól, aki a lyoni felkelés véres elfojtása utáni perek rendjén több munkásnak is a védelmére kelt, s igazságtalan elítélésük miatt nevükben maga nyújtott be fellebbezést. Nem tűnik valószerűnek, hogy Liszt sokat tudott volna a lyoni óváros vagy a Croix-Rousse domb rossz szagú és sötét sikátorainak, lépcsőházainak, pincéinek, a *traboules*-ként emlegetett városi útvesztőknek az életéről s a legégetőbb munkásügyekről, de Lamennais atyát,

a liberális katolicizmus korai képviselőjét – akit egyébként később, 1848-ban a francia nemzetgyűlés tagjává választottak – nagy becsüléssel emlegette. Épp ebben az évben, 1834 nyarán ismerkedett meg vele, nem sokkal azután, hogy az abbé *Paroles d'un croyant* (Egy hívő szózata) című könyvét elolvasta. A *Paroles* amúgy a korai szocializmus eszmei palettájáról merítve „színeit” az elnyomott tömegek felszabadulásáról szól, és a maga korában – érthető módon – hatalmas hullámokat vert. Pár éven belül huszonnyolc kiadást ért meg, de a legtöbb európai országban betiltották (mi több, *Singularis nos* kezdetű enciklikájában XVI. Gergely pápa félreérthetetlenül elítélő célzást tett a lamennais-i eszmékre).

Ami Liszt darabját illeti, a zene-történészek ma már jószerével tartóhatatlannak mondják a Ramann által „kiderített” 1834-es keletkezési évszámot. Általános a vélekedés, hogy a *Lyon* legalább három évvel később született, de legalábbis ekkor nyerte el végleges formáját. Érdekes egyébként, hogy miközben 1841-ben megjelent *Première année de pèlerinage* című „svájci” kottafüzetében Liszt az első helyre állította a *Lyon*t, az 1855-ös, véglegesnek tekintett kötet számára a korábbi eredeti kompozíciók közül ötöt szerkesztett be – a *Lyon*t azonban kihagyta. Megtagadta volna? Azon túl, hogy Liszt a maga művészi-stiláris fejlődésvonaláról miként vélekedhetett, nem hagyható figyelmen kívül, hogy alig pár esztendővel a '48-as forradalmak után aligha vették volna jó néven tőle – már a weimari nagyherceg karmesterétől! –, hogy a társadalmi problémák erőszakos megoldása mellett foglal állást. S az is könnyen meglehet, hogy szerzőnk a forradalmak elfojtása után nemigen táplált tovább illúziókat a társadalom radikális jobbitásának lehetőségeit illetően.

„A Liszt-műben egy zenei mottó felel meg a jelmondatnak – írja a *Lyon*ról Kaczmarczyk Adrienne –, amely nemcsak elindítja és lezárja, azaz keretbe foglalja a darabot, hanem meghatározza annak hangvételét, sőt, magába sűríti, egyúttal mintegy előrevetíti a kompozíció főbb zenei történéseit is. A lyoni jelmondatból Liszt a vagy-vagy végzetes jelentőségére teszi a hangsúlyt, és saját mottójában ezt komponálja meg.”

AMPLITÚDÓ

HÍREK

Október 3. és 10. között zajlott a XXIV. Őszi Évadnyitó Rendezvény-sorozat a Téka Alapítvány szervezésében Szamosújváron. Október 3-án, kedden 19 órától a *Helikon* munkatársai lapbemutatóval és felolvasással készültek, ezt követte egy beszélgetés Hajdú Áronnal, a Bookart Könyvkiadó igazgatójával.

Jon Fosse norvég író, drámaíró az irodalmi Nobel-díj kitüntetettje 2023-ban – jelentette be október 5-én a Svéd Akadémia. A jeles kitüntetést az író „innovatív színdarabjaival és prózáival” érdemelte ki, amelyek „hangot adnak a kimondhatatlannak”.

Október 6-án osztotta ki éves díjait a Romániai Írók Szövetsége kolozsvári fiókjá. A szervezet székhelyén megtartott ünnepélyes díjkiosztón Dsida Jenő-díjban részesült Balázs Imre József tavaly megjelent *Éjszakák a Zemben* (Lector Kiadó, Marosvásárhely – Prae Kiadó, Budapest, 2022) című verseskötetéért, valamint az általa (és Korpa Tamás által) szerkesztett *Többszámúban. Párbeszédben Hervay Gizellával* (Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2022) című kötetért.

Október 7-én rendezték meg a Reményik Sándor-konferenciát az Aranyosgyéresi Magyar Napokon. Az esemény helyszíne az aranyosgyéresi református templom volt, köszöntőt mondott dr. Széman Péter, az EMKE elnöke. Előadást tartott Egyed Emese, Farkas Zoltán és Nagy Béla.

Október 9-én sor került az évadnyitó Bréda Ferenc Irodalmi Körre. A 25. est meghívottja Nagy Zalán, vitaindítója André Ferenc, moderátora Péter Blanka volt.

Október 13-án kettős könyvbemutatót tartott a Prae Kiadó a Margó Irodalmi Fesztiválon. László Noémi *Pulzus* és Tóth Kinga *AnnaMaria sings/singt/ének* című kötete idén jelent meg a Prae Kiadó gondozásában. A szerzőkkel Juhász Tibor beszélgetett.

R. T.

ELŐFIZETÉS

A HELIKON IRODALMI FOLYÓIRATRA

Előfizető neve:

lakcíme:

e-mail címe:

számlázási cím:

Meddig szeretne előfizetni?

- Negyedéves előfizetés: 38 lej – 6 szám
 Féléves előfizetés: 75 lej – 12 szám
 Egyéves előfizetés: 150 lej – 24 szám

Hogyan szeretne fizetni?

- Banki átutalással szeretnék fizetni
 Postai úton szeretnék fizetni
 Külföldi előfizető vagyok

Postai úton történő előfizetés esetében

a postaszelvényre a címzetthez a következő megjegyzés irandó: *Redacția Helikon pentru Deák Judit*. Postacím: 400002 Cluj-Napoca, Str. Petru Maior nr. 7., ap. 4., Jud. Cluj.

Banki átutalással történő előfizetés esetében:

Banki adatok:

Uniunea Scriitorilor din România • Cf.: RO2786991 • Cont: RO63 RNCB 0106 0005 0872 0001 • BCR – SUCURSALA CLUJ

A megjegyzéshez a következő szöveget szükséges bevezetni: *Abonament pentru Redacția Helikon*.

Külföldi előfizetőinket arra kérjük, hogy előfizetési szándékukat e-mailben (kvvari.helikon@gmail.com) vagy telefonon (0040-264 431 577) jelezzék.

Az előfizetői szelvényt postai vagy villámposta-címünkre várjuk.

Pasztellbe szőtt lírai jelképek

Bordy Margit festőművész, grafikus és költő a Maros megyei Unokán született 1944. október 17-én. Művészeti tanulmányait a marosvásárhelyi Képzőművészeti Líceumban alapozta meg, majd 1970-ben a kolozsvári Ioan Andreescu Vizuális Művészeti Akadémián szerzett diplomát. Ezt követően megkezdte a több évtizedet átfogó művészpédagógusi és alkotói pályafutását. Tagja a Romániai Képzőművészek Szövetségének (UAP), a Barabás Miklós Céhnek és az Erdélyi Magyar Művészpédagógusok Egyesületének. Évente számos csoportos kiállításon vesz részt, munkái rendszeresen megtekinthetők a kolozsvári grafikai és festészeti tárlatokon is.

Alkotói munkásságát több díj és elismerés fémjelzi. 2004-ben a Királyhágómelléki Református Egyházkerület Díszoklevelével tüntették ki a nagybányai festőtelepen kifejtett művészeti tevékenységének elismeréseként. Majd 2005-ben a Szentendrei Művésztelep ösztöndíjában részesült, ezt követően 2007-ben a Makói Városháza Díját vehette át. 2012-ben a Magyar Festészet Napja alkalmával az Erdélyi Magyar Művészpédagógusok Egyesülete Székely Bertalan-díjban részesítette. 2019-ben pedig az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) a Szolnay Sándor-díjat ítélte oda a festőművészeknek a legnemesebb erdélyi pasztellhagyományokat a legkorszerűbb művészi törekvésekkel ötvöző, a magyar közösséget szolgáló, kimagasló teljesítménye elismeréseképpen.

Bordy Margit igen termékeny képzőművész, aki vizuális munkái mellett verseket is ír. Festményeit, grafikáit és verseit számos magyar folyóiratban publikálják, a *Helikon*ban is rendszeresen közöl. 1981-ben jelent meg első verseskötete *Hét fehér* címen, majd 2006-ban a *111 vers erdélyi költőnőktől*, melyben versei és illusztrációi egyaránt megtalálhatók. 2007-ben jelent meg második verseskötete *Ahol nem pihen madarak szárnycsapása* címmel, saját festményeivel illusztrálva.

A festőművész ars poeticájában azt vallja, hogy „az igazi művészet eszmei magasztalása, himnusza kell legyen az életnek, a szeretetnek, az emberi létünknek”.

Bordy Margit alkotásai belső szubjektív világát tükrözik, ugyanakkor a külső világra is reflektálnak sajátos, bensőséges módon. Plasztikai univerzumának támpillérei elsősorban érzelmek és hangulatok, megélt vizuális élményekkel és emlékekkel telítődve. Festészeti és grafikai elemeket alkalmazva kifejezőeszközként megteremtí a sajátos világának revízióját, melyet éteri érzékenység és finomság hat át.

A szakrális jegyeket hordozó motívumvilága által rajzi forgatagának átszellemített valóságábrázolását tárja elé. Távolba révedő, emlékfoszlányokat megidéző alkotásai melankolikus hangvétele is feloldódik a formák és színek változatos világában, és reményt keltő, konstruktív erejük lesznek a néző számára.

A megalkotott specifikus emberi alakjai, növényi motívumai, tárgyi kompozíciói által képes a formát tartalomná, sőt művészeté lényegíteni, s ily módon a befogadók elé tárni üzenetét. Műveiben gyakran megjelenít égi és földi természeti elemeket, mint a felhővonalat, az erdélyi ihletésű dombvidék, a fák és különféle levelek, fények és árnyékok játéka, az ég madarai, vagy a kép-a-képben szerkezet, a festői végtelenre néző ablakok és a boltíves kapuk, épületek nosztalgiaképe, melyek utalnak a művész alkotói kiteljesedésében és életében jelentős szerepet játszó színhelyeire, ugyanakkor szimbólumrendszerének visszatérő elemeit is képezik. Műveit gyakran

Időkerék

ARTEFAKTUM

szakrális motívumokkal ékesíti, mint a kereszt, a templom, az úrvacsora sákramentumának szent jegyei: a kehely és a kenyér.

Stílussteremtő metaforikus formavilága által megjeleníti az ábrázolhatatlant és egyfajta átjárót hoz létre a külvilág, valamint az érzelmi sík és belső impulzusok között. Munkáinak meditatív tematikája alapvetően expreszszív alkotási módszerek által jut kifejezésre, olykor pedig könnyed eleganciával szinte a szürrealizmusba hajló formai törekvések, megjelenítések és tartalmas, változatos kompozíciók által hangsúlyozza ki mondanivalóját.

A leheletfinom formai gesztusait, sejtelmesen éteri pasztellvilágát mindig egyfajta misztérium szövi át. Az elmélyültséget, az önreflexió lehetőségét, a hit örömét keresi, törekedve képpé formálni és a maga sokszínűségében élénk tárni unikális vizuális valóságát a jelenlegi széthulló világban.

Jelképláncolatot teremtő erő és alkotói igényesség jellemző munkájára. Kiapadhatatlan szorgalommal, nagy elánnal és kitartó buzgósággal gyarapítja életművét, miközben töretlenül igyekszik megtalálni gondolatainak, érzelmeinek és belső világának a legalkalmasabb plasztikai kifejezőeszközait.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN | KARÁCSONYI ZSOLT: főszerkesztő – vers, műfordítás | DEMETER ZSUZSA: főszerkesztő-helyettes – kritika, tanulmány | Főmunkatárs: EGYED EMESE, KIRÁLY LÁSZLÓ | Szerkesztőség: MÁRCUŢIU-RÁCZ DÓRA: Artefaktum, Pavilion 420 | MÁRTON EVELIN: próza | NAGY ZALÁN: honlap | PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú | DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár | RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő | SENKOVICS ENIKŐ: korrektúra | Lapterv és számítógépes tördelés: IDEA PLUS, KÖNCZEY ELEMÉR, FAZAKAS BOTOND | Nyomda: MISZTÓTFALUSI KIS MIKLÓS REFORMÁTUS SAJTÓKÖZPONT | Szerkesztőség: 400002 Cluj-Napoca, str. Petru Maior nr. 7., ap. 4. | I. posta, Pf.: 245. | Telefon: (004) 0264 431 690 | Villámposta: kvari.helikon@gmail.com | Honlap: www.helikon.ro | A lap megjelenését a HELIKON KULTURÁLIS EGYESÜLET támogatja – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE | ISSN 1220-6288

TÁMOGATÓINK

ROMÁNIAI
ÍRÓK
SZÖVETSÉGE

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale | Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A kiadvány megjelenését a Magyar Kultúráért Alapítvány támogatja.

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Nemzeti
Kulturális
Alap

BETHLEN GÁBOR
Alap